

ØF-rapport 07/2013

Grenseindeks og grenseanalyser Interreg Sverige-Norge

Faktaunderlag for ny programsøknad for 2014-2020

Av

Morten Ørbeck & Lotta Braunerhielm (red)

EUROPEAN UNION
European Regional Development Fund

Østlandsforskning ble etablert i 1984. Instituttet har siden 2011 vært organisert som et aksjeselskap med Hedmark og Oppland fylkeskommuner, Høgskolen i Lillehammer, Sparebanken Hedmark og Stiftelsen Østlandsforskning som eiere. Østlandsforskning er lokalisert i Lillehammer, men vi har også et kontor i Hamar.

Instituttet driver anvendt, tverrfaglig og problemorientert forskning og utvikling. Østlandsforskning er orientert mot en bred og sammensatt gruppe brukere. Den faglige virksomheten er konsentrert om to områder:

- Næringsliv og regional utvikling
- Velferd, organisasjon og kommunikasjon

Østlandsforskningens viktigste oppdragsgivere er departementer, fylkeskommuner, kommuner, statlige etater, råd og utvalg, Norges forskningsråd, næringslivet og bransjeorganisasjoner.

ØF-rapport 07/2013

Grenseindeks og grenseanalyser Interreg Sverige-Norge

Faktaunderlag for ny programsøknad for 2014-2020

Av

Morten Ørbeck & Lotta Braunerhielm (red)

østlandsforskning
EASTERN NORWAY RESEARCH INSTITUTE

EUROPEAN UNION
European Regional Development Fund

Tittel: Grenseindeks og grense analyser Interreg Sverige-Norge. Faktaunderlag for ny programsøknad

Forfatter: Morten Ørbeck og Lotta Braunerhielm (red)

ØF-rapport nr.: 07/2013

ISBN nr.: 978-82-7356-723-9

ISSN nr.: 0809-1617

Prosjektnummer: 1167

Prosjektnavn: Grenseindeks

Oppdragsgiver: Finansiert av Interreg-Sverrige Norge samt Østfold, Akershus, Hedmark, Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag fylkekommuner samt Region Värmland og Region Dalarna

Prosjektleder: Morten Ørbeck

Referat: Den foreliggende rapport gir en studie av regional utvikling og grenseregional samhandling i regioner innenfor geografien i det planlagte Sverige-Norge programmet i Interreg V A 2014-2020. Den inneholder en form for benchmarking – dvs. sammenlikning av strukturer og utviklingstrekk i grenseregionene innbyrdes og i forhold til omverdenen. Videre er det gjort en SWOT-analyse av grenseregionene. Hensikten er å gi beslutningsaktører på ulike nivå på begge sider av grensen en forbedret, og ikke minst felles, forståelse av fremtidige muligheter og utfordringer. Arbeidet skal bidra til å utvikle tydelige mål, strategier og satsingsområder for et nytt Sverige-Norge program i Interreg V A 2014-2020, med kopling til nasjonal politikk og EUROPA 2020.

Emneord: Grensehandel, grensependling, grenseregioner, EU2020

Dato: 29. juni 2013

Antall sider: 104

Pris: Kr 190,-

Utgiver: Østlandsforskning
Postboks 223
2601 Lillehammer

Telefon 61 26 57 00
Telefaks 61 25 41 65
epost: post@ostforsk.no
<http://www.ostforsk.no>

Dette eksemplar er fremstilt etter KOPINOR, Stenergate 1 0050 Oslo 1. Ytterligere eksemplar fremstilling uten avtale og strid med åndsverkloven er straffbart og kan medføre erstatningsansvar.

FORORD

Den foreliggende rapport gir en studie av regional utvikling og grenseregional samhandling i regioner innenfor geografien i det planlagte Sverige-Norge programmet i Interreg V A 2014-2020. Den inneholder en form for benchmarking – dvs. sammenlikning av strukturer og utviklingstrekk i grenseregionene innbyrdes og i forhold til omverdenen. Videre er det gjort en SWOT-analyse av grenseregionene. Hensikten er å gi beslutningsaktører på ulike nivå på begge sider av grensen en forbedret, og ikke minst felles, forståelse av fremtidige muligheter og utfordringer. Arbeidet skal bidra til å utvikle tydelige mål, strategier og satsingsområder for et nytt Sverige-Norge program i Interreg V A 2014-2020, med kopling til nasjonal politikk og EUROPA 2020. Dokumentet er ment å kunne brukes direkte inn i arbeidet med programbeskrivelsen.

Arbeidet har perspektiv på både delområde- og programnivå. Dette for få fram ulike behov, problemer, saker og forutsetninger i de tre delområdene. Analysene skal gi grunnlag for å definere prioriterte områder og investeringsprioriteringer i det nye programmet, tuftet på identifisering av områder hvor potensialet for å utnyttelse hverandres ressurser er størst.

Analysene inneholder:

1. Samlet og for hvert delområde utvikle en grenseindeks med følgende elementer:
 - beskrivelse av delområdene og programområdet
 - status for EUROPA2020-målene i delområdene og programområdet
2. Analyse: Identifisering av behov, problemer, saker og forutsetninger i delområdene og programområdet (SWOT-analyse). Hvordan kan programmet bidra til å;
 - utnytte og forsterke grenseregionenes samlede ressurser - merverdi
 - redusere grensens barriereeffekter
 - utøve felles politisk lederskap, fremme bærekraft og kople sammen små- og mellomstore byer over grensen

En sammenfatning - oppsummering og anbefalinger/ tilrådninger skal inngå i analyserapporten

3. Prosessbistand fra prosjektpartene til grenseregionenes analyse-, program- og ledergruppe.

I tillegg inngår innledningsvis en omtale av viktige føringer som ligger i ulike EU-dokumenter når det gjelder et fremtidig Sverige-Norge-program, eksempelvis ift. Grenseoverskridende samarbeid og Europa 2020-strategiene. Det samme gjelder relevante nasjonale og regionale mål, eksempelvis «Sveriges nasjonale reformprogram og «forpliktelse» inn mot Europa 2020.

Arbeidet er gjennomført med finansiering fra Interreg VA Sverige-Norge-programmet samt regional medfinansiering fra partnerskapet av grenseregioner, dvs. Østfold, Akershus, Hedmark, Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag fylkeskommuner samt regionene i Västra Götalandsregionen, Värmland, Dalarna og Jämtland.

Arbeidet er utført av Østlandsforskning og Centrum for forskning om regional utveckling (Cerut) ved Karlstads Universitet i tett samarbeid med partnerskapet av grenseregioner og en analysegruppe bestående av representanter for de involverte fylker/län. Arbeidet har vært ledet av direktør/forskningsleder Morten Ørbeck, Østlandsforskning og forestandare Lotta Braunerhielm, Cerut og utført i samarbeid med bl.a. Atle Hauge, Svein Erik Hagen, Per Kristian Alnes og Kjell Overvåg fra Østlandsforskning og Sune Berger, Hans Olof Gottfridsson, Eva Olsson, Sara Westlindh og David Janson fra Cerut. Analysegruppen har bestått av: Gun Jonsson, Regionförbundet Jämtland, Arild Egge, Nor-Trøndelag fylkeskommune, Karen Havdal, Sør-Trøndelag fylkeskommune, Erik Hagen, Hedmark fylkeskommune, Jon Moxnes Steineke, Akershus fylkeskommune, Kjell Rennesund, Østfold fylkeskommune, Bo-Josef Eriksson, Region Värmland, Ann Otto Nemes, Region Värmland og Christina Christiansson, Västra Götalandsregionen. Analysegruppen har bidratt med verdifulle synspunkter til god hjelp i arbeidet. Det samme gjelder innspill fra regionale representanter som forskerne har hatt kontakt med.

Mens arbeidet med de kvantitative studiene har hatt tyngdepunkt på norsk side (Østlandsforskning) ligger hovedtyngden av arbeidet med SWOT-analysene på svensk side (Cerut). Arbeidet har trukket betydelige veksler på tidligere utført arbeid innenfor samarbeidsprosjektet Att göra regionala skillnader till styrka (GRESS) hvor også Högskolan i Dalarna deltok, samt på andre studier av regional utvikling ved ØF og Cerut.

Karlstad den 29. juni 2013

Lillehammer/Hamar den 29. juni 2013

Lotta Braunerhielm
Föreståndare
Cerut

Morten Ørbeck

Prosjektleder/forskningsleder,
Østlandsforskning

Innhold

1	Bakgrunn og føringer for analyse- og programarbeidet	7
2	Om geografien i det nye Sverige-Norge-programmet.....	9
3	Status og utviklingstrekk i de ulike delområdene.....	15
3.1	Befolkningsutviklingen	15
3.2	Attraksjon og bolyst	19
3.2.1	Hvem er den Kreative Klassen?	20
3.2.2	Kreativ klasse i Grenseløst samarbeid, Indre Skandinavia og Nordens Grønne Belte.	21
3.2.3	Stedsspesifikke kvaliteteter – Culture Opportunity INdex	22
3.2.4	Avslutningsvis om kreativ klasse og attraktivitet	24
3.3	Verdiskaping	24
3.4	Næringsstruktur	25
3.5	Kvinneandelen i ulike næringer	30
3.6	Sysselsettingsutviklingen.....	31
3.7	Interaksjon over grensen	35
3.7.1	Nærmere om grenseflyttingen	36
3.7.2	Nærmere om pendlingen over den svensk-norske grensen	39
3.7.3	Grensetrafikk og grensehandel	43
3.7.4	Grenseoverskridende eierskap til foretak	45
3.7.5	Oppsummering	46
4	Status ift. Europa 2020 strategiene	49
4.1	Sysselsetting.....	50
4.2	Forskning og utvikling	52
4.3	Klima/energi (20-20-20)	54
4.3.1	Klimagassutslipp.....	54
4.3.2	Fornybar energi	56
4.3.3	Energieffektivisering	58
4.4	Utdanning	59
4.4.1	Skoleavhoppere.....	59
4.4.2	Høyere utdanning	60
4.5	Fattigdom og sosial ekskludering	61
4.5.1	Lav arbeidsdeltakelse	62
4.5.2	Lav disponibel inntekt	62
4.5.3	Materiell fattigdom	63
5	Analyse - SWOT	65
5.1	Inledning	65
5.2	Sysselsättning.....	67
5.3	Forskning och utveckling	72
5.4	Utbildning.....	75

5.5	Klimat/energi.....	78
5.5.1	Förnybar energi	79
5.5.2	Klimat.....	81
5.5.3	Transporter	81
5.5.4	Energieffektivisering	82
5.6	Fattigdom och social exkludering	83
5.7	Sammanfattande SWOT	86
5.7.1	Styrkor	87
5.7.2	Svagheter	88
5.7.3	Möjligheter	89
5.7.4	Hot	89
6	Referanser	91
	Vedleggstabell 1 a-d Kommuner, regionale inndelinger og nøkkeldata innenfor delområdene.	95
	Vedleggstabell 2 a-b: Næringsstrukturen i kommunene.....	99

1 BAKGRUNN OG FØRINGER FOR ANALYSE- OG PROGRAMARBEIDET

Det grenseoverskridende samarbeidet mellom Norge og Sverige har en lang historie. I tida 1397-1523 (Kalmarunionen) og fra 1814 til 1905 var landene i personalunion, det vil si selvstendige stater men med én felles monark.

I nyere historie ble samarbeidet nasjonalt og regionalt drevet av de nordiske landene gjennom Nordisk Ministerråd. Det er likevel bredt akseptert at intensiteten i samarbeidet over grensen ble økt betydelig på midten av 1990-tallet, som en konsekvens av at Sverige ble medlem i Den europeiske unionen, og ble påvirket av EUs regionalpolitiske instrumenter som skulle legge til rette for europeisk integrasjon og redusere ulikheter i økonomisk og sosial utvikling.

Spesielt ett av disse instrumentene er blitt en nøkkel for å øke europeisk territoriell samarbeid; Interreg programmene. Grenseregionene har siden hatt en spesiell posisjon i EUs regionalpolitikk og Lisboa-traktaten framhever rollen til grenseregionene, sammen med fjellregioner, øyer og områder med lav befolkningstetthet.

Konseptet balansert territoriell utvikling i EUs sammenholdningspolitikk har fire elementer

- i) Stimulere reduksjon av økonomiske forskjeller
- ii) Fremme økologisk bærekraft
- iii) Forsterke og forbedre de territoriale styringsnettverkene
- iv) Utvikle en balansert og flerkjernet struktur av byer og tettsteder

Norges regjering ser internasjonalt samarbeid som del av regionalt utviklingsarbeid, der samarbeid på tvers av landegrenser er viktig for å løse felles utfordringer, og for å medvirke til læring, kompetanseutvikling, erfaringsutveksling, nettverksbygging og politikkutforming. God politisk forankring lokalt og regionalt blir sett som nødvendig, og fylkeskommunene er oppfordret til å sikre god kopling mellom Interreg og andre program de tar del i.

Når Interreg-samarbeidet mellom grensefylkene og -regionene i Sverige-Norge-geografien nå går inn i sin fjerde generasjon, kan det bygges på et solid fundament av kunnskap, erfaringer og etablerte politiske relasjoner og grenseoverskridende nettverk av samfunnsinstitusjoner.

Interreg Sverige-Norge programmet vil gjennomføres etter forvaltningsprinsippene: nærhet til beslutninger, flernivåstyring og partnerskap. Det betyr at myndighetsnivåene og naboregionene går sammen om å definere aktuelle politikkområder og i fellesskap finner og finansierer løsninger på behov, problemer og saker i grenseregionene.

I Interreg programmene er det avgjørende å skape merverdier gjennom samarbeid i partnerskap. En god analyse skal bidra til å konsentrere innsatsen i programmet til de tema der potensialet for gevinster av grenseoverskridende samarbeid er størst. Faktadelen av rapporten er bygget opp etter de fem overordnede målene i Europa2020-agendaen om «smart og bærekraftig tilvekst for alle.»

Hensikten med det grenseoverskridende samarbeidet, er i følge forordningen om Europeiske regionale utviklingsfondene følgende; «grenseoverskridende samarbeid bør ta opp felles utfordringer som identifiseres samlet i grenseregionene (slik som dårlig tilgjengelighet, ulemper for bedriftene, mangel på nettverk mellom lokal og regional forvaltning, forskning og innovasjon og utnyttning av informasjon- og kommunikasjonsteknikk, miljøforurensning, forebygging av risiko, negative holdninger til nabolandet og å utnytte hvilende potensial i grenseområdet (utvikling av anlegg og klynger for grenseoverskridende forskning og innovasjon, grenseoverskridende integrering på arbeidsmarkedet, samarbeid mellom høyskoler og i helsesektoren) samtidig som samarbeidsprosesser forsterkes i hensikt å skape en overgripende harmonisk utvikling i unionen.»

Det er viktig å presisere at de grenseoverskridende Interreg programmene ikke er «nok et» regionalt utviklingsprogram, men et spesifikt grenseoverskridende program, som skal komplettere øvrig regional- og distriktspolitikk ved:

- utnytte og forsterke grenseregionenes samlede ressurser
- redusere grensens barriereeffekter
- utøve felles politisk lederskap, fremme bærekraft og kople sammen små- og mellomstore byer over grensen

Denne analysen inneholder derfor data både for enkeltregioner og for de funksjonelle politiske samarbeidsregionene i Interreg Sverige-Norge, som siden starten av Interreg IIA i år 1994 har fungert som selvstyrte delområder.

Vurderinger av potensialet i felles investeringer er gjort både ut fra kvantitative data innhentet av tilgjengelig statistikk, og etter intervjuer med ansatte regionalplanleggere og strateger i de enkelte partnerregionene. Tilrådingene står likevel for forfatterens regning.

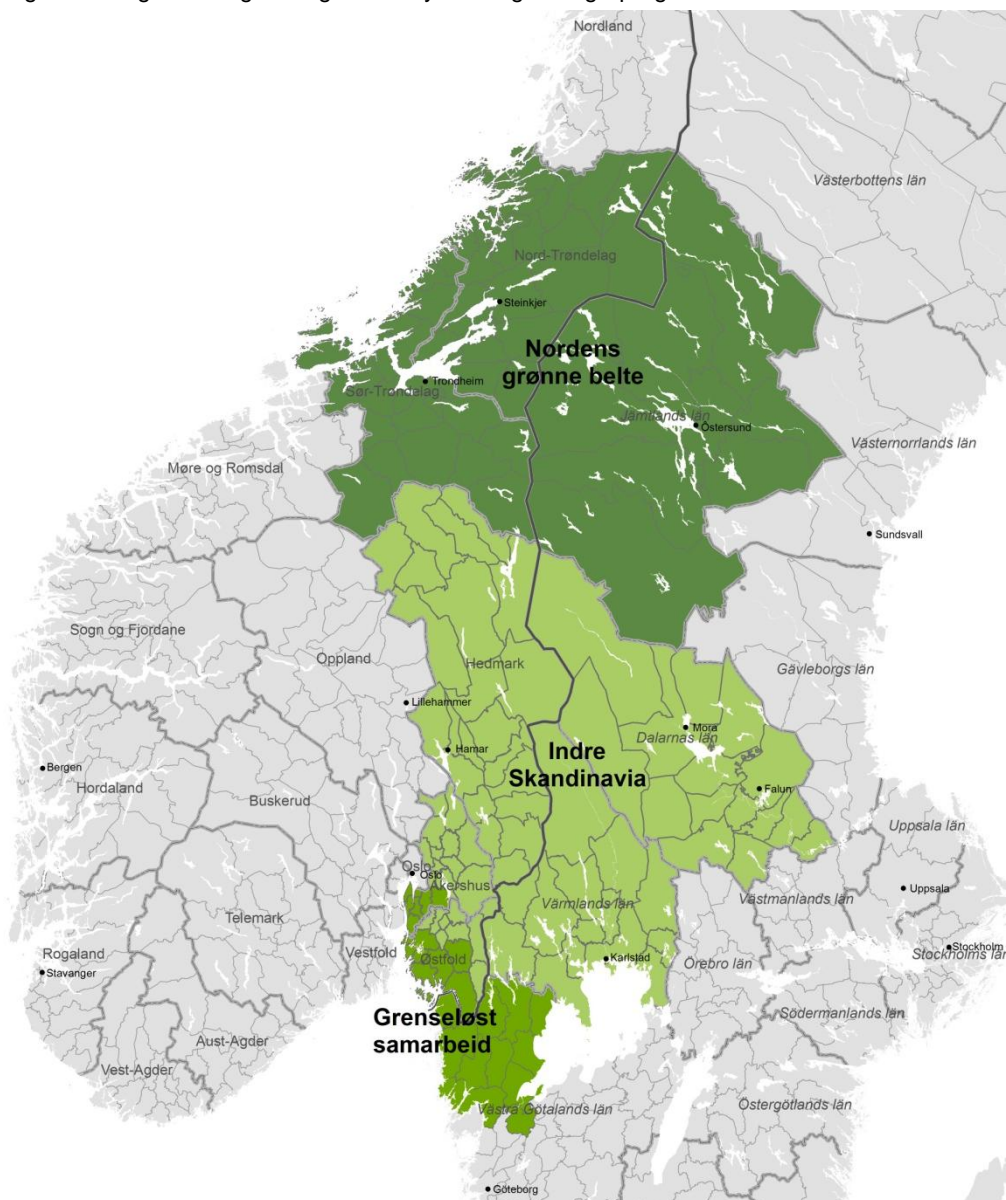
2 OM GEOGRAFIEN I DET NYE SVERIGE-NORGE-PROGRAMMET

I arbeidet med et nytt Sverige-Norge-program for 2014-2020 videreføres kjernegeografien i det nåværende Sverige-Norge-programmet 2007-2013, mens de nåværende 20-prosentområdene avvikles. Den analyserte geografien omfatter dermed

- Delområde Grenseløst Samarbeid består av
 - På norsk side 9 kommuner i Østfold fylke (Halden, Sarpsborg, Fredrikstad, Hvaler, Rakkestad, Moss, Råde, Rygge, Våler) samt de 7 kommunene i Folloregionen i Akershus fylke (Vestby, Ski, Ås, Frogn, Nesodden, Oppegård, Enebakk).
 - På svensk side 14 kommuner i nordre del av Västra Götaland (Orust, Sotenäs, Munkedal, Färgelanda, Mellerud, Lysekil, Uddevalla, Vänersborg, Trollhättan, Dals-Ed, Bengtsfors, Tanum, Strömstad, Åmål).
- Delområde Indre Skandinavia består av
 - På norsk side hele Hedmark fylke med sine 22 kommuner samt de 13 kommunene i Øvre og Nedre Romerike i Akershus fylke (Aurskog-Høland, Sørums, Fet, Rælingen, Lørenskog, Skedsmo, Nittedal, Gjerdrum, Ullensaker, Nes, Eidsvoll, Nannestad, Hurdal) og de siste 9 kommuner i Østfold fylke (Aremark, Marker, Rømskog, Trøgstad, Spydeberg, Askim, Eidsberg, Skiptvet, Hobøl).
 - På svensk side av de 31 kommunene i Värmlands län og Dalarnas län
- Delområde Nordens grønne belte består av
 - På norsk side av de 48 kommunene i Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag fylker
 - På svensk side av de 8 kommunene i Jämtlands län.

I Grenseindeksen brukes en del illustrasjoner i kart basert på kommunedata for hele Sverige og Norge. I diagrammer presenteres utviklingstrekkene for norsk og svensk side av de tre delområdene, for de involverte fylker/län samt for et regionnivå mellom kommune og fylke/län. På norsk side brukes her som hovedregel fylkesplanregioner (med visse unntak i Østfold og Trøndelag). På svensk side brukes funksjonelle analyseregioner (FA-regioner)

Figur 1: Geografisk avgrensning av det nye Sverige-Norge-programmet 2014-2020

Tabell 1: Nøkkeltall for geografien i det nye Sverige-Norge-programmet

Delområder	Antall kommuner	Befolkning 01.01.2013	Landareal km ²	Bef.endr. siste 5 år	Befolkning per km ²
Grenseløst samarbeid	30	623 289	10 686	4,3 %	58,3
Svensk side	14	260 427	7 684	0,4 %	33,9
Norsk side	16	362 862	3 002	7,2 %	120,9
Indre Skandinavia	75	1 054 796	77 039	3,1 %	13,7
Svensk side	31	549 635	45 780	0,1 %	12,0
Norsk side	44	505 161	31 259	6,6 %	16,2
Nordens Grønne belte	56	563 399	131 600	4,4 %	6,4
Svensk side	8	126 201	49 341	-0,5 %	2,6
Norsk side	48	437 198	38 607	5,9 %	11,3
Sverige-Norge-programmet	161	2 241 484	175 673	3,7 %	12,8
Svensk side	53	936 263	102 805	0,1 %	9,1
Norsk side	108	1 305 221	72 868	6,5 %	17,9
Hele Sverige	290	9 555 893	410 278	3,2 %	23,3
Hele Norge	429	5 051 275	304 280	6,6 %	16,6

Sverige-Norge-programmet vil altså totalt omfatte 108 norske og 53 svenske kommuner med nær 2,25 mill. innbyggere fordelt på drøyt 175.000 km². Området utgjør 10 prosent av Sveriges befolkning mot 26 prosent av Norges. Allerede i tabell 1 ser vi et par hovedtrekk som også annen statistikk i denne "Grenseindeksen" vil vise, nemlig at det er store ulikheter innad i programområdet. På hver side av grensen finner vi alt fra Norges og Sveriges mest sentrale og vekstkraftige kommuner til de mest perifere med sterk tilbakegang og befolkning. På den norske siden av Grenseløst Samarbeid har man for eksempel en befolkningstetthet på nesten 121 innbyggere per kvadratkilometer, mot det nasjonale gjennomsnittet på 16,6. I motsatt ende finner man den svenske siden av Norden Grønne Belte med 2,6 person er per km², der det svenske gjennomsnittet ligger på 23,3. Som tabell 1 viser er det også gjennomgående sterkere dynamikk på norsk side innenfor hvert av delområdene. Noe forenklet kan vi forklare dette med at sentrum vokser mer enn periferi i begge land, men at de norske grenseregionene gjennomgående er mer sentrale i norsk sammenheng enn de svenske grenseområdene er i svensk sammenheng.

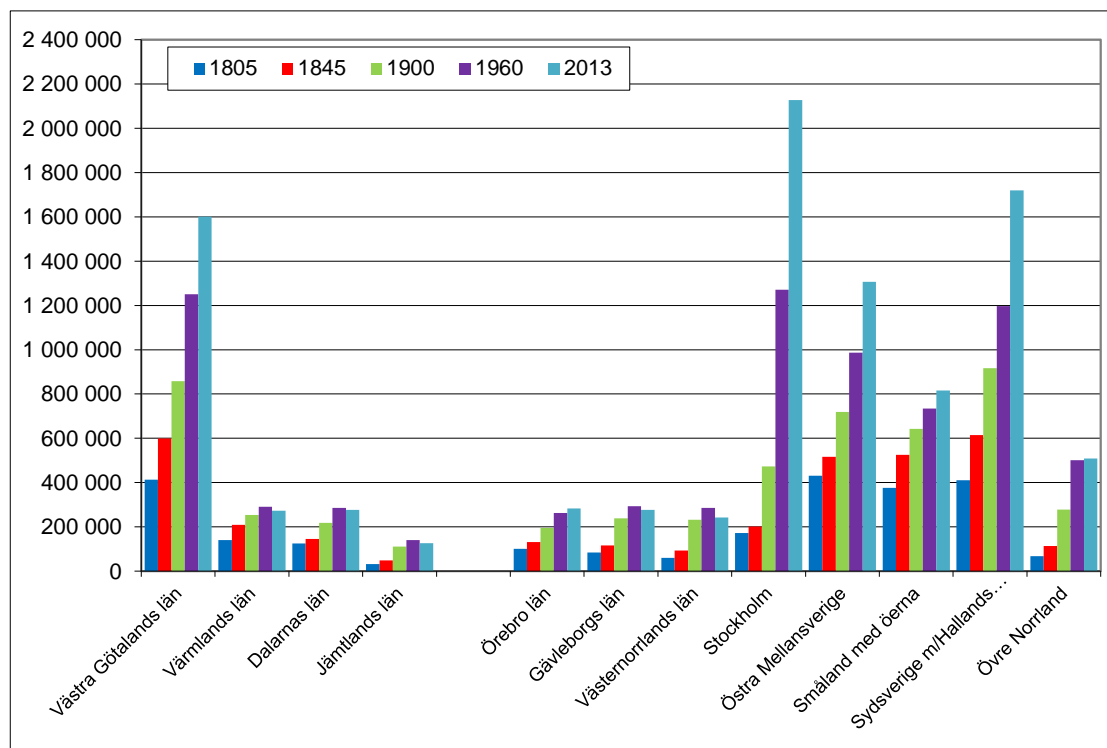
På norsk side finner vi mange dynamiske omlandskommuner til Oslo, foruten Norges tredje største kommune Trondheim. Programområdets norske side omfatter hele 16 av Norges 50 største kommuner og 11 av de 30 norske kommunene med sterkest befolkningsvekst siste 5 år. Historisk sett er denne befolkningsveksten vi har sett de siste årene meget høy. Det er få andre perioder som kan skilte med like høye vekstrater. Også på svensk side av grenseområdet finner vi både større byer og dynamiske områder, men vi må helt ned på 21. plass for å finne den av programområdets svenske kommuner med høyest folketall (Karlstad) og 27. plass når det gjelder befolkningsvekst siste 5 år (Strømstad). Strømstad er for øvrig den svenske kommunen med nest høyest andel norske statsborgere blant sine innbyggere.

Tabell 2: Kommuner med høyest folketall (1.1.2013) og sterkest befolkningsvekst (2008-13)

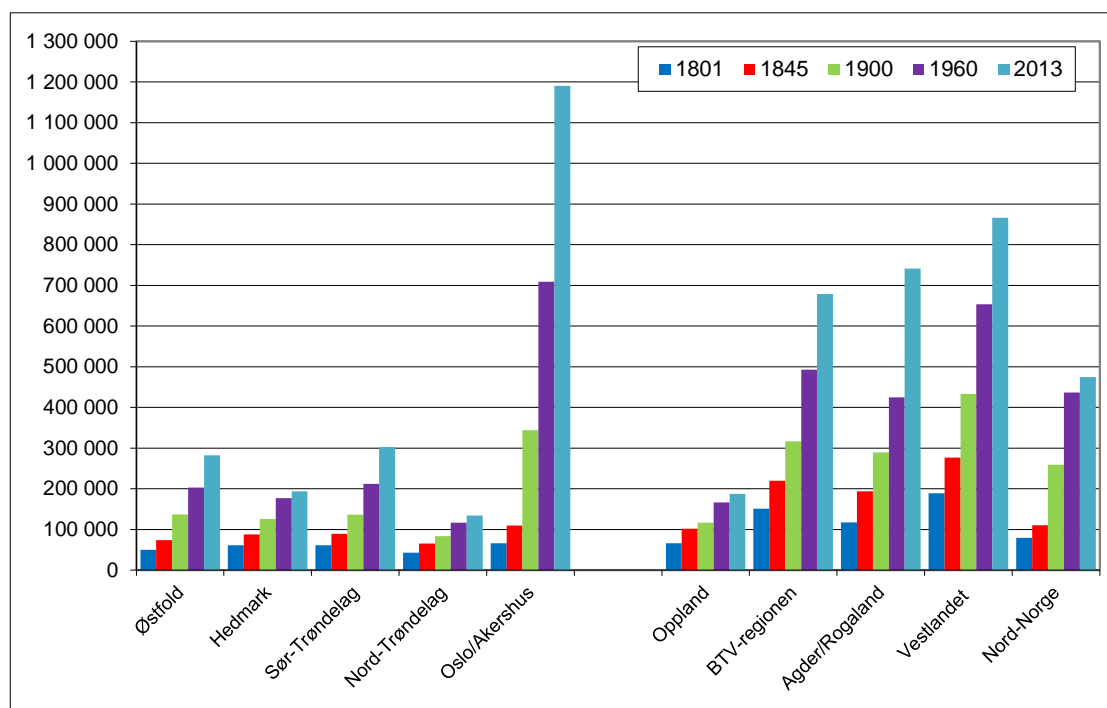
		<u>Størrelse 2013</u>			<u>Vekst 2008-13</u>			<u>Størrelse 2013</u>			<u>Vekst 08-13</u>
1	0180 Stockholm	881 235	1	0183 Sundbyberg	16,3 %	1	0301 Oslo kommune	623 966	1	1142 Rennesøy	22,8 %
2	1480 Göteborg	526 089	2	0184 Solna	12,6 %	2	1201 Bergen	267 950	2	1256 Meland	17,9 %
3	1280 Malmö	307 758	3	0191 Sigtuna	11,9 %	3	1601 Trondheim NGB	179 692	3	0235 Ullensaker IS	17,9 %
4	0380 Uppsala	202 625	4	1262 Lomma	11,4 %	4	1103 Stavanger	129 191	4	1120 Klepp	15,1 %
5	0580 Linköping	148 521	5	0180 Stockholm	10,8 %	5	0219 Bærum	116 677	5	0612 Hole	15,0 %
6	1980 Västerås	140 499	6	0182 Nacka	10,2 %	6	1001 Kristiansand	84 476	6	0214 Ås GS	14,6 %
7	1880 Örebro	138 952	7	0126 Huddinge	10,0 %	7	0106 Fredrikstad GS	76 807	7	0234 Gjerdrum IS	14,6 %
8	0581 Norrköping	132 124	8	0115 Vallentuna	10,0 %	8	1902 Tromsø	70 358	8	1124 Sola	14,6 %
9	1283 Helsingborg	132 011	9	1280 Malmö	9,6 %	9	1102 Sandnes	70 046	9	0226 Sørums IS	14,6 %
10	0680 Jönköping	129 478	10	0139 Upplands-B	9,6 %	10	0602 Drammen	65 473	10	1119 Hå	14,2 %
11	2480 Umeå	117 294	11	0330 Knivsta	9,5 %	11	0220 Asker	57 418	11	1529 Skodje	14,2 %
12	1281 Lund	112 950	12	0127 Botkyrk	9,2 %	12	0105 Sarpsborg GS	53 696	12	1516 Ulstein	14,1 %
13	1490 Borås	104 867	13	0163 Sollentuna	8,9 %	13	0806 Skien	53 015	13	0137 Våler (Østf.) GS	13,8 %
14	0126 Huddinge	101 010	14	0380 Uppsala	8,0 %	14	0231 Skedsmo IS	50 532	14	1122 Gjesdal	13,5 %
15	0484 Eskilstuna	98 765	15	0136 Haninge	7,8 %	15	1804 Bodø	49 203	15	1247 Askøy	13,2 %
16	2281 Sundsvall	96 687	16	0123 Järfälla	7,5 %	16	1504 Ålesund	45 033	16	0618 Hemsedal	13,0 %
17	2180 Gävle	96 170	17	1281 Lund	7,3 %	17	0706 Sandefjord	44 629	17	1243 Os (Hord.)	13,0 %
18	1380 Halmstad	93 231	18	0114 Uppl. Väsby	7,0 %	18	0906 Arendal	43 336	18	1657 Skaun NGB	12,9 %
19	0182 Nacka	92 873	19	0181 Södertälje	7,0 %	19	0709 Larvik	43 132	19	1102 Sandnes	12,9 %
20	0181 Södertälje	89 473	20	1401 Härryda	6,8 %	20	0704 Tønsberg	41 239	20	0211 Vestby GS	12,9 %
21	1780 Karlstad IS	86 929	21	0120 Värmdö	6,8 %	21	1149 Karmøy	41 118	21	1121 Time	12,8 %
22	0127 Botkyrk	86 274	22	1384 Kungsbacka	6,7 %	22	1106 Haugesund	35 753	22	1245 Sund	12,4 %
23	0780 Växjö	84 800	23	1231 Burlöv	6,6 %	23	0805 Porsgrunn	35 392	23	1835 Træna	12,2 %
24	1290 Kristianstad	80 507	24	1480 Göteborg	6,6 %	24	0230 Lørenskog IS	34 320	24	1216 Sveio	11,9 %
25	0136 Haninge	79 430	25	0780 Växjö	6,6 %	25	0412 Ringsaker IS	33 406	25	0919 Froland	11,8 %
26	1384 Kungsbacka	76 786	26	1880 Örebro	6,5 %	26	0235 Ullensaker IS	31 743	26	0301 Oslo kommune	11,3 %
27	2580 Luleå	74 905	27	1486 Strömst GS	6,4 %	27	0104 Moss GS	30 988	27	1532 Giske	11,3 %
28	2482 Skellefteå	71 774	28	1402 Partille	6,3 %	28	0101 Halden GS	29 880	28	1141 Finnøy	11,2 %
29	0184 Solna	71 293	29	1415 Stenungsund	6,3 %	29	0502 Gjøvik	29 407	29	0237 Eidsvoll IS	11,2 %
30	0123 Järfälla	68 210	30	1230 Staffanstorpe	6,3 %	30	0605 Ringerike	29 400	30	0713 Sande (Vestf.)	10,5 %
31	0163 Sollentuna	66 859	31	1261 Kävlinge	6,1 %	31	0403 Hamar IS	29 353	31	1264 Austrheim	10,3 %
32	0160 Täby	65 364	32	0160 Täby	6,1 %	32	0213 Ski GS	29 307	32	1244 Austevoll	10,2 %
33	1080 Karlskrona	63 691	33	0125 Ekerö	6,0 %	33	0501 Lillehammer	26 850	33	0627 Røyken	10,1 %
34	0880 Kalmar	63 671	34	0580 Linköping	5,8 %	34	1247 Askøy	26 831	34	1531 Sula	10,1 %
35	1481 Mölndal	61 659	35	0484 Eskilstuna	5,8 %	35	0701 Horten	26 595	35	0624 Øvre Eiker	10,0 %
36	2380 Östersu NGB	59 485	36	0140 Nykvarn	5,8 %	36	0217 Oppegård GS	25 963	36	1129 Forsand	9,9 %
37	1383 Varberg	59 186	37	1283 Helsingborg	5,6 %	37	1502 Molde	25 936	37	1246 Fjell	9,8 %
38	0980 Gotland	57 241	38	1383 Varberg	5,5 %	38	0604 Kongsberg	25 887	38	1017 Songdalen	9,7 %
39	0188 Norrtälje	56 634	39	0128 Salem	5,4 %	39	1833 Rana	25 752	39	0928 Birkenes	9,6 %
40	2080 Falun IS	56 432	40	1482 Kungälv	5,3 %	40	0626 Lier	24 763	40	0231 Skedsmo IS	9,5 %
41	1488 Trollhätt GS	55 749	41	1282 Landskrona	5,3 %	41	1124 Sola	24 579	41	1259 Øygarden	9,5 %
42	2284 Örnsköldsvik	55 008	42	0486 Strängnäs	5,2 %	42	1903 Harstad	24 291	42	1114 Bjerkreim	9,5 %
43	1485 Uddeval GS	52 530	43	0117 Österåker	5,2 %	43	1505 Kristiansund	24 131	43	1146 Tysvær	9,2 %
44	0480 Nyköping	52 336	44	1980 Västerås	5,1 %	44	0625 Nedre Eiker	23 640	44	0626 Lier	9,1 %
45	1496 Skövde	52 212	45	0305 Håbo	5,0 %	45	1246 Fjell	23 277	45	1130 Strand	9,1 %
46	1293 Hässleholm	50 163	46	0187 Vaxhol	5,0 %	46	1714 Stjørdal NGB	22 379	46	1018 Søgne	9,1 %
47	2081 Borlänge IS	49 482	47	2480 Umeå	4,9 %	47	0237 Eidsvoll IS	22 142	47	0221 Aurskog-Hø IS	9,0 %
48	0186 Lidingö	44 434	48	0643 Habo	4,9 %	48	0233 Nittedal IS	21 971	48	0904 Grimstad	9,0 %
49	0138 Tyresö	43 764	49	0192 Nynäshamn	4,8 %	49	0904 Grimstad	21 594	49	0602 Drammen	8,9 %
50	1287 Trelleborg	42 605	50	0840 Mörbylånga	4,8 %	50	1702 Steinkjer NGB	21 392	50	1601 Trondheim NGB	8,8 %

Figur 2 og 3 viser at de fylker og län som helt eller delvis inngår i programområdet har hatt befolkningsvekst de siste 200 år, men den langt sterkere veksten i Stockholm og Oslo/Akershus gjør at de fleste har en langt lavere andel av befolkningen i dag enn tidligere. På svensk side ser vi også at Värmlands län, Dalarnas län og Jämtlands län har mistet innbyggere de siste 50 år.

Figur 2: Befolkningsmengden i svenske län og «landsdeler» i utvalgte år siden 1805

Figur 3 Befolkningsmengden i norske fylker og «landsdeler» i utvalgte år siden 1801

3 STATUS OG UTVIKLINGSTREKK I DE ULIKE DELOMRÅDENE

3.1 Befolkningsutviklingen

Befolkningsutviklingen er en høyst relevant indikator for regional utvikling siden regionalpolitikken i begge land, tydeligst i Norge, har vært knyttet til bosettingsmønsteret. Vi har her sammenstilt data tilbake til 1970 og dermed også får med den interessante perioden i regionalpolitikken og den regionale utvikling på 1970-tallet. Data for befolkningens mengde, -endring, fødselsoverskudd og nettoflytting for perioden 01.01.1970-2013 er for svenske kommuner lastet ned fra SCBs statistikkdatabase og for norske kommuner delvis bestilt fra SSB og delvis lastet ned fra SSBs statistikkbank.

Vi ser her tydelige nasjonale ulikheter mellom Sverige og Norge:

- Befolkningen har vokst mer i Norge enn i Sverige de siste drøye 40 åra (+30 prosent i Norge mot +20 prosent i Sverige).
- Den høyere norske veksten skyldes gjennomgående høyere fødselsoverskudd fordi nettoinnvandringen i perioden sett under ett har vært større i Sverige. Siden 2007 har imidlertid nettoinnvandringen vært sterkere i Norge enn i Sverige pga. høy norsk arbeidsinnvandring, i hovedsak fra Polen og Baltikum, i noen grad også fra Sverige.
- I tillegg er det viktig å merke seg at Sverige hadde fødselsunderskudd 5 år på rad 1997-2001 – noe som ga 0-vekst nasjonalt og tilbakegang utenfor storbyregionene.

Videre ser vi regionale ulikheter over tid:

- Norge hadde en balansert regional utvikling gjennom 1970- og begynnelsen på 1980-tallet. Veksten var faktisk sterkere i mange distriktsregioner enn i Oslo/Akershus og Oslo kommune isolert sett hadde fallende folketall fra 1969 til 1984 (-8 prosent). Viktige forklaringsfaktorer er fortsatt industriutbygging og storstilt utbygging av velferdssamfunnet, grønn bølge, distriktpolitikkenes gullalder med bl.a. opptrappingsvedtaket i jordbruket, utlokalisering av statlige arbeidsplasser og visse demografiske trekk.
- Selv om også Sverige på slutten av 1960-tallet og gjennom 1970-årene hadde økt fokus på regional utvikling og regional politikk - og var påvirket av den "grønne bølgen" – stimulerte det ikke utviklingen på samme måte i svenske grenseregioner.
- Siden midten av 1980-tallet har det vært en tydelig sentralisering i både Norge og Sverige hvor hovedstadsregionen stikker av fra fylker som Hedmark og Nord-Trøndelag og Värmland, Dalarna og Jämtland

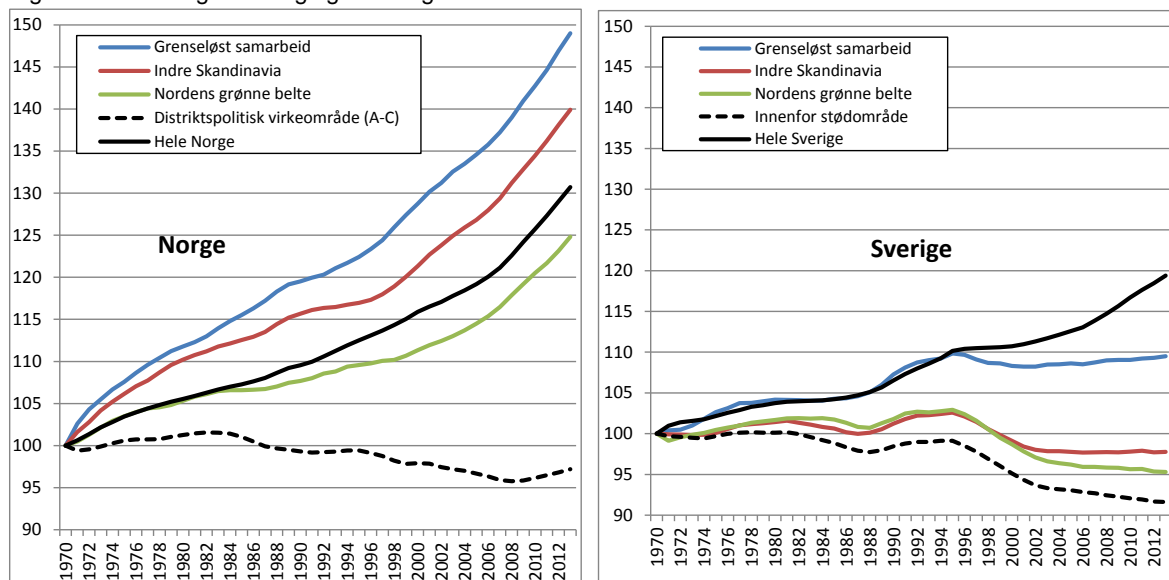
- Norsk side av Indre Skandinavia og Grenseløst samarbeid har utviklet seg klart bedre enn norsk landsgjennomsnitt gjennom perioden, og Nordens grønne belte bare noe svakere. På svensk side har grenseregionene tapt terreng. Dette viser at sentrum gjennomgående utvikler seg bedre enn periferi og at norsk grenseregioner er mer sentrale i norsk sammenheng enn svenske grenseregioner er i svensk sammenheng.
- En tilsynelatende sterkere sentralisering i Sverige enn i Norge, men også fordi Sverige ikke opplevde samme utflytting til distriktene gjennom 1970-åra som Norge, har dermed bidratt til at norsk side av alle de tre grenseområdene i dag har langt flere innbyggere enn for drøye 40 år siden, mens det på svensk side bare er GS som har flere innbyggere, mens IS og NGB færre.
- Befolkningsnedgangen i alle de tre svenske grenseområdene siden midten av 1990-tallet skyldes betydelige fødselsunderskudd i kombinasjon med svak nettoutflytting, flere steder også netto fraflytting. Utviklingen har vært bedre enn andre svenske utkantregioner og tilbakegangen i IS har stanset opp de siste 10 åra, mens GS har hatt vekst.
- At norsk side av Grenseløst samarbeid og Indre Skandinavia har vokst så sterkt, spesielt siden midten av 1990-tallet, kan ses i sammenheng med de sterke veksten i Oslo-regionen kombinert med regionforstørring rundt Oslo og at:
 - bedre infrastruktur (pga.- OL og Gardermoen) også nord for Oslo
 - internett/hjemmekontormuligheter (utbygging av ISDN fra 1994-2002 og senere bredbåndsløsninger)
 - mer fleksibel arbeidstid
 - flere i pendlingsvennlige yrkermuliggjorde pendlingsbasert tilflytting i stadig større avstand fra Oslo
- Veksten på norsk side av Nordens Grønne belte skyldes i stor grad utviklingen i Trondheim og Trondheims omland.
- Siden 2006/2007 har sterk økning i innvandringen akselerert veksten i Norge og også kommet mange utkantregioner til gode, synliggjort gjennom befolkningsvekst også innenfor det distriktpolitiske virkeområdet

Figur 5 viser også store forskjeller innad i hver grenseregion:

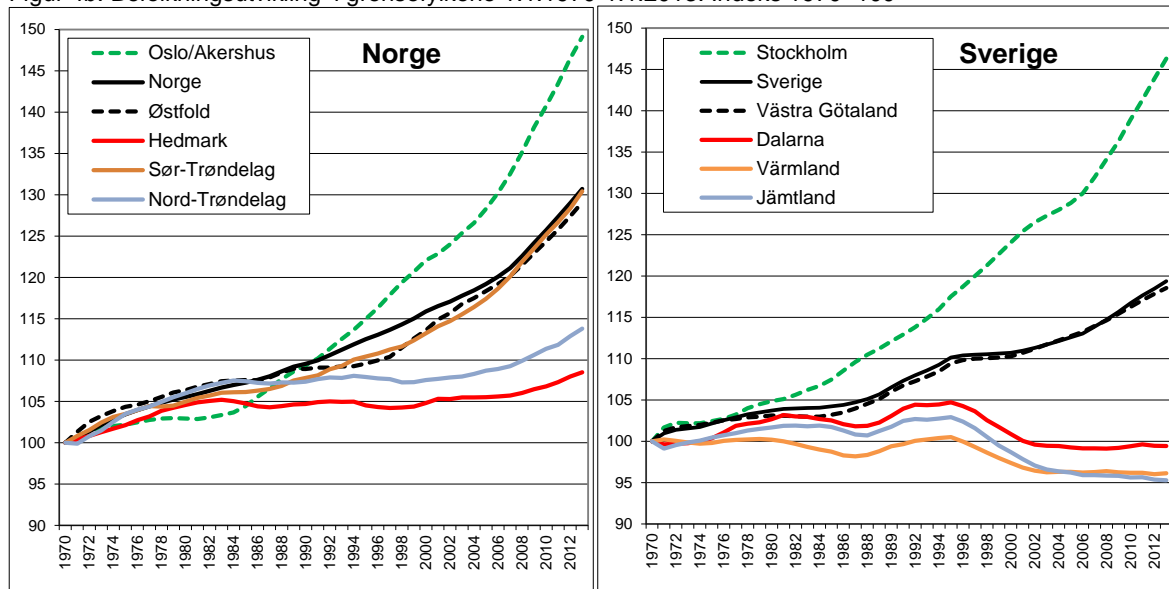
- I Indre Skandinavia er for eksempel befolkningsutviklingen i likhet med sysselsettingsutviklingen vesentlig forskjellig i de Oslo-nære områdene (Romerike, Indre Østfold og til dels Hamar- og Elverumsregionen) og i områdene nordover i Østerdalen. På svensk side går det et skille mellom Karlstadregionen og Falun-Borlänge og øvrige deler av Värmland og Dalarna. Mens netto fraflytting har vært hovedutfordringen i utkantområder på det norske Vestlandet og i Nord-Norge utgjør fødselsunderskuddene (som igjen kan sies å skyldes tidligere perioders netto fraflytting) i større grad en utfordring for utkantområdene på Østlandet. Her har de mye til felles med sine svenske naboregioner.
- I Grenseløst samarbeid er det befolkningsvekst i alle regioner unntatt i Orust, Åmål og Bengtsforsregionen. Sterkest er veksten i Folloregionen som har både fødsels- og flytteoverskudd av betydning. Men også Østfoldregionene og Strømstadsregionen har hatt betydelig nettoinnflytting siste 5 år

- I Nordens grønne belte er det befolkningsvekst i alle regioner på norsk side, sterkest i Byregionen/Trondheimsregionen hvor alle kommunene hadde vekst siste 5 år. I de andre regionene er det både kommuner med sterk vekst og kommuner i tilbakegang. På svensk side har Østersundsregionen hatt balanse både i forholdet fødte/døde og når det gjelder inn- og utflytting. Men er stor variasjon mellom enjeltkommunene i regionen. En-kommune-regionen Härjedalen har både fødesels- og flytteunderskudd

Figur 4: Befolkningsutvikling i grenseregionene 1.1.1970-1.1.2013. Indeks 1970=100¹

Figur 4b: Befolkningsutvikling i grensefylkene 1.1.1970-1.1.2013. Indeks 1970=100

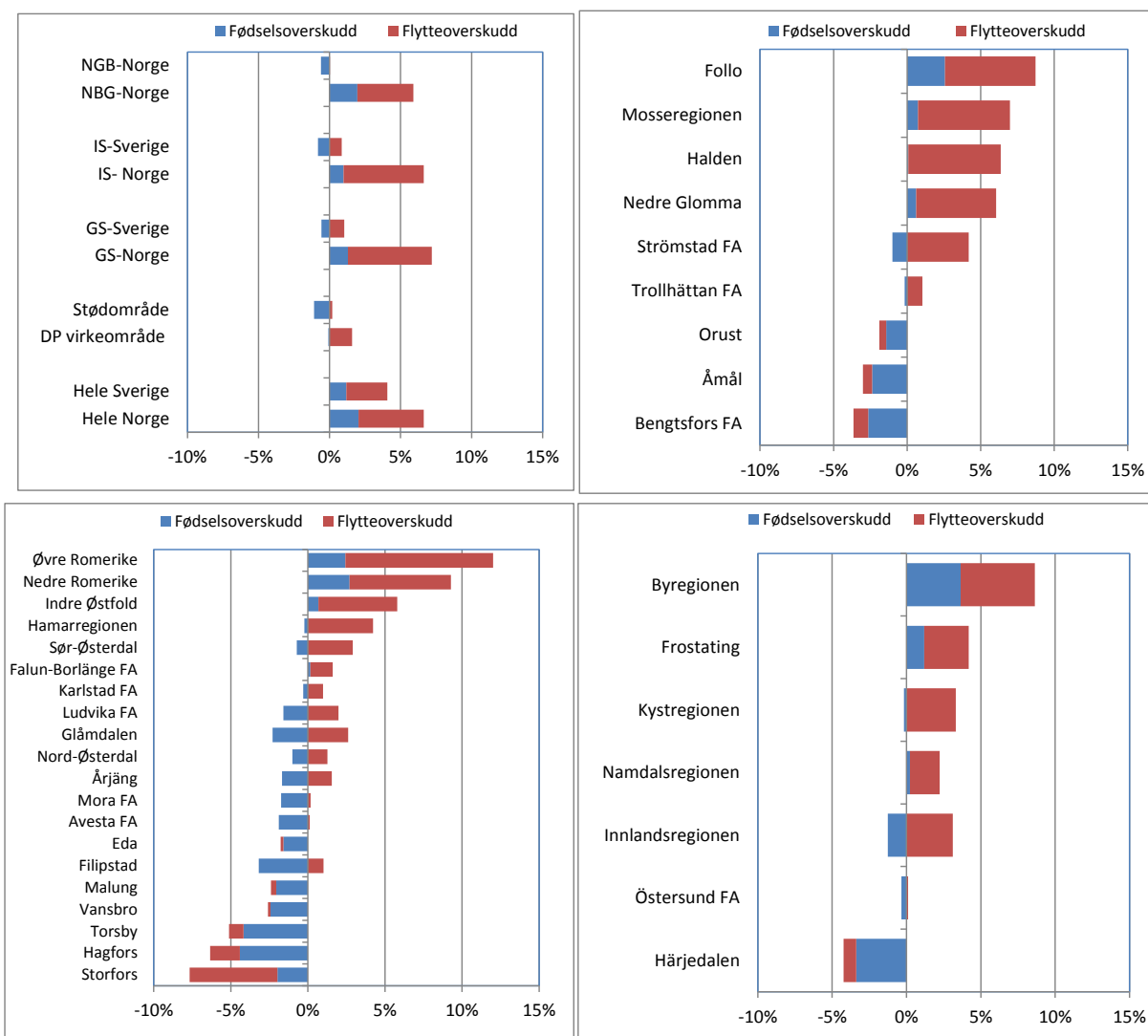

Figurene viser altså at det har vært en sterkere befolkningsutvikling i Norge enn i Sverige siden 1970. Spesielt i de siste 5-6 årene har befolkningsveksten skutt fart på norsk side. Figur 4b viser at

¹ For mange grenseregioner blir det feil å utelukkende sammenlikne seg med nasjonale gjennomsnitt som er så sterkt påvirket av utviklingen i storbyregionene. Vi har derfor, som i Grenseindeksen fra 2006, også illustrert utviklingen i norske og svenske distriktskommuner definert ved svenske kommuner som i 2006 var i stödområde A og B (tilnærmet likt Mål 1 og 2) og norske kommuner som i 2006 var i prioriteringsområde A-C.

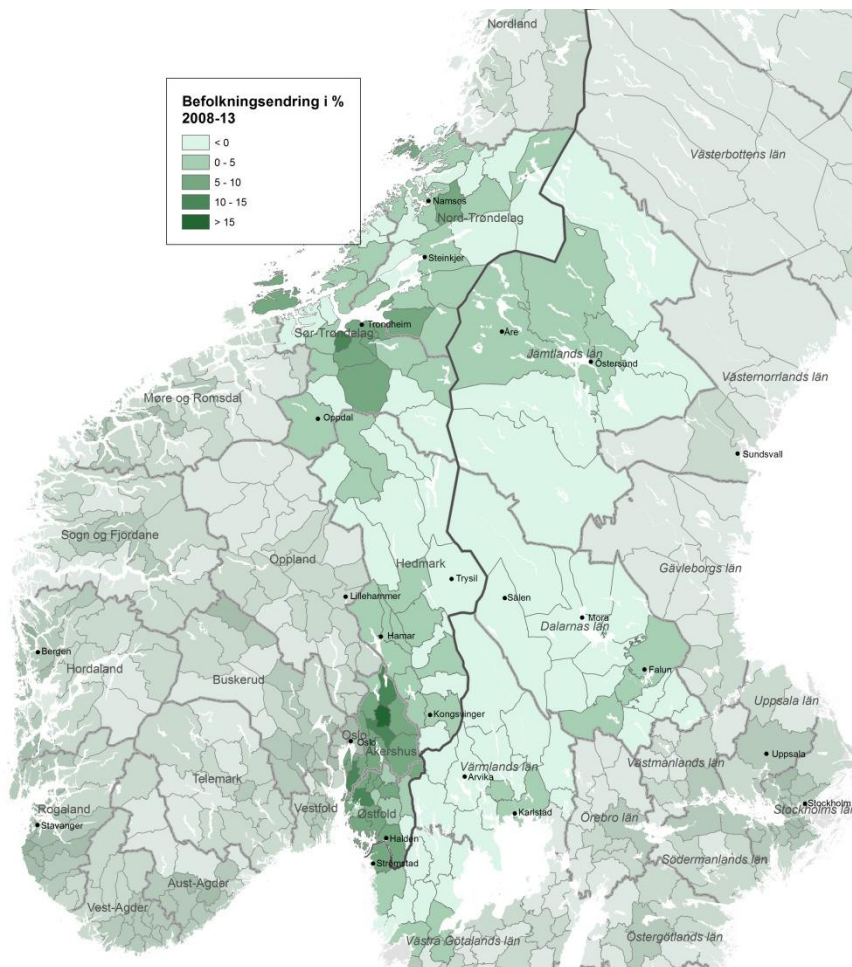
det er flere av fylkene i programområdet som bør vies fokus i regionalpolitikken, da utviklingen i disse områdene er vesentlig dårligere enn landsgjennomsnitt. Dette er spesielt tydelig på svensk side. Figuren viser også at den svenske hovedstadsregionen relativt sett har en høyere vekst enn resten av landet sammenlignet med Norge, selv om det også her er Oslo/Akershus som vokser mest.

Figur 5: Befolkningsendring, fødsels- og flytteoverskudd. 1.1.2008-1.1.2013 ²

² Hvilke kommuner som inngår i de ulike regioner samt enkeltkommunenes befolkningsmengde per 1.januar 2013 og befolkningsutvikling siste 5 år fremgår av vedleggstabell 1 a-d.

Figur 6: Befolkningsændring i kommunene 1.1.2008-1.1.2013. Prosent

3.2 Attraksjon og bolyst

Gjennom de siste tiåra har det skjedd grunnleggende endringer i viktige regionaløkonomiske sammenhenger som tilsier at innbyggere og tilflytting blir enda viktigere for regional utvikling framover. Vi har hatt en langvarig overgang fra primærnæringer og industri til tjenestesektoren som både i Norge og Sverige i dag sysselsetter absolutt flest arbeidstaker. Den langt største delen av dette er personrettede tjenester som vi yter hverandre der vi bor. Disse arbeidsplassene flytter altså i stor grad etter folk. Vi snakker selvfølgelig ikke bare om frisøren på hjørnet men om et bredt spekter av arbeidsplasser innenfor skole, helse, omsorg, varehandel, bygg og anlegg, kultur/fritid, restauranter for å nevne noen. Samtidig har kunnskap og kompetanse overtatt som viktigste innsatsfaktor i mange næringer, også servicenæringer som f. eks. finansielle og forretningsmessige tjenester. Dette gjør at etterspørselen etter kompetent arbeidskraft sannsynligvis vil øke, og rekrutteringsmulighetene blir en viktigere lokaliseringsfaktor for bedrifter. De må altså i større grad flytte dit de får tak i arbeidskraft. Disse forholdene medfører at bosetting kan være minst like viktig for å få til næringsutvikling i en region som

næringsutvikling er for å få til bosetting. I hvert fall vil ikke tradisjonell næringspolitikk lenger kunne virke alene, uten samtidig å inkludere tiltak for å gjøre det attraktivt å bo.

Dette sammenfaller med hva en av de ledende teoretikerne på feltet by- og regionalutvikling, Richard Florida, har funnet. Han mener at noen steder og byer gjør det bedre enn andre fordi de har en overrepresentasjon av hva han kaller den kreative klasse. Disse menneskene er etter hans mening nøkkelen til en positiv regional utvikling. Det som kjennetegner denne gruppen er et høyt et utdanningsnivå i yrker med stort ansvar, men også med muligheter for individuelle og fleksible løsninger på arbeidsoppgavene. Sagt på en litt annen måte er dette folk som får betalt for å tenke. Den kreative klassen er åpne for nye ideer og løsninger og har kompetansen til å sette disse ut i livet. Både når det gjelder jobb og bosted søker de det samme – miljøer som er åpne, inkluderende og preget av mangfold.

Tankegangen i tradisjonell næringspolitikk har gjerne vært at om man skaper et gunstig miljø for bedrifter (business climate) vil folk flytte etter jobbene. Florida mener at det i større grad kan være nyttig å satse på "peoples climate" - at folk trives. I følge hans funn, ser den kreative klassen i første omgang etter spennende steder å bo og leve, og dernest etter interessante jobber. Logikken er altså at jobber følger folk og ikke omvendt, og at humankapital er den viktigste formen for kapital (Florida 2002). Litt forenklet kan man si at de beste stedene tiltrekker seg de beste folka og dette gir den beste økonomien.

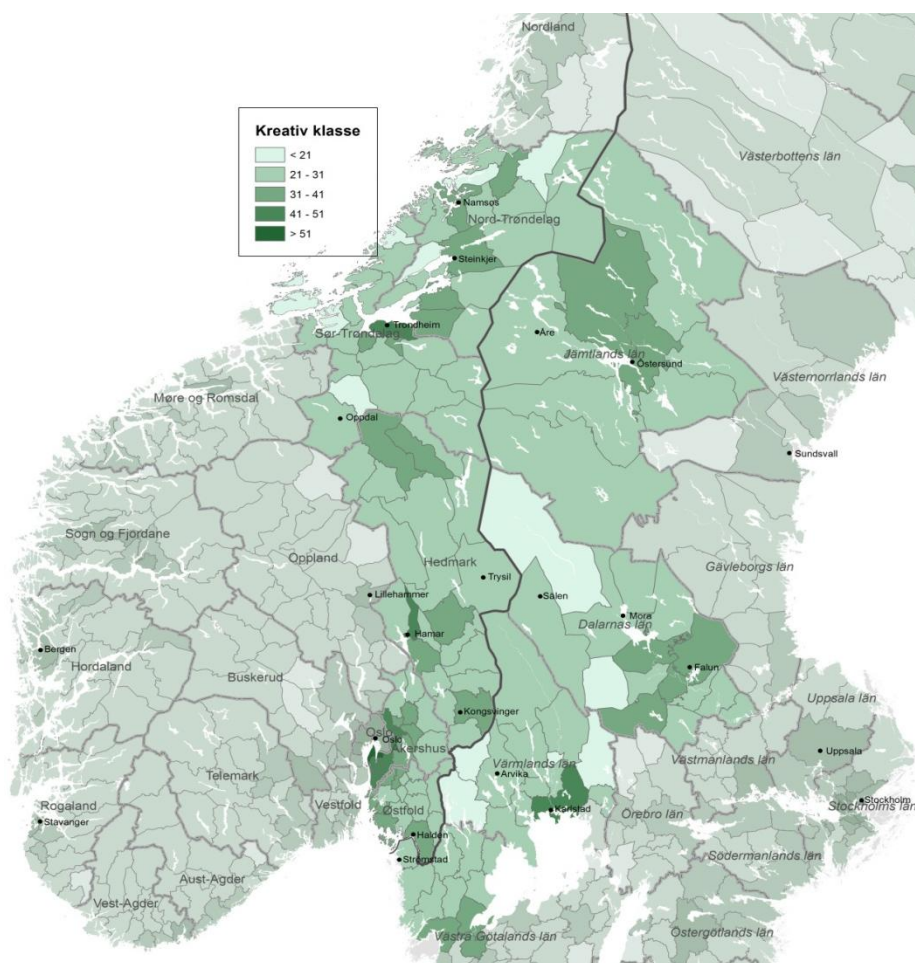
3.2.1 Hvem er den Kreative Klassen?

Florida mener at den kreative klassen i dag innbefatter 41 millioner, eller drøyt en tredjedel av USAs arbeidsstyrke (Florida 2012). Han deler den kreative klassen i to vide grupper basert på yrkesstatistikk.

Den Super Kreative Kjernen: Denne gruppen inkluderer yrker f.eks. forsker, programmerer, designer, arkitekt, ingeniør, samt at den tar med kulturnæringer (media, musikk, kunst) som en undergruppe kalt *bohemer*. Hva som er felles for denne gruppen er at kreative prosesser er den viktigste delen av jobben, eller som han sier selv "fully engage in the creative process" (2002, s. 69). Problemløsninger og innovasjoner er det hva denne gruppen produserer.

De Kreative Profesjonelle (Creative Professionals): Dette er kunnskapsarbeidere og inkluderer mennesker som jobber i helsevesenet, forretning, juss og utdanning. Det som omforener disse er at de behøver en høy grad av kunnskap for å løse sine arbeidsoppgaver.

Figur 7: Prosentandel yrkesaktive innen kreativ klasse etter bosted. Kommunefordelt 2008-tall.

3.2.2 Kreativ klasse i Grenseløst samarbeid, Indre Skandinavia og Nordens Grønne Belte

I både Norge og Sverige utgjør den kreative klassen om lag 40 prosent. Florida definerer som tidligere nevnt, den kreative klasse ved hjelp av yrkesstatistikk. Mange av disse yrkene er overrepresentert i (større) byer, noe også kartet viser med tydelighet. Vi ser at den største konsentrasjonen av kreativ klasse finner vi i området rundt de største byene.

Bildet er dog litt mer komplekst en bare en ren urban - distrikt dimensjon. Det er ikke slik at jo lenger fra sentrum man kommer, dess færre finner man av den kreative klassen. Det finnes rurale kommuner som scorer relativt høyt. Dette er i hovedsak de med senterfunksjoner, hvor det er økonomiske, administrative og kulturelle institusjoner som leverer tjenester til et større omland.

Tabell 3 Prosentandel yrkesaktive innen kreativ klasse etter bosted. Kommunefordelt 2008-tall

	Kreativ klasse		Kreative kjernen		Kreative profesjonelle		Bohemer	
	Norge	Sverige	Norge	Sverige	Norge	Sverige	Norge	Sverige
Grenseløst Samarbeid	38,5 %	31,8 %	8,8 %	8,8 %	28,4 %	22,5 %	1,2 %	0,6 %
Indre Skandinavia	34,4 %	31,6 %	7,6 %	9,6 %	25,9 %	21,2 %	0,9 %	0,8 %
Nordens grønne belte	37,5 %	33,1 %	10,3 %	9,9 %	26,3 %	22,2 %	0,9 %	1,0 %
Nasjonalt	38,4 %	38,2 %	9,4 %	11,6 %	27,8 %	25,2 %	1,2 %	1,3 %

Kilde: Østlandsforskning på grunnlag av SSB og SCB.

3.2.3 Stedsspesifikke kvaliteteter – Culture Opportunity Index

Vinklingen mot 'peoples climate' gjør at man får et fokus på hva som gjør at enkelte steder er mer attraktive enn andre. Hvordan måler man noe så subjektivt som stedskvaliteter? Det kan være nyttig å se på de fysiske forutsetningene, både de naturlige og/eller bygde, samt den sosiokulturelle settingen - den litt vanskelig definerbare "atmosfæren". Det viser seg at enkelte steder blir rangert høyt uansett hva man måler – om det er de mest miljøvennlige eller de mest barnevennlige, eller alt i mellom (Florida 2008). Dette er ikke steder som tilbyr en løsning som passer alle. I stedet er det en mosaikk av tilbud som utgjør disse stedenes attraksjon. De har noe for en hver smak og det er variasjonen i tilbudet som er stedets styrke.

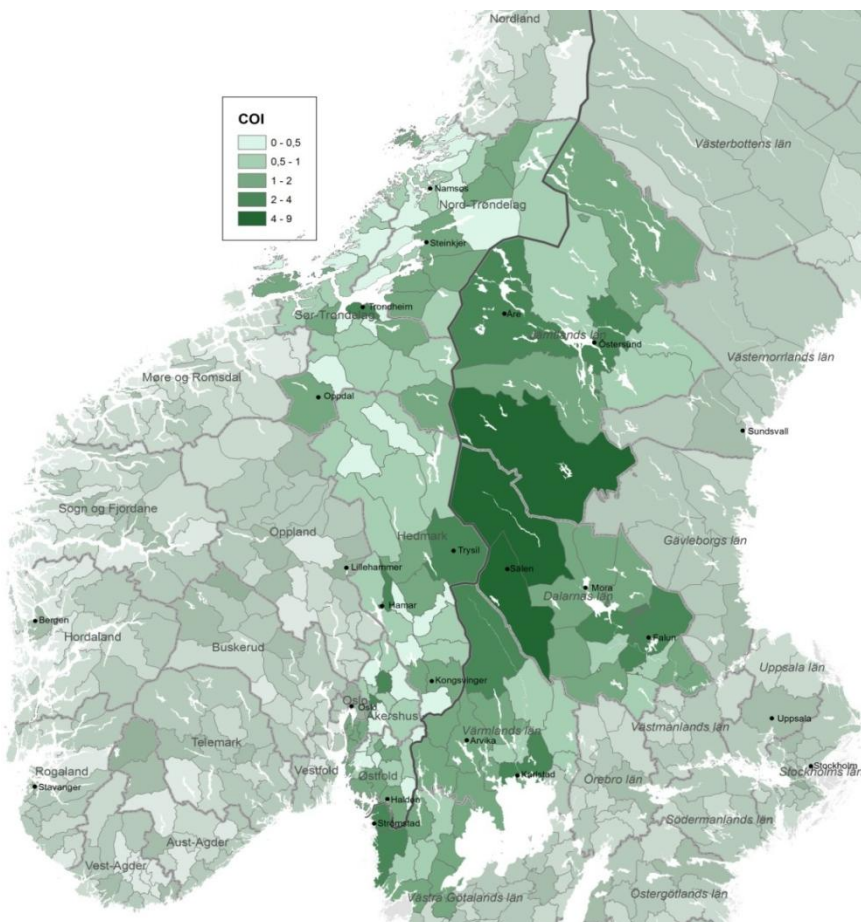
Det er utarbeidet mål og indikatorer for å kunne tallfeste og måle de ulike parameterne i Floridas teorier, både av Florida selv og flere som bruker hans teorier (se for eksempel Florida 2012; Andersen m. fl 2010; Hauge m. fl. 2012). Vi velger å se nærmere på en indikator som er ment å måle tilstedeværelsen av kultur som en del av de stedsspesifikke kvalitetene - Culture Opportunity Index (COI) (Andersen m.fl. 2010). COI er et uttrykk for det kulturelle tilbudet og viser andelen arbeidsplasser innen produksjon av kultur (service og produkter) i en gitt region per 100 innbygger.

Tabell 4 Næringer som inngår i Culture Opportunity Index (COI)

Næringskode SNI 2007	Beskrivelse
56.1 (56.3 er lagt i 56.1)	Drift av restauranter, kafeer og barer
59	Film-, video- og fjernsynsprogramproduksjon, utgivelse av musikk- og lydopptak
60	Radio- og fjernsynskringkasting
90	Kunstnerisk virksomhet og underholdningsvirksomhet
93.1	Sportsaktiviteter
93.2	Fritidsaktiviteter og drift av fornøyelsesetablissementer
91	Drift av biblioteker, arkiver, muséer og annen kulturvirksomhet

I figuren nedenfor er COI vist for kommuner i Norge og Sverige med bakgrunn i data fra 2011.

Figur 8 Culture Oportunity Index (COI). Antall sysselsatte i «kulturnæringer» per 100 innbygger. 2011-tall.

Kilde: Østlandsforskning på grunnlag av SSB og SCB.

Det er flere kommuner som ligger langt fra sentrale strøk som har en høy andel arbeidsplasser innen kulturtjenester, blant annet vintersportskommunene Malung-Sälen og Trysil, som har relativt mange arbeidsplasser innen hotell- og restaurantnæringen. For mange småkommuner vil også biblioteker, muséer etc., som er en del av COI, slå positivt ut. Alle kommuner har bibliotek tjenester og mange har lokale muséer og kulturminner med egne ansatte. Disse har en relativ konsentrasjon av kulturtilbud, som også dekker en større region enn egen kommune.

Tabell 5 COI i GS, IS og NGB, samt Norge og Sverige

	COI	
	Norge	Sverige
Grenseløst Samarbeid	1,36	1,62
Indre Skandinavia	1,22	1,80
Nordens grønne belte	1,91	2,12
Nasjonalt	1,92	2,04

Kilde: Østlandsforskning på grunnlag av SSB og SCB.

3.2.4 Avslutningsvis om kreativ klasse og attraktivitet

Man skal være forsiktig med ukritisk å godta og bruke teorier som er utarbeidet i en annen setting. Floridas teoretiske rammeverk og politiske løsninger er utviklet i en nordamerikansk setting som på veldig mange og viktige områder skiller seg fra Norge og Sverige. Med sitt fokus på denne snevre gruppen og hvor viktige de er, har Florida forøvrig blitt beskyldt for å være elitistisk. Han har også blitt kritisert fra akademisk hold for ulike deler av sitt arbeid, både metoder, data og konklusjoner (for nærmere diskusjon se Hauge m.fl. 2012).

Like fullt kan en "Florida-tilnærming" gi fruktbare og nyttige analyser. Dette er et verktøy der kunnskap og kompetanse målt via humankapitalen settes i sammenheng med næringsstrukturen og "mykere" faktorer, som hva steder har å tilby av fysiske og mer sosiale fortrinn. Dette er på mange måter et slags holistisk rammeverk få andre teorier om regional utvikling inkorporerer. Det inkluderes faktorer som ikke er helt vanlige i regionale analyser med et fokus på næringsutvikling. Vi mener at det kan gi en pekepinn på hvilke områder som ser ut til å ha en viss attraksjon på en gruppe mennesker som de fleste kommuner og regioner ønsker seg.

3.3 Verdiskaping

Det vanligste målet på verdiskaping er størrelsen bruttoprodukt eller bearbeidingsverdi som måler verdien av all produksjon av varer og tjenester i et land eller en region i en periode fratrukket verdien av forbrukt vareinnsats. Bruttoproductet anvendes til avlønning av arbeidskraft og kapital.

Tabell 6 Bruttoregionprodukt i 2010

	Mill. NOK/SEK	Andel av landet	SEK/ innbygger
Østfold	70 228	3,9 %	307 680
Akershus	181 984	10,2 %	403 721
Oslo	375 692	21,1 %	761 929
Hedmark	49 630	2,8 %	309 735
Sør-Trøndelag	99 706	5,6 %	408 434
Nord-Trøndelag	34 121	1,9 %	308 697
Alle norske fylker	1 781 383	100,0 %	436 415
Stockholms län	998 800	29,9 %	494 656
Västra Götalands län	1 569 458	47,0 %	342 427
Värmlands län	273 257	8,2 %	286 511
Dalarnas län	86 219	2,6 %	311 875
Jämtlands län	44 130	1,3 %	348 397
Alle svenske län	3 337 531	100,0 %	357 311

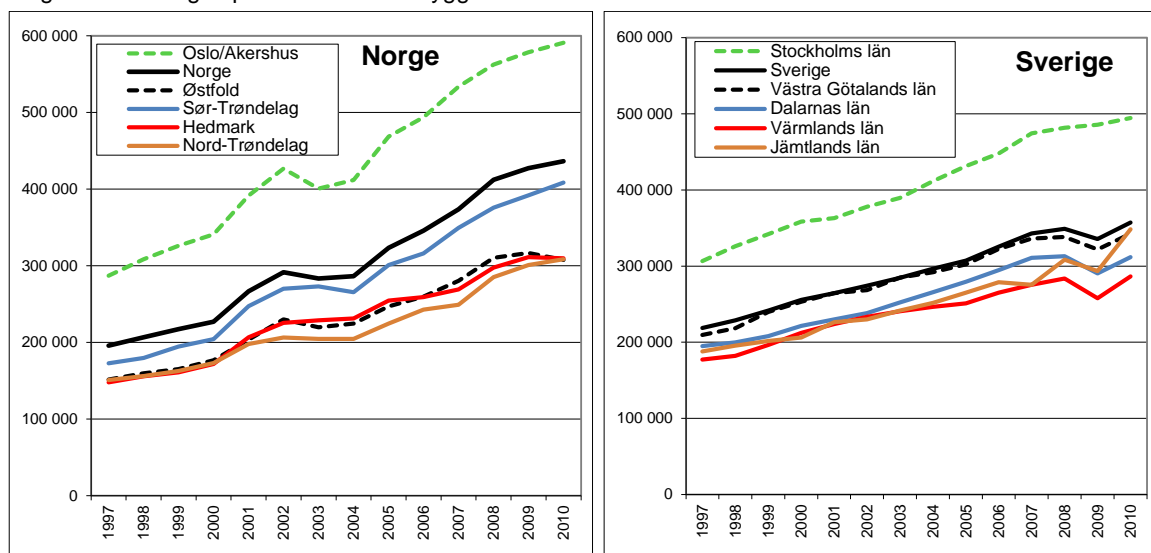
Kilde: Østlandsforskning på grunnlag av SSB og SCB

Vi ser her at både Østfold, Hedmark og Nord-Trøndelag, delvis også Akershus og Sør-Trøndelag har lavere verdiskaping per innbygger enn den norske landsgjennomsnittet. Her er det imidlertid

Oslo og Rogaland som drar opp landsgjennomsnittet så mye at alle andre fylker ligger under. Det samme forhold har vi på svensk side hvor det kun er Stockholm og Norrbottens län som ligger over landsgjennomsnittet. Noe av forklaringen på det høye BPR/innbygger i Oslo og Stockholm og tilsvarende lavere i omlandsfylkene er at hovedstedene har stor netto innpendling fra disse fylkene og at de verdier disse pendlerne bidrar til å skape blir «registrert» i Oslo og Stockholm. Ellers er BRP/innbygger gjennomgående lavere i fylker med mange personer utenfor arbeidsstyrken, f.eks. mange eldre. Til sist spiller selvfølgelig næringsstrukturen en viktig rolle.

Ser vi på utviklingen i valutakorrigert BRP/innbygger over tid har den gjennomgående vært bedre på norsk enn svensk side. Mens Sverige og svenske län gjennomgående hadde høyere BRP/innbygger enn Norge og norske fylker i 1997, er forholdet dermed blitt motsatt i 2010.

Figur 9 Bruttoregionprodukt i SEK/innbygger 1997-2010

Kilde: Østlandsforskning på grunnlag av SSB, SCB og Norges Bank

3.4 Næringsstruktur

I alle næringer finnes det bedrifter med vekst og god lønnsomhet, og det finnes bedrifter som sliter. Likevel er næringsstrukturen viktig. Samler vi bedrifter i "næringer" eller bransjer, ser vi at noen næringer har langsiktig vekst, mens andre er i langsiktig tilbakegang. Dette innebærer videre at regioner med stor andel av sitt næringsliv i vekstbransjer ofte kommer bedre ut samlet sett enn regioner med stor andel av sitt næringsliv i tilbakegangsbransjer. I hvert fall er regioner med en stor del av næringslivet i tilbakegangsnæringer, og som dermed har en strukturulempe, avhengig av å kapre markedsandeler fra andre regioner innen de enkelte næringer for å oppnå samme utvikling som landsgjennomsnittet, totalt sett.

Som nevnt er bruttoprodukt eller bearbeidingsverdi det vanligste målet på næringsutvikling og verdiskaping. Når vi likevel bruker sysselsatte etter arbeidsstedskommune (dagbefolkningen) for å beskrive næringsstruktur skyldes det både at det ikke er tilgjengelig sammenlignbare

verdiskapingstall på kommunenivå, men også at sysselsettingen kan være vel så relevant i analyser av næringers regionale betydning fordi den oftest er mer lokal enn andre verdiskapingskomponenter. Næringsstrukturen er illustrert ved sysselsettingsandeler 4. kvartal 2011.

Tabellen under viser at primærnæringene inklusive olje- og gassutvinning og offentlig dominert tjenesteproduksjon står for større sysselsettingsandeler i Norge enn i Sverige, mens Sverige har høyere industrisysselsetting. Disse forskjeller gjenspeiler den petroleumsbaserte økonomien i Norge. Ellers ser vi at jordbruk og næringsmiddelindustri gjennomgående er viktigere i Norge enn i Sverige, mens skogbruk og skogbasert industri gjennomgående er viktigere i Sverige. Helse- og sosialtjenester er gjennomgående viktigere i Norge enn i Sverige, mens det er relativt flere som jobber med undervisning i Sverige enn i Norge.

Tabell 7: Sysselsatte etter arbeidsstedskommune (dagbefolkning) i grenseregionene 4. kvartal 2011.

	Sverige	Norge	GS - Sverige	GS - Norge	IS - Sverige	IS - Norge	NGB - Sverige	NGB - Norge
Jordbruk	1,3 %	1,8 %	2,1 %	1,2 %	1,4 %	2,9 %	1,9 %	3,5 %
Skogbruk	0,9 %	0,2 %	1,1 %	0,1 %	2,2 %	0,7 %	4,2 %	0,3 %
Fiske og fangst	0,0 %	0,6 %	0,2 %	0,1 %	0,0 %	0,0 %	0,1 %	0,7 %
Bergverksdrift og utvinning	0,2 %	2,2 %	0,1 %	0,1 %	0,2 %	0,2 %	0,2 %	0,9 %
Sum primærnæring	2,4 %	4,9 %	3,5 %	1,5 %	3,9 %	3,8 %	6,4 %	5,4 %
Næringsmiddelindustri	1,3 %	1,9 %	1,2 %	2,4 %	1,3 %	2,5 %	0,9 %	2,5 %
Trelast og trevareindustri	0,7 %	0,6 %	0,6 %	0,4 %	1,6 %	1,3 %	1,6 %	0,7 %
Treforedling/masse og papper	0,7 %	0,2 %	1,0 %	1,4 %	2,2 %	0,0 %	0,1 %	0,4 %
Metall og metallvare	2,4 %	1,3 %	1,9 %	1,4 %	5,2 %	0,9 %	1,7 %	0,8 %
Maskin, transportmidler, reparasjon og –installas	4,0 %	2,4 %	8,4 %	1,2 %	3,5 %	0,8 %	1,6 %	1,4 %
Annen industri	4,2 %	2,6 %	2,8 %	4,0 %	3,4 %	2,3 %	2,3 %	2,5 %
Sum industri	13,3 %	9,0 %	16,0 %	10,8 %	17,2 %	7,9 %	8,2 %	8,3 %
Bygg og anlegg	7,1 %	7,7 %	8,2 %	8,4 %	7,6 %	8,0 %	7,5 %	8,0 %
Varehandel	12,4 %	14,3 %	12,4 %	18,9 %	11,5 %	17,0 %	10,1 %	12,9 %
Reiseliv, kultur- og opplevelsesnæring	4,5 %	4,3 %	4,8 %	3,6 %	4,8 %	4,0 %	6,5 %	4,4 %
Finansiell og forretningsm. tjen.yting mv.	18,7 %	16,5 %	11,0 %	12,8 %	12,4 %	10,9 %	14,4 %	15,9 %
Øvrig privat tjenesteyting	8,2 %	8,2 %	7,4 %	7,1 %	7,1 %	11,0 %	7,5 %	7,1 %
Sum privat dominerte tjenesteproduksjon	50,9 %	51,0 %	43,8 %	50,7 %	43,5 %	50,8 %	46,0 %	48,4 %
Offentlig forvaltning og forsvar	5,7 %	6,0 %	5,1 %	5,7 %	5,8 %	6,7 %	7,6 %	5,5 %
Undervisning	10,5 %	8,0 %	10,9 %	8,6 %	10,0 %	7,6 %	10,9 %	10,4 %
Helse- og sosialtjenester	16,1 %	20,0 %	19,5 %	21,9 %	18,6 %	22,3 %	19,4 %	20,6 %
Energi, Vann/avløp/renovasjon	1,0 %	1,1 %	1,2 %	0,8 %	1,0 %	1,0 %	1,4 %	1,2 %
Sum offentlig dominert tjenesteproduksjon	33,3 %	35,2 %	36,8 %	37,0 %	35,5 %	37,5 %	39,4 %	37,8 %
Sum alle næringer, prosent	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %
Sum alle næringer, sysselsatte	4.505.600	2.562.000	113 887	147 974	248 758	212 687	60 614	218 503

Primærnæringer

- Jordbruk og skogbruk har tradisjonelt vært viktige næringer i norske og svenske utkantregioner, men deres rolle som sysselsetter har vært avtakende over tid
- Som nevnt står jordbruket for en større andel av sysselsettingen i Norge som i Sverige, 1,8 mot 1,3 prosent, mens forholdet er motsatt for skogbruk, 0,9 mot 0,2 prosent.
- Samlet sett er jordbruket og skogbruket særlig overrepresentert i regionen "Nordens Grønne belte" (NGB) og i særdeleshet i Nord-Trøndelag hvor kommuner som Frosta, Namdalseid, Snåsa og Overhalla har over 20 prosent av sysselsettingen i jord- og skogbruk. På svensk side

finner vi i Jämtland kommuner som Berg, Bräcke og Ragunda med 12-14 prosent i jordbruk og skogbruk, med hovedvekt på skogbruk.

- Samlet sett er også Indre Skandinavia noe overrepresentert når det gjelder jord- og skogbruk. Her har særlig den nordligste delen av Hedmark (Fjellregionen) en høy andel av sysselsettingen knyttet til jordbruk. Både Folldal, Tolga og Os har over 20 prosent av sysselsettingen i jordbruket. På svensk side har Torsby og Orsa over 10 prosent i jord- og skogbruk, men her dominerer skogbruket.
- Regionen "Grenseløst samarbeid" (GS) har en andel sysselsatte innenfor jord- og skogbruk som er i underkant av landsgjennomsnittet på norsk side, men i overkant på svensk side. På svensk side finner vi kommuner med over 10 prosent av sysselsettingen i jordbruk og skogbruk, Färgelanda, Mellerud og Dals-Ed.
- Grenseregionene er i hovedsak innlandsregioner uten kyst. På norsk side av Nordens Grønne belte er det imidlertid også mange kystkommuner. Her er dermed også fiskeriet en viktig sysselsetter, og fiskeriene står for over 20 prosent av all sysselsetting i kommuner som Roan og Snillfjord. Videre har vi i Stjørdal nær 700 arbeidsplasser innenfor olje- og gassutvinning og i Trondheim nær 100. I Stjørdal står dermed olje- og gassutvinning for 8 prosent av lokale arbeidsplasser.

Industri

- Industriens rolle som sysselsetter vokste i Norge frem mot ca 1980, men er deretter gradvis blitt redusert. I Sverige økte derimot industrisysselsettingen helt frem mot begynnelsen på 2000-tallet, men da begynte tilbakegangen også her.
- Industrien står for en klart større andel av sysselsettingen i Sverige enn i Norge.
- Regionene GS og IS har på svensk side høyere andel industrisysselsetting enn landsgjennomsnittet, mens andelen i NGB er litt lavere. På norsk side er industriandelen litt lavere enn landsgjennomsnittet i IS og NGB, noe over i GS.
- I følgende norske kommuner utgjør industrisysselsettingen over 20 prosent: Halden og Rakkestad i GS, Våler i IS og Leksvik, Hitra og Frøya i NGB. I Sverige har over 20 av kommunene mer enn 20 prosent av arbeidsplassene i industri, flere også over 30 prosent: Munkfors, Grums, Ludvika, Avesta og Smedjebacken, alle i IS.
- Av fellestrekk i næringsstrukturen ser vi spesielt overrepresentasjonen innenfor skogbasert (trelast-) industri i IS, mens GS på både norsk og svensk side er overrepresentert innenfor treforedling (masse- og pappersindustri).
- Norge har en større andel av sysselsettingen knyttet til næringsmiddelindustrien enn Sverige og andelen er høyere enn landsgjennomsnittet både for GS, IS og NGB. I Sverige er derimot andelen sysselsatt innenfor denne sektoren på linje med eller lavere enn landsgjennomsnittet for alle de tre områdene.
- Metall og metallvareindustrien er klart større i Sverige enn i Norge og særlig dominerende på svensk side av IS.
- Også sektoren: Maskin, motorkjøretøy, transportmiddel ellers, maskinreparasjon og – installasjon er viktigere i Sverige enn i Norge og betydelig overrepresentert i svensk GS.

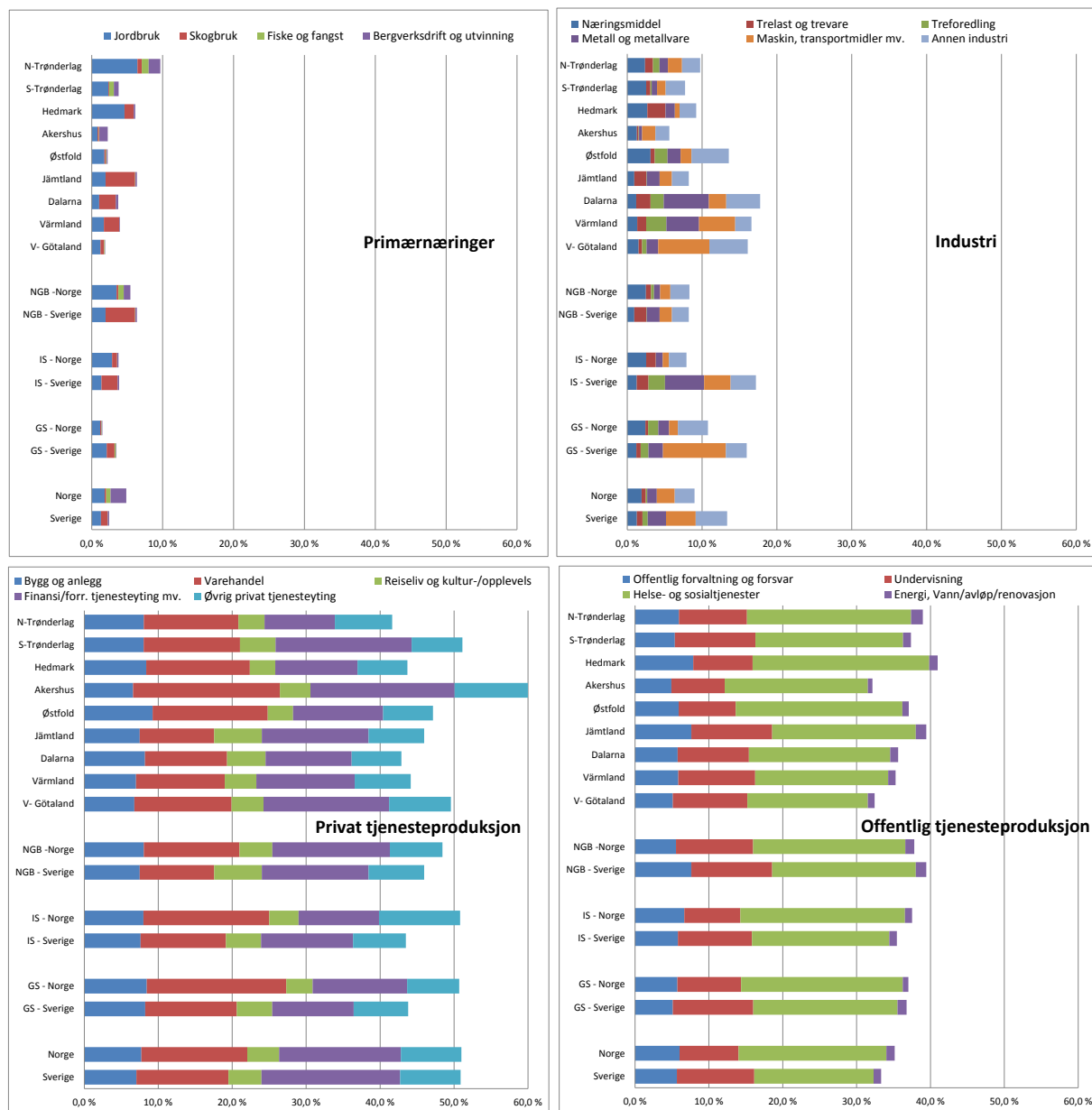
Privatdominert tjenestesektor

- Tjenestesektoren er en stor og voksende sektor, både de delene som retter seg mot lokalbefolkningen, de som retter seg mot tilreisende (reiseliv/hytteturisme) og de som retter seg mot næringslivet (produksjonsrettede tjenester). Ulike regioners muligheter for å ta del i denne veksten knytter seg i noen grad til omfang og utvikling i lokalt næringsliv for øvrig (lokale underleveranser), og til utviklingen i lokalbefolkningens kjøpekraft, dvs. lokal befolknings- og inntektsutvikling. Samtidig er også tjenestesektoren gjenstand for interregional og internasjonal konkurranse. Samlet sto den delen av tjenestesektoren som domineres av private aktører for 51 prosent av sysselsettingen i både Norge og Sverige. Medregnet den offentlig dominerte tjenesteproduksjonen står tjenestesektoren samlet for 84 prosent av sysselsettingen i Sverige og 85 prosent av sysselsettingen i Norge.
- Tjenestesektoren er veldig sammensatt når det gjelder utdannings- og lønnsnivå. På den ene siden har vi mange høytlønte innenfor finansiell og forretningsmessig tjenesteyting. På den andre siden er mange servicesektorer domiert av lavtlønnede yrker med lave krav til formalkompetanse – kjennetegn ved de tidligere tradisjonelle arbeiderklasseyrker.
- På norsk side ligger GS og IS omtrent på landsgjennomsnittet mens NGB har en litt mindre privat tjenestesektor enn landsgjennomsnitt.
- På svensk side er privat tjenestesektor markert mindre enn landsgjennomsnittet i alle tre delområdene, og sektoren er også mindre enn på norsk side. Andelen sysselsatte varierer fra 46 prosent svensk side av NGB til 37 prosent i GS.
- Bygg og anlegg er litt overrepresentert i alle grenseregionene sammenliknet med respektive lands gjennomsnitt.
- Reiseliv, kultur- og opplevelsesnæring spiller om lag samme rolle i de ulike delområdene som på landsbasis, men noe under på norsk side av GS og noe over på svensk side av NGB. Viktigst er denne næringen i reiselivskommunen Åre og Malung-Sälen med 20-21 prosent av totalsysselsettingen. På norsk side er andelen høyest i Hurdal, Namskog, Trysil og Røros.
- Kanskje overraskende er varehandelen en viktigere sysselsetter på norsk side av grenseregionen enn på svensk. Mindre overraskende er det at kommunelistene viser at varehandelen betyr mest i Strømstad, Eda og Årjäng. At varehandelen utgjør så vidt høy sysselsettingsandel i norsk GS må dels ses i sammenheng med at Østfoldkysten er en viktig reiselivs-/hytteregion hvor varehandelsetterspørselen også drives av andre enn egne innbyggere. Det samme gjelder i deler av IS (Trysil mv.). I tillegg er det ikke uvanlig at regioner med stor netto utpendling, som det er mange av på norsk side av GS og IS, har høy relativ andel av arbeidsplassene i lokal bostedsbasert tjenesteyting som bl.a. varehandel.
- Finansielle og forretningsmessige tjenester har mindre betydning i grenseregionene enn for landsgjennomsnittene. Dette er en sektor med høy sysselsettingsvekst og lønnsevne.
- Øvrige private tjenester, som blant annet omfatter transport, har også en lavere andel av sysselsettingen på svensk side av grensen enn for landsgjennomsnittet. På norsk side er bildet litt mer varierende. På norsk side dras IS opp av flyplassen på Gardermoen.

Offentlig dominert tjenestesektor

- Offentlig sektor er en viktig tjenesteprodusent og de offentlig dominerte tjenestesektorene står for om lag 35 prosent av sysselsettingen i Norge og 33 prosent i Sverige. Disse sektorene er overrepresentert på begge sider av grensen i forhold til de respektive landsgjennomsnitt.
- Sett fra en kommunes eller regions ståsted, kan arbeidsplasser i stat og fylke betraktes som eksportarbeidsplasser. Slike arbeidsplasser er derfor attraktive for en region. Også kommunal tjenesteproduksjon finansieres/garanteres i stor grad av staten. Som nevnt
- Sysselsettingsandelene i disse sektorene er høye i byer med sykehus, utdanningsinstitusjoner og/eller administrasjonssentre. De høyeste relative andelene finner vi imidlertid i utpendlingskommuner som i forhold til egne arbeidsplasser har en stor befolkning som skal betjenes med personrettede tjenester. Dette gjelder kommuner som Nesodden, Frogn og Våler i GS og Hobøl og Rælingen i IS og Skaun og Klæbu i NGB som alle har 56-57 prosent av sine arbeidsplasser i denne kategorien. På svensk har Forshaga og Säter høyest andeler med 50 og 47 prosent.

Figur 10 Næringsstruktur. Sysselsettingsandeler (etter arbeidsstedskommune/dagbefolkningen) i 4. kvartal 2011³

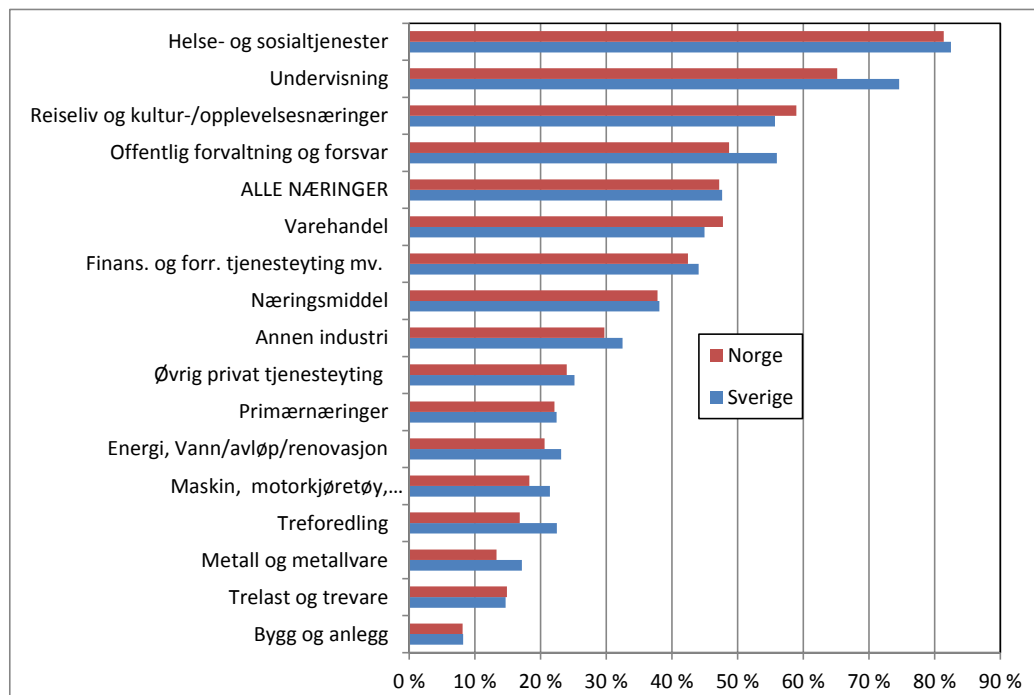
3.5 Kvinneandelen i ulike næringer

Kjønnsfordelingen i arbeidsstokken varierer betydelig fra næring til næring. Mens kvinnene utgjør 48 prosent av samlet sysselsetting i Sverige og 47 prosent i Norge, er kvinneandelen i bygg- og anleggsnæringen 8 prosent i begge land. Industrinæringer som vi tidligere har sett er overrepresenterte i mange grenseregioner, så som trelast- og trevareindustri, treforedling (masse- og papirindustri) og metall- og metallvareindustri har også svært lave kvinneandeler. Motsatt ser vi at offentlig dominert tjenesteproduksjon i form av helse- og sosialtjenester, undervisning og forvaltning har høye kvinneandeler i begge land. Det samme gjelder reiseliv og kultur og

³ Sysselsettingens næringsfordeling for de enkelte kommuner fremgår av vedleggstabell 2 a-b

opplevelsesnæringene. Disse forskjellene medfører at næringsmessig omstrukturering slår ulikt ut mellom kjønnene, for eksempel over fra primærnæring og industri til tjenestesektorer. Det samme gjør ekspansjon og/eller innstramning i offentlig sektor.

Figur 11 Kvinneandeler i ulike næringer. Syselsatte per 4. kvartal 2011

Kilde: ØF på grunnlag av SSB og SCB

3.6 Sysselsettingsutviklingen

Sysselsettingsutviklingen er sammen med befolkningsutviklingen den vanligste indikatoren på regional utvikling. Sysselsatte etter arbeidssted (dagbefolkningen) egner for å belyse næringsstruktur og næringsutvikling på regionalt nivå fordi:

- Sysselsettingsutviklingen har en egenverdi som indikator siden mange av virkemidlene i regionalpolitikken har vært rettet mot sysselsetting og fordi man tradisjonelt har vurdert arbeidsplasser som avgjørende for bosetting.
- Sysselsatte etter arbeidsstedskommune er en OK indikator på verdiskaping og næringsutvikling på regionalt nivå. Selv om ulike næringer har ulik arbeidskraftsintensitet, og selv om denne ofte endres over tid, kan bruk av denne indikatoren forsvares med at det er klare koblinger mellom struktur og utvikling i bruttoprodukt og i sysselsetting. Om lag 2/3 av bruttoproduktet innenfor fastlandsnæringene fordeles da også til lønnskostnader. Det kan faktisk hevdes at sysselsettingsanalysene er vel så relevante i en regional kontekst som verdiskapingsanalyser siden sysselsettingen og lønningene ofte er "mer lokale" enn andre verdiskapingskomponenter som kapitalutgifter og -avkastning.

- God statistikkilde med relativt rask produksjon, finnes for lengre tidsperioder, finnes på kommunenivå og næringsfordelt og er sammenlignbar over grensen

Konsistente data for sysselsatte innbyggere etter bostedskommune (nattbefolkning) og arbeidsstedskommune (dagbefolkning) for årene 1986-2011 (4- kvartal) er konstruert med basis i registerbasert arbeidsmarkedsstatistikk (RAMS) fra SSBs statistikkbank og SCBs statistikkdatabase og data hentet ut via de regionale planleggings- og analysemodellene PANDA og rAps. Norske tall gjelder personer i alderen 15-74 år, mens svenske tall omfatter alle over 16 år, dvs. også de over 74 år. Det er flere tidsseriebrudd i sysselsettingsstatistikken i både Sverige og Norge. For alle disse endringsårene har vi hatt tilgang til data etter både gamle og nye metoder. Dette har vi brukt til å lage justerte og mest mulig sammenlignbare tidsserier for totalsysselsettingen på kommunenivå for hele perioden 1986-2011.

Sysselsettingsutviklingen viser en svært ulik konjunkturutvikling i Norge og Sverige:

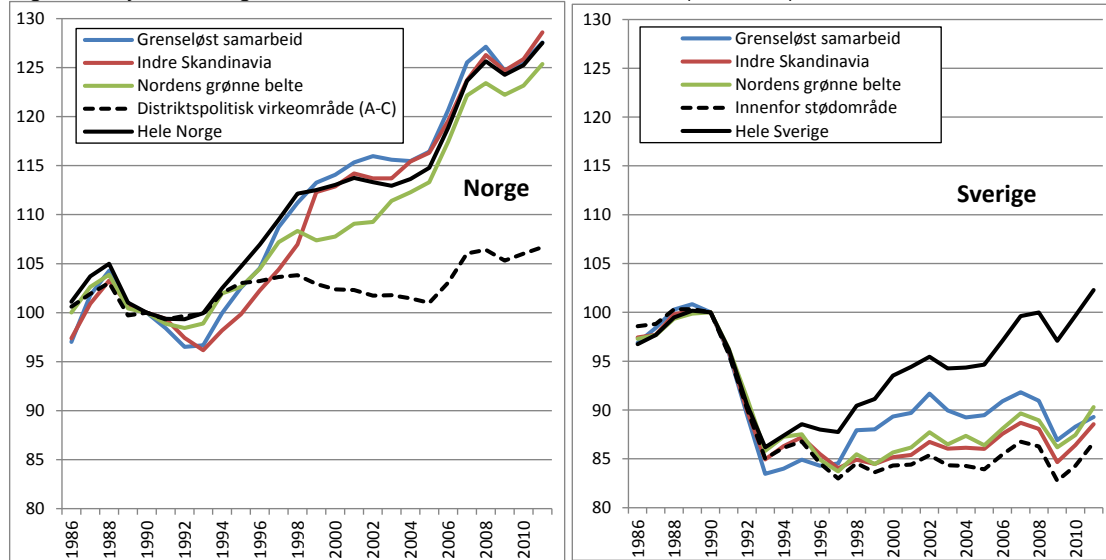
- Antall sysselsatte i Norge var ved utgangen av 2011 over 27 prosent høyere enn i 1990, mens sysselsettingen i Sverige er om lag den samme som i 1990.
- Noe av den sterkere veksten i Norge skyldes arbeidstidsforkortelser i perioden (anslagsvis 7% av veksten) og høyere befolkningsvekst (anslagsvis 7%). Men en enda viktigere forklaring på forskjellen mellom Norge og Sverige ligger i lavkonjunkturen på begynnelsen av 1990-tallet som var langt dypere i Sverige enn i Norge. Dette henger sammen med ulike statsfinansielle muligheter til å motvirke internasjonale lavkonjunkturer gjennom offentlige budsjetter. Mens Norge på begynnelsen av 1990-tallet kunne drive en aktiv motkonjunkturpolitikk gjennom økt offentlig aktivitet, fikk Sverige en statsfinansiell krise og måtte redusere offentlige budsjetter parallelt med de svake internasjonale konjunkturer. Offentlig sysselsetting økte eksempelvis med 13-15 prosent i Norge i 10-årsperioden 1993-2003, mens den i samme periode gikk tilbake med 3 prosent i Sverige.
- Sverige mistet 600.000 arbeidsplasser på 3 år og fikk en høyere ledighet som har vedvart og forklarer mye av arbeidsmarkedsintegrasjonen over grensen
- Gjennom 2000-tallet var sysselsettingsutviklingen mer lik i Norge og Sverige, før Norge hadde veldig sterk vekst de sist åra før finanskrisa høsten 2008, og også fikk mindre tilbakeslag som følge av finanskrisa grunnet ulik evne og/eller vilje til motkonjunkturpolitikk.
- De nasjonale ulikhetene gjennom 1990-tallet gjenspeiles i grenseregionene gjennom langt svakere utvikling på sin svenske side. At norske grenseregioner utvikler seg om lag som eller bedre enn landsgjennomsnittet, mens svenske grenseregioner har tapt noe terreng i Sverige, skyldes igjen at sentrum gjennomgående utvikler seg bedre enn periferi og at norsk grenseregioner er mer sentrale i norsk sammenheng enn svenske grenseregioner er i svensk sammenheng.

Også store forskjeller innad i hver grenseregion:

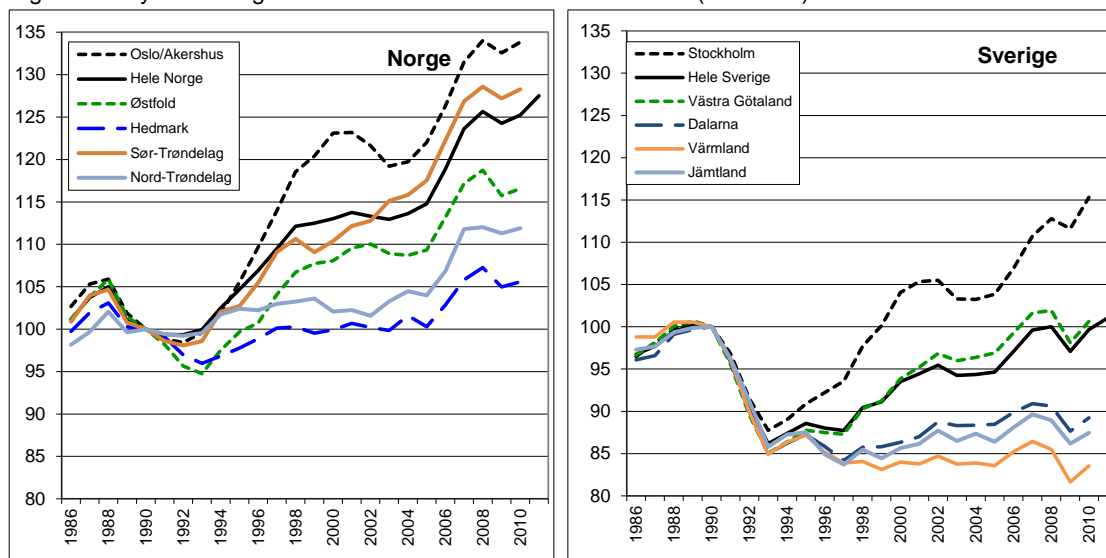
- I Indre Skandinavia har sysselsettingsutviklingen siste 5 år vært klart sterkest på Øvre og Nedre Romerike, men også de andre regionene unntatt Glåmdalsregionen har hatt vekst. På svensk side har byregionene Karlstad, Falun-Borlänge og Ludvika hatt vekst sammen med de tre grensekommunene Eda, Årjäng og Torsby.

- Også i Grenseløst samarbeid har sysselsettingsutviklingen vært sterkest på norsk side, og de regionene på svensk som grenser til Norge.
- I Nordens grønne belte er utviklingen klart best i Byregionen (Trondheimsregionen) og Frostating (regionen nord for Trondheim), mens også Härjedalen og øvrige Jämtland Östersund FA) har økt sysselsettingen siste 5 år.

Figur 12: Sysselsetting etter arbeidsstedskommune 1986-2011 (4. kvartal). Indeks 1990=100

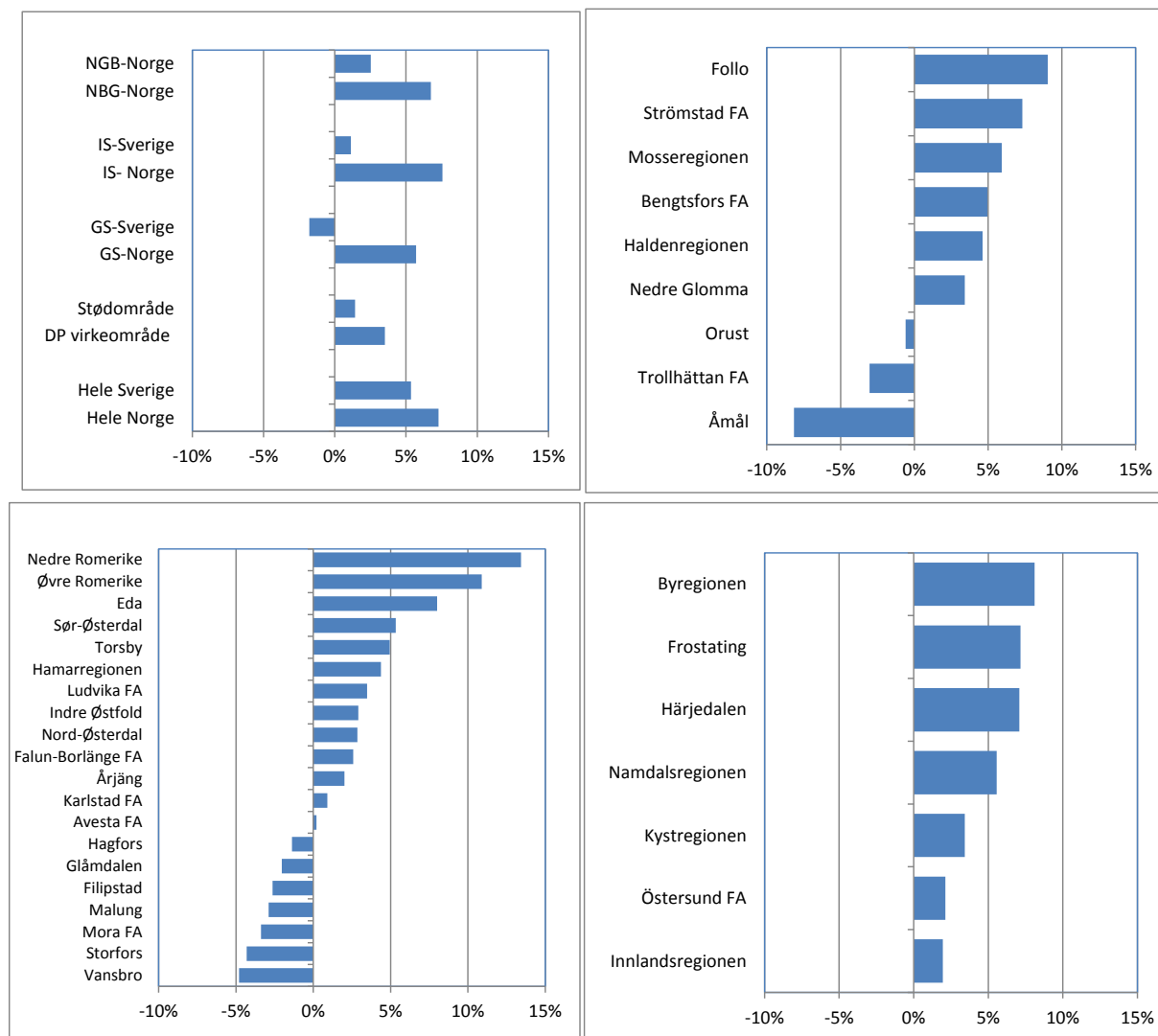
Figur 12b: Sysselsetting etter arbeidsstedskommune 1986-2011 (4. kvartal). Indeks 1990=100

Kilde: Østlandsforskning på grunnlag av SSB og SCB

Figurene viser at grensefylkene deler mange av de samme utfordringene. Sysselsettingsutviklingen ligger noe underlandsgjennomsnittet på begge sider av grensen.

Figur 13: Sysselsetting etter arbeidsstedskommune. Regioner.. Endring % 2006-2011 (4. kv.).

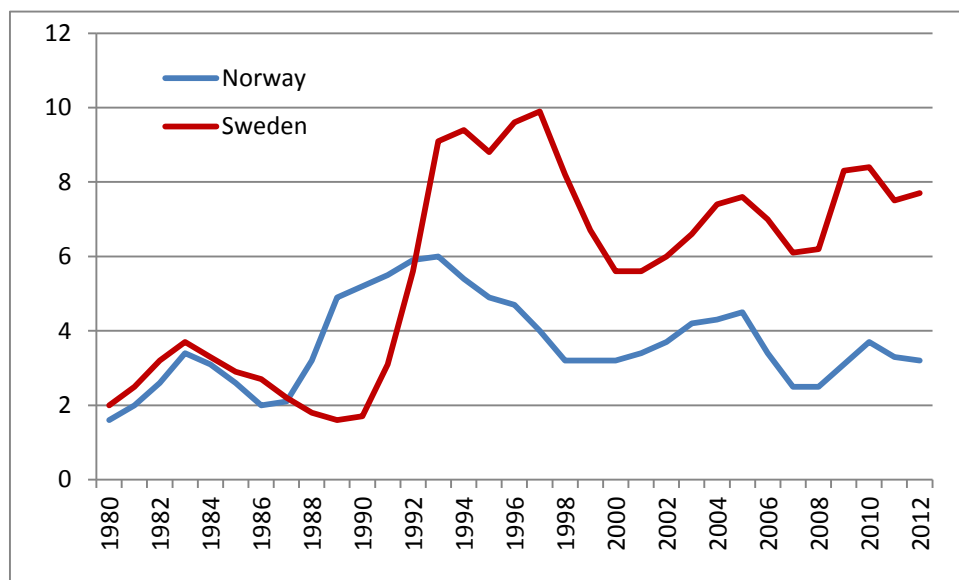

Kilde: Østlandsforskning på grunnlag av SSB og SCB

En så vidt ulik sysselsettingsutvikling som Norge og Sverige har hatt siden 1990 må naturligvis ha konsekvenser for arbeidsløsheten og har gitt nær 20 år med strukturell forskjell i arbeidsløsheten der Norge har 2-6 prosentpoeng lavere ledighet. Som vi ser var ledigheten i utgangspunktet lik og til dels lavere i Sverige enn i Norge frem mot 1990 hvor forholdet var 1,7 prosent i Sverige mot 5,2 prosent i Norge. Dette snur seg utover på 1990-tallet og det etableres en betydelig forskjell i norsk favør. Forskjellene øker ytterligere gjennom etterdønningene etter finanskrisa høsten 2008 og i gjennomsnitt var ledigheten 2012 på 3,2 prosent i Norge og 7,7% (8,0% iht. Eurostat) i Sverige.

De nasjonale forskjellene i arbeidsmarkedet i Norge og Sverige med svært lav ledighet og overskuddsetterspørsel etter arbeidskraft i Norge og høy ledighet (spesielt blant unge) i Sverige, gir hovedforklaringen på den økende arbeidsmigrasjonen og arbeidspendlingen fra Sverige til Norge. I tillegg lå inntektsnivået i følge Nordisk Statistisk årbok 32 prosent høyere i Norge enn Sverige i 2010, selv etter at det kjøpekraftskorrigeres.

Figur 14: Arbeidsledighetsutviklingen 1980-2012. Prosent av arbeidsstyrken.

Kilde: Østlandsforskning på grunnlag av SSB og SCB

For øvrig er arbeidsledigheten noe høyere for menn enn for kvinner i begge land.

Ungdomsledigheten er klart høyere enn totalledigheten i begge land og så høy som 23,7% i Sverige. Mens Sverige har lavere totalledighet enn EU27 er ungdomsledigheten høyere i Sverige enn i EU sett under ett.

Tabell 8: Arbeidsledighet i prosent for ulike grupper i 2012

	Totalt	Menn	Kvinner	Ungdom <25 år
EU 27	10,5	10,4	10,5	22,8
Sverige	8,0	8,2	7,7	23,7
Norge	3,2	3,6	2,8	8,6

Kilde Eurostat

3.7 Interaksjon over grensen

Man skal ikke ha vært mye på restaurant, byggeplass eller sykehus i Norge for å legge merke til det store og økende innslaget av svensker i det norske arbeidsmarkedet. Men hvor mange er de egentlig, hvem er de og hvorfor er de her?

Det finnes ingen eksakt oversikt over hvor mange svensker som til enhver tid deltar i det norske arbeidsmarkedet. En rimelig god oversikt kan man imidlertid oppnå ved å kople flere datakilder. Svensker på jobb i Norge kan nemlig være av følgende kategorier:

- Bosatt i Norge, dvs. som oppholder seg i landet i mer enn seks måneder. Slike tall fremgår av norsk befolknings- og sysselsettingsstatistikk som viser at det i 2011 var 34 168 svensker bosatt i Norge, hvorav 26 533 var i arbeid.
- Grensependlere, dvs. som er bosatt i Sverige men som på dag- eller ukesbasis pendler til jobb i Norge. I et samarbeid mellom SSB og SCB har det siden 2001 vært utarbeidet oversikter over

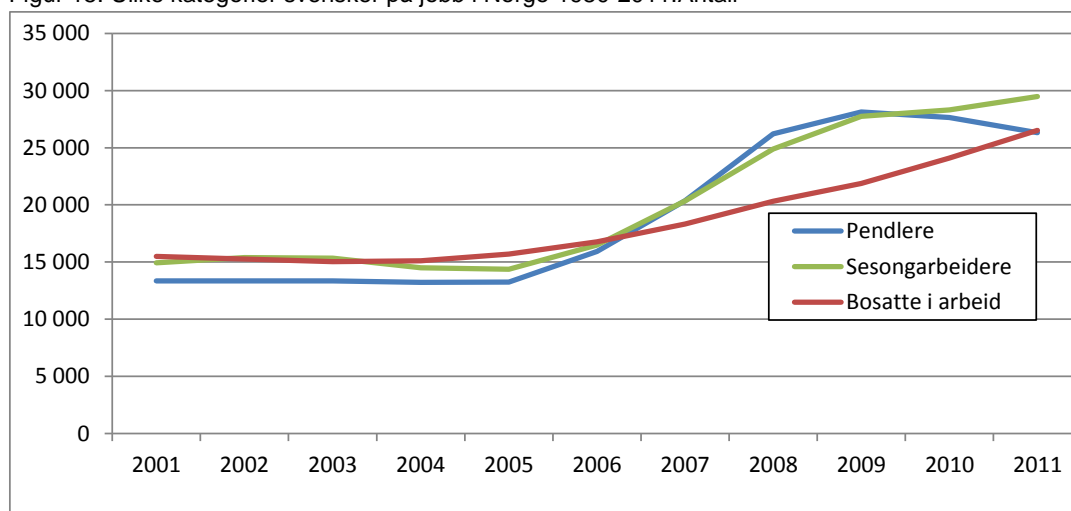
pendling mellom de to land, i de fleste tilfeller bestilt og betalt av grenseregionene. I 2011 var det 26 310 personer som regelmessig pendlet fra bosted i Sverige til arbeidssted i Norge

- Sesongarbeidere, dvs. personer som oppholder seg i Norge for å jobbe for kortere perioder enn seks måneder. Disse omfattes ikke av egen statistikk, men i 2011 var det i alt 29.484 som var bosatt i Sverige og hadde lønnsinntekt i Norge, men som ikke oppfylte kriteriene for å regnes som regelmessige pendlere.

I tillegg til de nevnte kategorier som vi kommer nærmere tilbake til, vil det til en hver tid være en rekke svensker som utfører arbeid i Norge som ansatt i svenske selskaper. Disse registreres ikke som personer, men ligger verdimessig inne i tallene for eksport av tjenester fra Sverige til Norge. Og i tillegg til dette igjen vil det også være de som arbeider svart.

Summerer en tallene for svensker som har bosatt seg i Norge med grensependlerne var det til en enhver tid i 2011 drøyt 50.000 svensker på jobb i Norge. Medregnes sesongarbeiderne vil tallet i perioder være nærmere 80.000. Da er fortsatt ikke ansatte i svenske selskap på oppdrag i Norge medregnet. 80.000 utgjør drøyt 3 prosent av sysselsettingen i Norge. Mens svensk innvandring til Norge har økt jevnt frem til 2011 er antallet arbeidspendlere noe redusert de siste par åra.

Figur 15: Ulike kategorier svensker på jobb i Norge 1980-2011. Antall

Kilde: Østlandsforskning på grunnlag av SSB og SCB

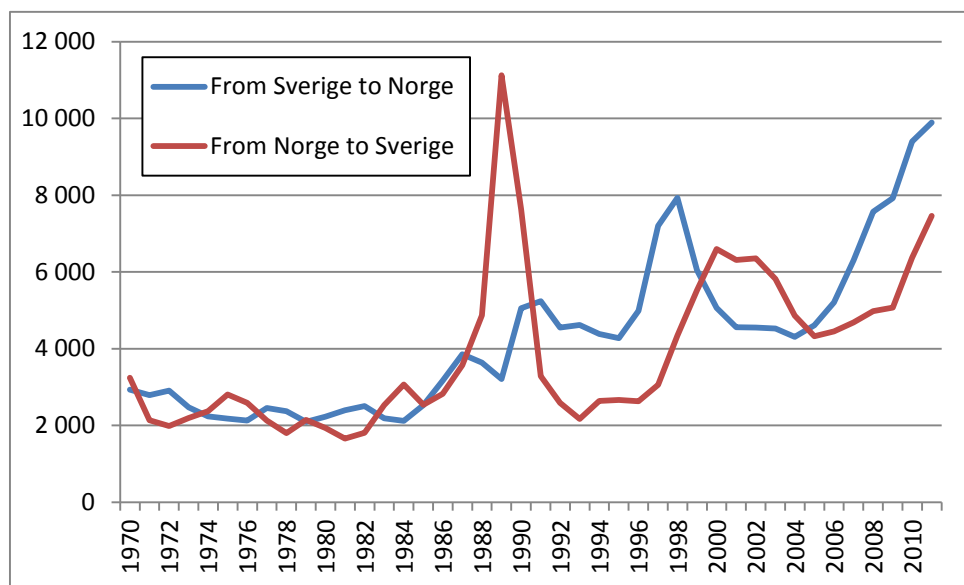
3.7.1 Nærmere om grenseflyttingen

Norge og Sverige har en lang historie med flyttestrømmer over grensen, ofte knyttet til ulike økonomiske situasjoner i de to land. Strømmen av arbeidssøkende svensker i Norge kan dokumenteres tilbake til 1700-tallet og i 1762 var det f.eks. 139 værmelendinger som fikk pass for å jobbe i Norge (Olausson, 2005). Dette økte betydelig under unionstiden og det var i alt 66.000 svensker som utvandret til Norge i perioden 1885-1910, hvorav 17.000 værmelendinger.

Fra 1970 og frem til lavkonjunktoren på slutten av 1980-tallet var det veldig stabile og balanserte flyttestrømmer mellom Norge og Sverige på +/- 2.000 årlig hver veg. Dette bildet gjaldt også for

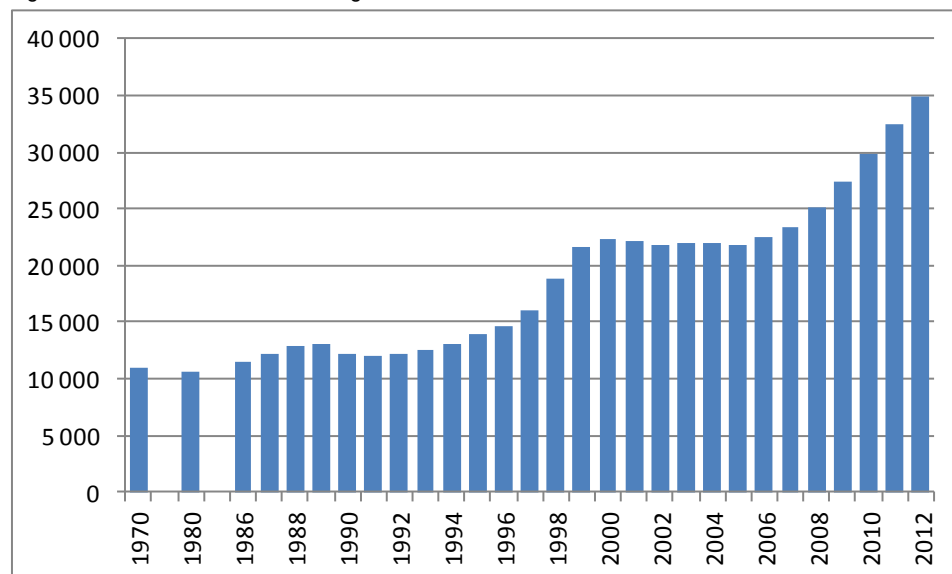
1950 og 1960-tallet. De siste 20 åra har derimot vært preget av større variasjoner i både omfang og retning på flyttestrømmene. 1989 og 1990 var de virkelig store utvandningsårene fra Norge til Sverige sett over siste 100 årsperiode og var drevet frem av bankkrise, rekordhøy rente og økt arbeidsledighet i Norge. Etter hvert kom de økonomiske problemene til Sverige, mens Norge fikk et økonomisk oppsving og flyttestrømmen snudde. I 1997-99 flyttet flere svensker til Norge enn noen gang siden 1920-tallet. Etter 2005 har det igjen vært økende nettoflytting fra Sverige til Norge. Dette ser vi også tydelig i figuren som viser antallet svenske innvandrere som til enhver tid har vært bosatt i Norge siden 1970, og hvordan dette har økt siden 2005.

Figur 16: Flyttinger mellom Norge og Sverige 1970-2011

Kilde: Østlandsforskning på grunnlag av Statistisk sentralbyrå

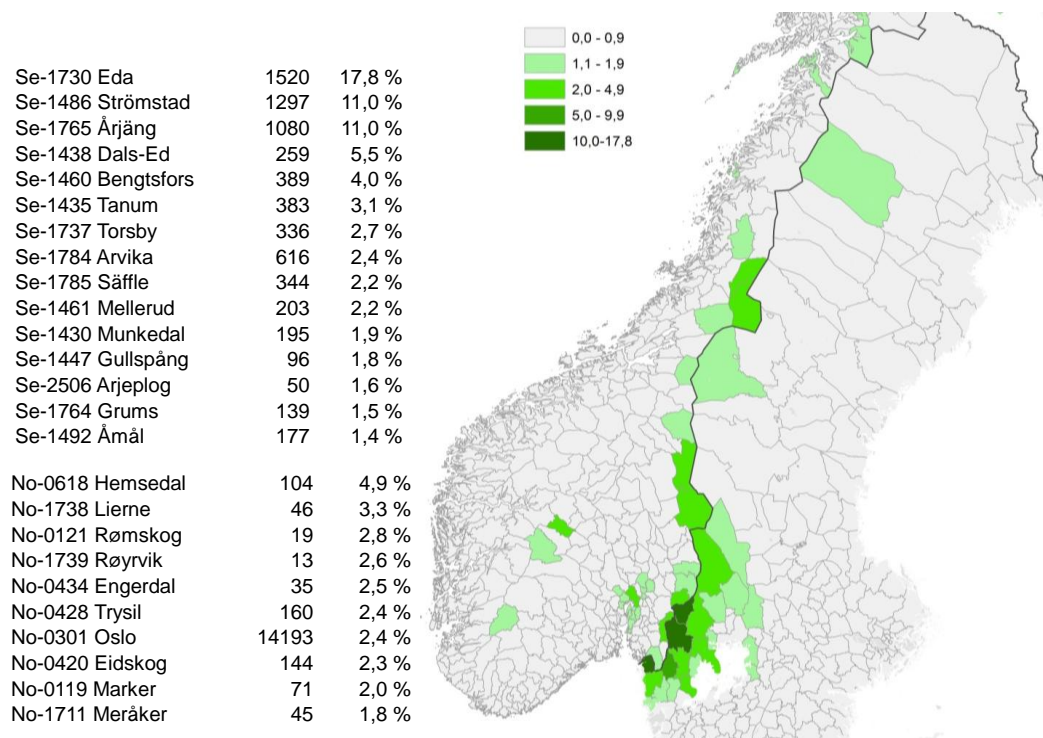
Figur 17: Svenske innvandrere i Norge 1970-2012

Kilde: Østlandsforskning på grunnlag av Statistisk sentralbyrå

Et interessant spørsmål er i hvilken grad folk flytter over nasjonsgrensen innenfor grenseregionene. Geografisk, eller avstandsmessig, kan grenseregionene flere steder oppfattes som ett boområde. I mangel av data for faktiske flyttinger over grensen har vi sett på hvor mange bosatte i svenske kommuner som har norsk statsborgerskap og antall med svensk statsborgerskap bosatt i de norske kommunene, som en indikasjon på grænseoverskridende flytting og bosetting.

Figur 18: Andel norsk/svenske statsborgere i befolkningen 1.1.2011.

Kilde: SSB og SCB.

Det er de tre svenske kommunene ved de tre viktigste grænseovergangene som topper lista over norske innbyggere og vi finner disse norske nabokommuner på lista over norske kommuner med høy svenskeandel. Men de norske har langt lavere andeler "grænseflyttere" I Eda var for eksempel 1 520 bosatte personer, eller nær 18 prosent av innbyggerne i 2011, norske statsborgere. I den norske nabokommunen Eidskog utgjør ikke "svenskeandelen" mer enn 2,3 prosent. Tilsvarende ubalanse finner vi ved flere av de andre grænseabokommunene. Hva er så årsaken til dette? Det er rimelig å anta at en sentral forklaring er økonomisk tilpasning. Lavere bo- og levekostnader i Sverige og høyere inntektsnivå i Norge gjør at mange velger denne løsningen. En slik "forklaringsmodell" passer godt sammen med den kunnskapen vi har med hensyn til ubalansen i antall som pendler mellom Norge og Sverige. Faktisk er halvparten av de som pendlet fra Eda til Norge i 2009 norske statsborgere (303 av 677). Mens mange nordmenn har gjort slike tilpasninger sprer svenskene seg mer utover i Norge, med stort antall i Oslo, Asker og Bærum og er godt representert i mange reiselivskommuner.

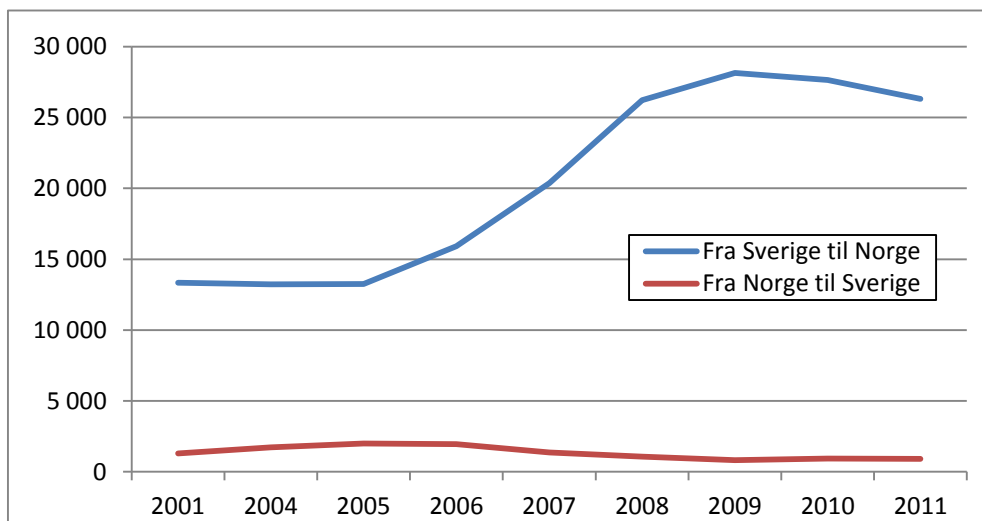
3.7.2 Nærmere om pendlingen over den svensk-norske grensen

For de som jobber med analyser av regional utvikling i de svensk-norske grenseområdene var det et stort fremskritt at de norske og svenske statistikkbyråene begynte å publisere tall for pendlingen over den norsk-svenske grensen via statistikkbanken Statnord. I tillegg satte de dette sammen med den ordinære svenske og norske pendlingsstatistikken. Vi fikk dermed tall for alle pendlingsstrømmer mellom de i alt 720 svenske og norske kommunene frem til 2009. Bekymringen nå knytter seg til hvorvidt denne statistikkproduksjonen blir videreført. Grensependlingstallene for 2010 og 2011 har f.eks. måttet bestilles og betales av grenseregionene.

Hvorfor er denne statistikken viktig? For det første har det vært et åpenbart problem for alle som har vært opptatt av norsk-svensk samarbeid at man har manglet tall for pendling og arbeidsmarkedsinnte-grasjon over grensen. For det andre har vi endelig fått mulighet til å rette opp en betydelig feilkilde i den nasjonale sysselsettingsstatistikken, spesielt for grensekommunene. Den ordinære norske og svenske sysselsettingsstatikken medregner nemlig kun personer som både bor og jobber i de respektive land. Når vi for eksempel nå vet at det i 2011 var 931 personer som var bosatt i Årjäng kommune og jobbet i Norge, og 707 i Eda, så betyr det antallet sysselsatte innbyggere i disse kommunene i realiteten var 931 og 707, eller 17-18 prosent, høyere enn hva den svenske registerbaserte sysselsettingsstatistikken har vist. Slike svakheter har gitt mange merkelige utslag i statistikkbaserte analyser. Eda og Årjäng har f.eks. blant de laveste sysselsettingsgradene i Sverige med hhv. 62 og 66 prosent ved bruk av nasjonal statistikk. Medregnes pendlingen til Norge havner de imidlertid rundt og over gjennomsnittet i Sverige med hhv. 74 og 78 prosent.

Grensependlingsstatistikken viser at det i 2011 var totalt 26 310 personer som var bosatt i Sverige og jobbet i Norge, mens det motsatt veg var bare 914 som var bosatt i Norge og jobbet i Sverige. Det er også pendlingen fra Sverige til Norge som har økt, og faktisk er mer enn doblet siden 2001. Det er interessant å merke seg at det er langt flere pendlere fra Sverige til Norge enn fra Sverige til Danmark tross den økte integrasjonen mellom Malmø- og Københavnregionene. De siste sammenliknbare tallene for pendlingen til både Norge og Danmark er fra 2009 og viste at det da var 28.141 pendlere fra Sverige til Norge mot 20.189 fra Sverige til Danmark.

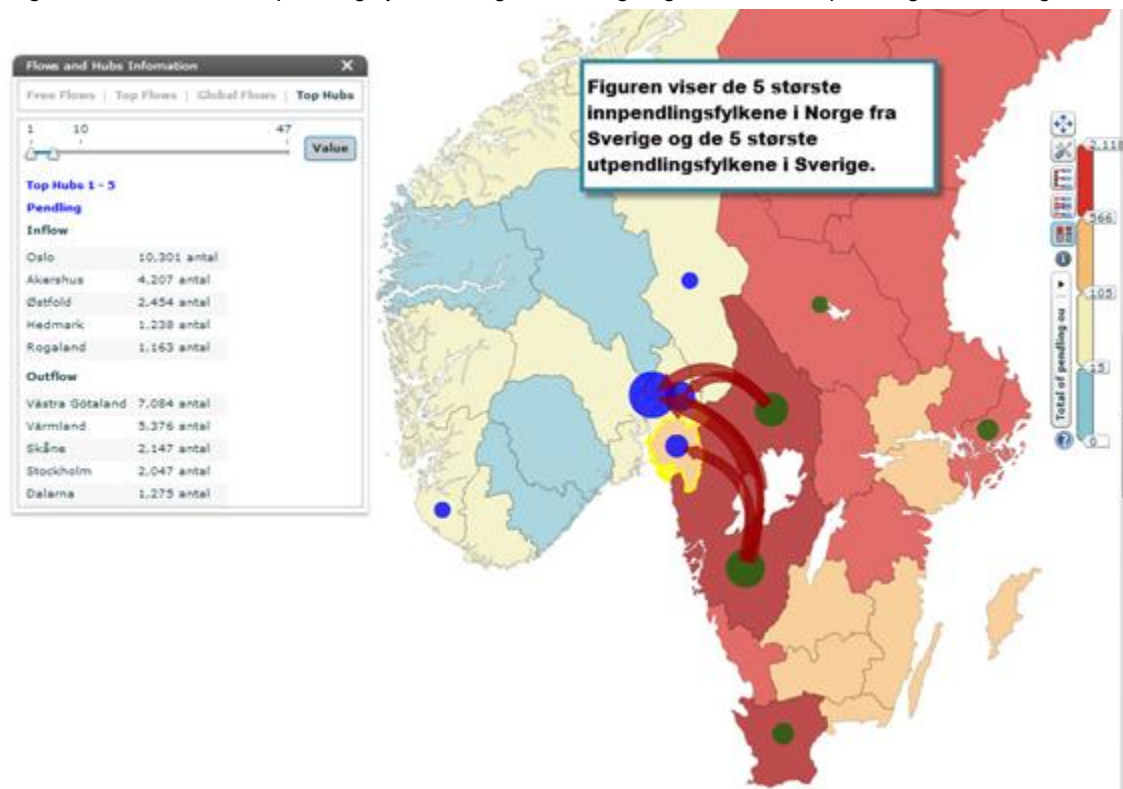
Figur 19: Grensependling mellom Norge og Sverige 2001-2011.

Kilde: Østlandsforskning på grunnlag av SSB, SCB og StatNord

Om lag halvparten av grensependlerne fra Sverige til Norge er bosatt i Västra Götalandsregionen og Värmland. Deretter følger Skåne, Stockholm og Dalarna. Den største enkelte pendlingsstrømmen går til Oslo med rundt 10.000 personer.

Figur 20: Fem største innpendlingsfylker i Norge fra Sverige og fem største utpendlingslän i Sverige, 2010.

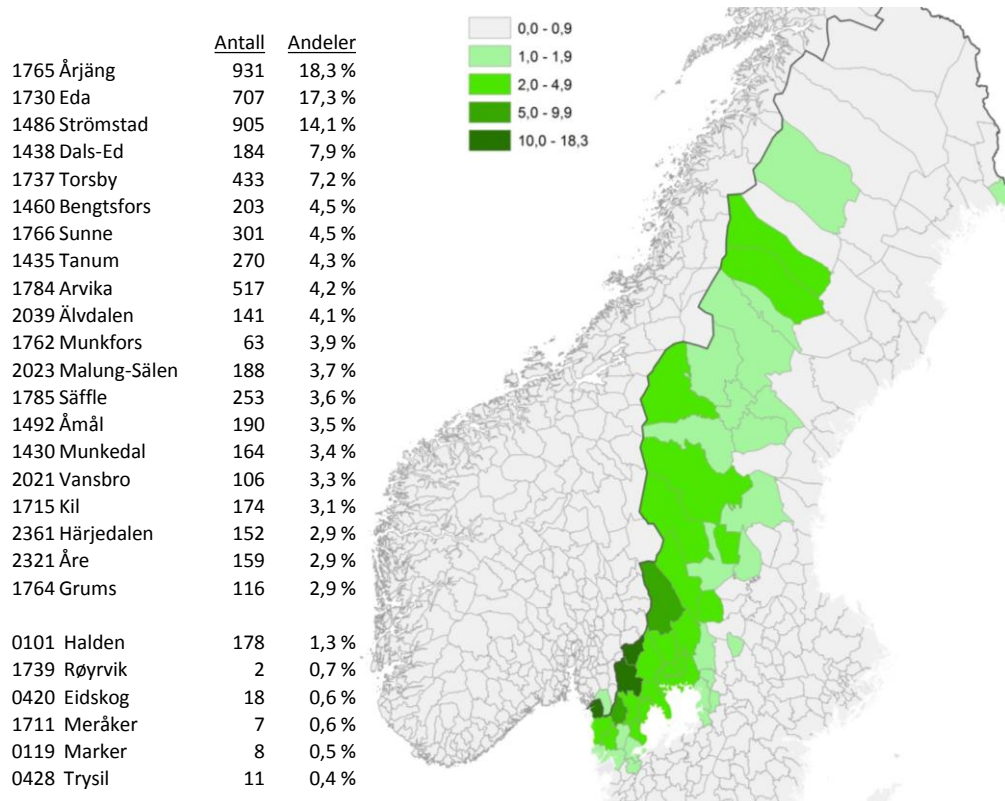

Kilde: http://vitagate.itn.liu.se/GAV/flowmap/LatestVersions/SwedenNorwayCountiesCommutingMigration2006_2008/#story=0

På svensk side var det 28 kommuner som hadde en pendling til Norge på 2 prosent eller mer av sysselsatte innbyggere i 2011, mens ingen norske kommuner hadde Sverige-pendling på over 2 prosent. Pendlingen fra Sverige til Norge var, som andel av totalsysselsettingen, klart størst i ved

de tre viktigste grenseovergangene, dvs. Strömstad i tillegg til nevnte Årjäng og Eda. De samme tre kommunene topper også når det gjelder innflyttede nordmenn, grensehandel og vegtrafikk mot Norge. På norsk side var det Strömstads norske nabokommune Halden som hadde den største pendling til Sverige, og vi finner også Årjängs og Edas nabokommuner Marker og Eidskog høyt på lista, men med et beskjedent omfang. På begge sider av grensen langs E14 finner vi også nabokommuner (Åre-Meråker) med noe grensependling.

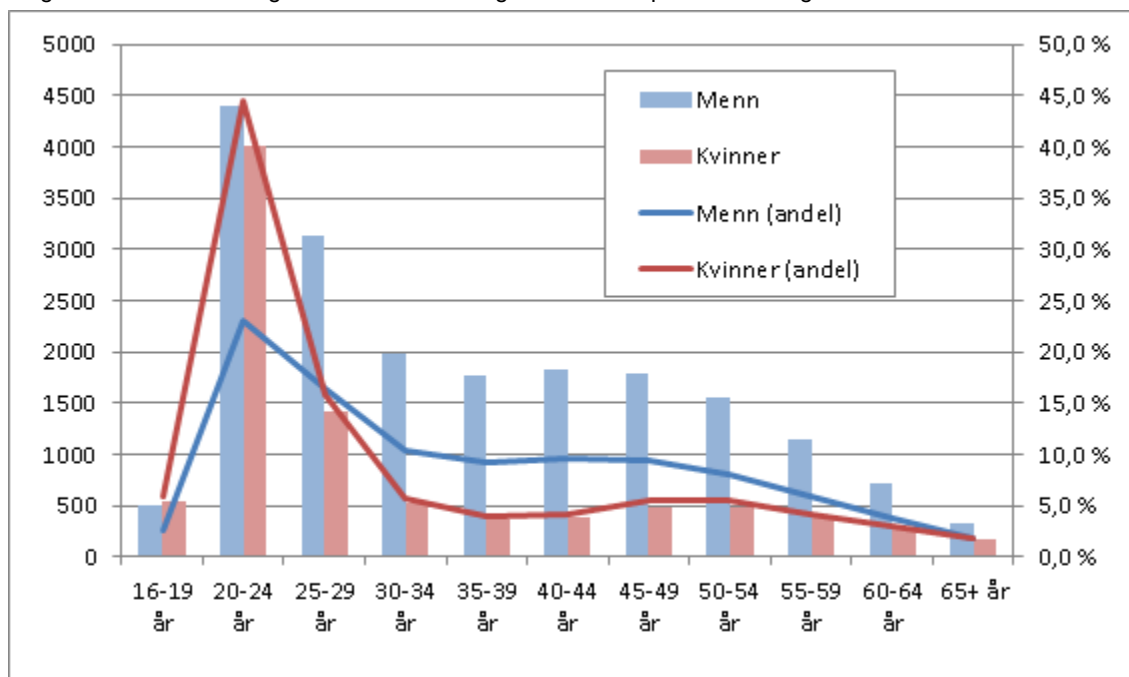
Figur 21: Grensependlere som andel av sysselsatte innbyggere i 2011.

Kilde: StatNord

Ørbeck & Gløtvold-Solbu (2012) viste at det er forskjell på antallet kvinner og menn som pendler. På nasjonalt nivå er 68 prosent av pendlerne menn og 32 prosent kvinner. I absolutte tall er det flere menn enn kvinner som grensependler uansett for hvilken aldersgruppe en ser på, bortsett fra aldersgruppa 16-19 år hvor det er flere kvinner som pendler. Relativt sett pendler de fleste kvinnene når de er mellom 20 og 24 år, og 2/3 av de kvinnelige pendlerne er under 30 år. Sammenligner en fordelingen mellom kvinner og menn, er det en jevnere fordeling mellom aldersgruppene hos mennene. Mennene har også et toppunkt når de er 20 til 24 år og hver 5 årsgruppe mellom 30 og 50 år utgjør om 1/10 av pendlerne. Grunnen til at relativt sett flere menn enn kvinner fortsetter å pendle kan for eksempel være arbeidsfordelingen i hjemmet og omsorgen for barn.

Figur 22: Aldersfordeling av svenske menn og kvinner som pendlet til Norge i 2009.

Kilde: Ørbeck & Gløtvold-Solbu (2012) på grunnlag av StatNord

Ørbeck & Gløtvold-Solbu(2012) viste også at det er forskjeller på kjønnene når en ser på hvilke næringer det jobbes i. Blant kvinnene jobber det flest innenfor detaljhandel og restaurantdrift (34 %), dernest forretningsmessig tjenesteyting (33 %) og helse- og sosialtjenester (17 %). Innenfor detaljhandel og restaurantdrift er over 80 % av pendlerne under 30 år. De som jobber innenfor helse- og sosialtjenester har gjennomgående en høyere snittalder. 52 % er over 40 år. De fleste mannlige pendlerne jobber innenfor industri, bygg og anlegg (39 %). Nesten like mange jobber innenfor forretningsmessig tjenesteyting (37 %) og så kommer detaljhandel og restaurantdrift (14 %). Flertallet av svenske menn under 30 år som pendler til Norge jobber innenfor forretningsmessig tjenesteyting, mens for alle aldersgruppene over 30 år jobber flertallet innenfor industri, bygg og anlegg.

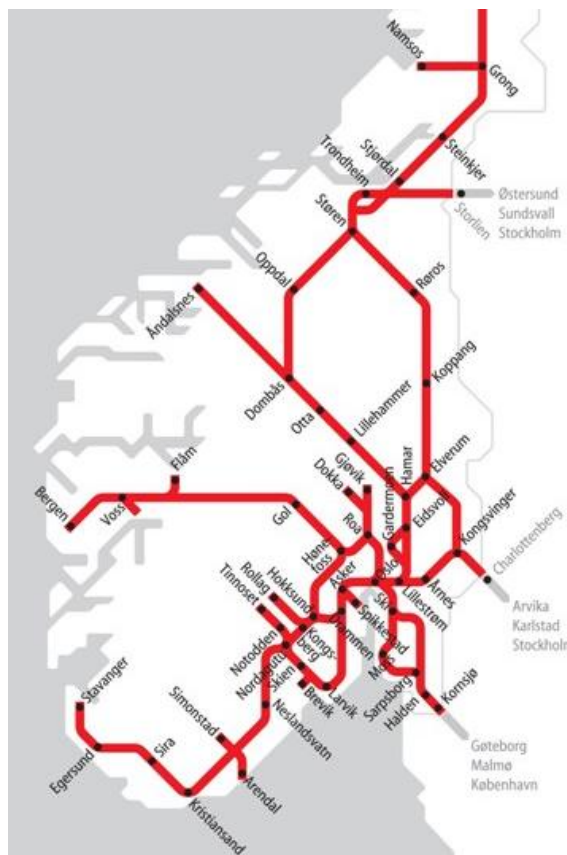
Utdanningsnivået til de som pendler skiller seg noe fra utdanningsnivået til den sysselsatte befolkningen i Norge. En større andel av pendlerne har videregående som høyeste fullførte utdanning, enn resten av den sysselsatte befolkningen. Dette henger sammen med aldersfordelingen til pendlerne, at en relativt stor andel av pendlerne er unge mennesker som ennå ikke har begynt på en høyere utdanning.

Det er noe forskjeller i alder og kjønn på svenskene som pendler og de som flytter til Norge. Omtrent 45 % av de svenske kvinnene som pendlet og flyttet til Norge var mellom 20 og 24 år. Blant de svenske mennene innenfor samme aldersgruppe er det en større andel som flytter til Norge (35 %) enn som pendler (23 %). Fram til fylte 35 år er andel som flytter høyere enn andelen som pendler, dette gjelder både for kvinner og menn, og henger sammen med alderen en etablerer seg og slår seg ned på et sted.

3.7.3 Grensetrafikk og grensehandel

Innenfor geografien for Sverioege-Norge-programmet finnes det tre grenseoverskridende togtilbud (www.togreiser.com):

- NSB har 2-3 daglige tog hver vei mellom Oslo og Göteborg. Reisetiden er ca. 4 timer. Togene kjøres av NSB med deres Intercity tog av typen 73b.
- Det går 2 direkte dagtog hver vei mellom Oslo og Stockholm. Reisetiden er ca. 6 timer. Togene kjøres av SJ med lokomotiv og InterCity vogner. I tillegg er det på hverdager to ekstra forbindelser med togbytte i Kongsvinger og Karlstad. Mellom Oslo og Karlstad kjøres regionaltog av typen Regina av Länstrafikken, mens det mellom Karlstad og Stockholm kjøres X2000 med SJ.
- Det går 2 togpar daglig mellom Trondheim og Östersund. Reisetiden er ca. 3 timer og 50 minutter. Togene kjøres av NSB med deres Trønderbanetog av type 92. I Östersund er det togforbindelse med SJs tog til Sundsvall, Stockholm og Göteborg med hhv. intercity og nattog.
- I tillegg kjøres det 2-3 tog daglig hver vei mellom Narvik og Kiruna, reisetiden er ca 3 timer. Togene kjøres av SJ. To av togene fortsetter eller har forbindelse til Stockholm, Göteborg og Malmö.

Videre går fire av Norges stamvegruter frem til grensen mot Sverige innenfor Sverige-Norge-programmets geografi (www.wikipedia.no):

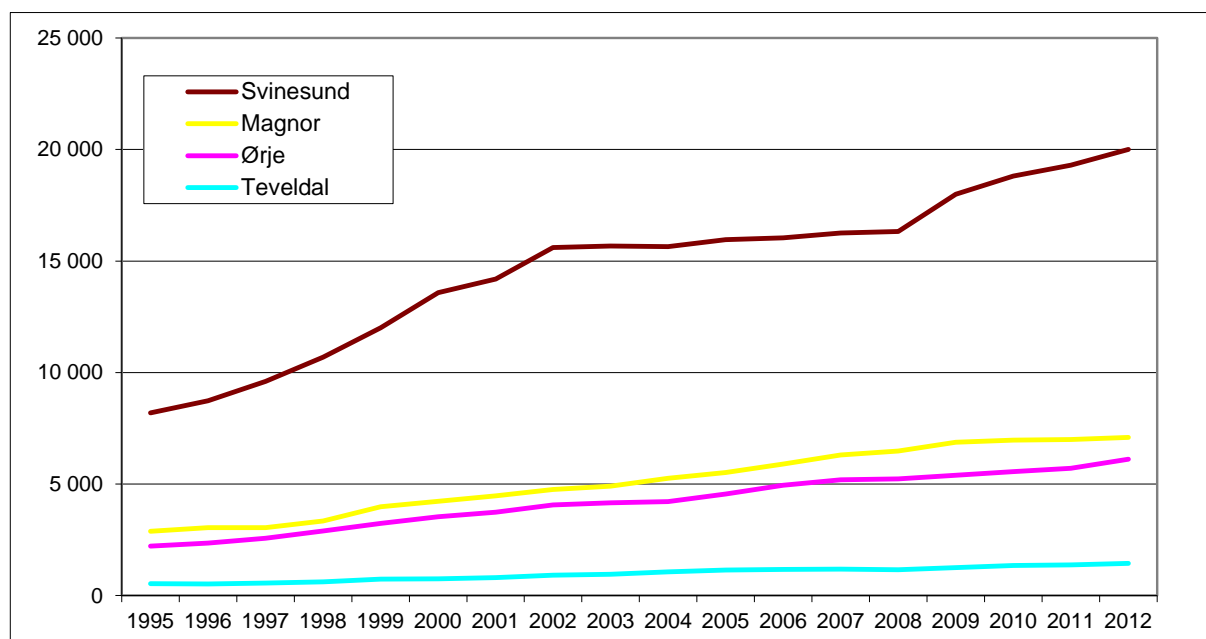
- Stamveirute 1: E 6 Svinesund (riksgrensen mot Sverige) – Oslo
- Stamveirute 2a: E 18 Ørje (riksgrensen mot Sverige) – Oslo
- Stamveirute 2b: Riksvei 2 Magnor (riksgrensen mot Sverige) – Kløfta med tilknytninger
 - Riksvei 20 Kongsvinger – Elverum
 - Riksvei 35 Jessheim – Hønefoss – Hokksund
- Stamveirute 7: Europavei 6 Trondheim – Fauske med tilknytninger
 - E 14 Trondheim – Skurdalsvollen (riksgrensen mot Sverige)
 - E 12 Mo i Rana – Umbukta (riksgrensen Sverige)

Det alt vesentlige av biltrafikken mellom Norge og Sverige går over de tre grenseovergangene: Svinesund (GS), Morokulien (IS) og Ørje (IS). Mest overraskende er det kanskje at Morokulien er nest viktigste norsk-svenske grenseovergang (etter Svinesund) når det gjelder antall kjøretøy.

Alle de fire største overgangene har jevn trafikkvekst og er mer enn doblet siden 1995. I antall er økningen størst over Svinesund, men de andre har større prosentvis vekst.

Figur 23: Biltrafikk mellom Norge og Sverige 1005-2012. Årsdøgntrafikk.

Kilde: Østlandsforskning på bakgrunn av Vegvesenet

Noe av trafikkveksten kan forklares med økt grensependling, men også den økte grensehandelen virker inn. Totalt utgjorde nordmenns grensehandel i Sverige 10,7 mrd. Kroner i 2012. Strømstad står alene for over halvparten med 6,4 mrd. kroner og har økt med 36 prosent siden 2004.

Charlottenberg, som også omfatter handel i øvrige deler av Eda kommune samt i Arvika, sto for 2,1 mrd kroner og er nesten tredoblet siden 2004. Tøcksfors (hele Årjäng) sto for 0,6 mrd. kroner og er også nesten tredoblet siden 2004. Grensehandel over øvrige grenseoverganger var så vidt lavere i 2012 enn i 2004. Ser en isolert på utviklingen fra 2011 til 2012 var det en svak nedgang i samlet norsk grensehandel i Sverige. Svinesund hadde fortsatt vekst, Charlottenberg var om lag uendret, mens Tøcksfors og resten av Sverige gikk tilbake.

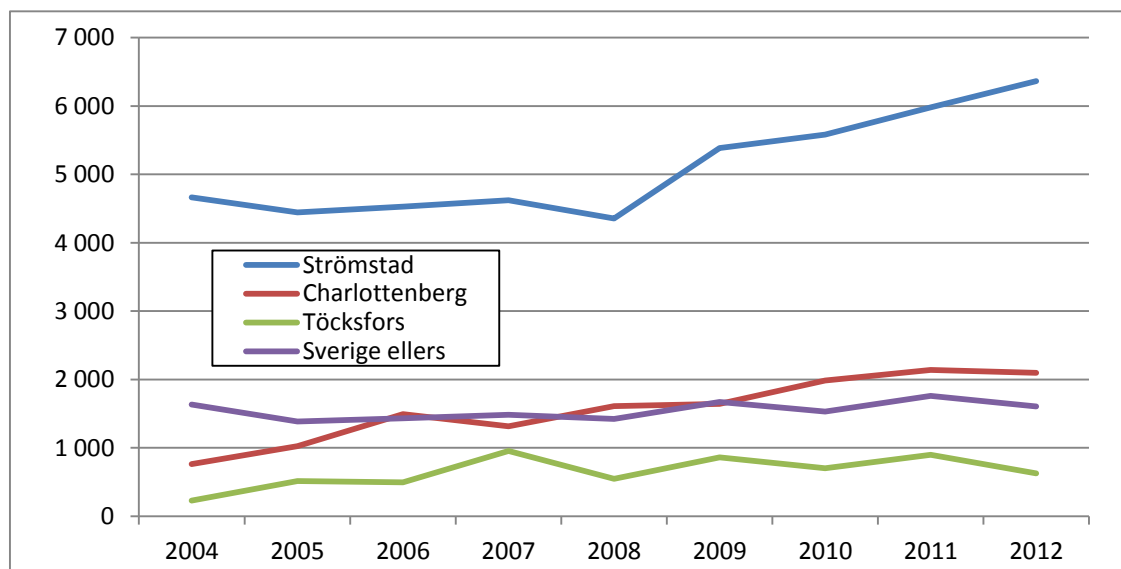
Norskeide Thonsentre i Nordby, Tøcksfors og Charlottenberg har overtatt det meste av grensehandelen. Eksempelvis står shoppingssenteret i Charlottenberg alene for hele 75% av all grensehandel i Eda og Arvika kommuner.

Hva består grensehandelen av? Möller, Olsson & Öjehag (2012) påpeker at det er en sammenheng mellom geografisk avstand og type varer som blir kjøpt. Jo nærmere grensen kundene bor, jo flere kjøp blir gjort av en mer "hverdagslige" elementer som mat og tobakk, mens besøkende som

bor lengre fra grensen gjør mer spesialiserte og dyre innkjøp som elektronikk, klær og møbler. Statistikk fra den norske SSB viser at matvarer utgjør cirka 50 prosent av norske dagsbesøkendes kjøp i 2009, etterfulgt av tobakk (15 prosent) og alkohol (14 prosent). Om lag 40 prosent handlet mat for 500 kroner eller mer (www.ssb.no). Det bør understrekes at grensehandel dekker ikke bare varer, men også tjenester siden kjøpene ofte er forbundet med ferie, bilvedlikehold eller restaurant besøk. I en undersøkelse av grensehandelen i Torsby, Eda og Årjäng (Möller, Olsson & Öjehag, 2012) fortalte informantene at de handler for 1000 kroner og oppover (et par de snakket med handlet regelmessig for mellom kroner 6.000 og 8.000 per besøk). Eksempler på varer som nevnes i alle tre kommuner er brus, tobakk, melk, ost, godteri, bacon, kylling og andre kjøttprodukter som kan være betydelig billigere i Sverige enn i Norge. Flere nevnte også at de handler på systembolaget.

For øvrig har spørreundersøkelser vist at grensehandel og grensehandlende er godt likt der den understøtter ordinær handel (for eksempel Torsby) – mindre populær der den endrer lokalsamfunnene (Charlottenberg), jf. Olsson, Hauge og Ericsson, 2012.

Figur 24: Norsk grensehandel i Sverige 2004-2012. Millioner NOK per år

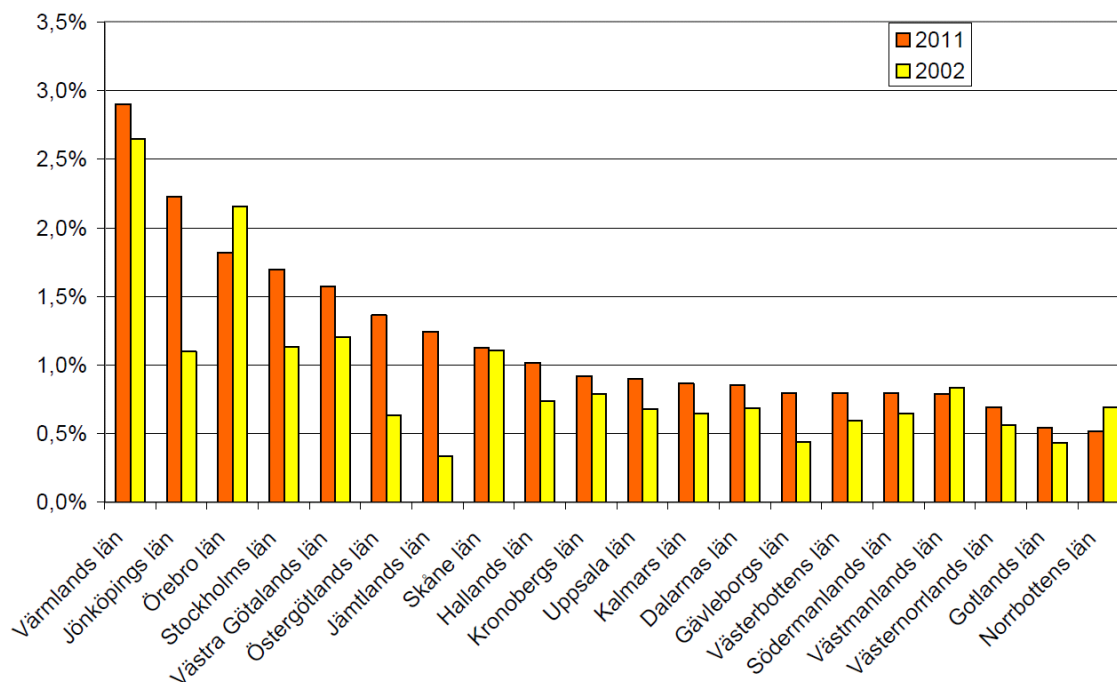
Kilde: SSB

3.7.4 Grenseoverskridende eierskap til foretak

I følge Västra Götalandsregionen (2012) var det i Sverige i 2011 i alt 2.224 norskeide foretak, mot 1.019 eller under halvparten 10 år tidligere. Norge er nå det land som kontrollerer flest foretak i Sverige og står for 16 prosent av de utlandseide foretakene i 2011. De norskeide foretakene sysselsatte 57 152 personer i 2011, en økning på 47 prosent siden 2001. Foretak kontrollert av både USA, Nederland, Tyskland og Finland har imidlertid flere ansatte enn de norskeide.

Blant svenske län har norskeide foretak størst betydning for totalsysselsettingen i Värmland hvor de står for nær 3 prosent av totalt antall ansatte.

Figur 25: Andel ansatte i norskeide foretak i 2002 og 2011

Kilde: Västra Götalandsregionen (2012)

3.7.5 Oppsummering

Dagens sterke og ensige arbeidskraftsutvekslingen mellom Sverige og Norge skyldes at det de siste 10-20 åra har vært svært ulik konjunktur- og sysselsettingsutvikling i Norge og Sverige. Den norske oljeøkonomien har gitt statsfinansielle muligheter for en aktiv motkonjunkturpolitikk i nedgangsperioder, og den gradvise innfasingen av oljeinntekter også i normalår har bidratt til både økende velferdsproduksjon og strammere arbeidsmarked. I en situasjon med høy arbeidsledighet i Sverige, spesielt blant unge, og stramt arbeidsmarked i Norge vil den økte arbeidsmarkedsintegrasjonen normalt være gunstig for begge land: Norge får flere hender til å løse velferdsoppgavene uten for sterk kostnadsvekst og tap av konkurransevne. Sverige får færre ledige, spesielt blant ungdom, og mottar norske lønnsinntekter som stimulerer aktiviteten i svensk økonomi.

Olsson, Hauge & Ericsson (2012) viste også at det foregår en regionforstørring i både Norge og Sverige, dvs. at folk har stadig lengre arbeidsreiser og således danner stadig færre og geografisk større lokale arbeidsmarkeder. Dette har både positive og negative konsekvenser. Et større arbeidsmarked gir for eksempel muligheter for lettere å oppnå balanse mellom tilbud og etterspørsel etter arbeidskraft, men økende pendling kan også være problematisk i et kjønnsperspektiv og ut ifra miljøhensyn.

Store deler av Indre Skandinavia og Grenseløst samarbeid ligger innenfor dagens eller morgendagens pendlingsomland rundt Oslo og analyser i GRESS-prosjektet har påvist en sterk statistisk samvariasjon mellom kommuners reisetid til Oslo, innpendling til Oslo og

befolkningsvekst. Lykkes man med satsing på bosetting og pendlingsbasert tilflytting vil det etter hvert kunne skapes næringsutvikling og nye arbeidsplasser både i den personrettede servicesektoren, som i stor grad må leveres der folk bor, og i andre typer næringsvirksomheter som er avhengig av gode rekrutteringsmuligheter

En fortsatt innfasing av oljeinntekter i norsk økonomi kan ventes å gi strammere arbeidsmarked i Norge enn i Sverige også fremover. Det kan forventes å bidra til noe sterkere kostnadsvekst i Norge og/eller styrket norsk kronekurs. Dette vil isolert sett kunne gi handelsstand og tjenesteprodusenter på svensk side en løpende konkurransefordel i det norske markedet, og gi grenseområder på både norsk og svensk side en bostedsattraksjon i form av tilgang til rimeligere varer og tjenester - norsk lønn og svensk utgiftsnivå.

Anbefalinger til politikere og til det nye Interreg-programmet blir da å satse på utbygging av infrastrukturen, slik at en økende andel av befolkningen kan delta i andre geografiske arbeidsmarkeder gjennom pendling (enten dette er uke-, dag- eller telependling). Kombinert med satsing på bostedsattraktivitet vil en større del av grenseregionene da kunne gis muligheter for positiv folketallsutvikling. For grenseområdene er det spesielt viktig å bidra til a) en infrastruktur som går over grensen og bidrar til grenseoverskridende arbeidsmarkeder foruten et felles tjenestemarked som muliggjør nye/forbedrede tjenester, og b) en infrastruktur som kopler grenseregionen tettere på dynamiske sentra som Trondheim og Oslo-regionen, men også Stockholm og Göteborg. Det er også viktig å tenke utvikling av kollektivtilbudet både fordi dette er mer attraktivt enn bil for langpendlere i mange høyutdanningsyrker og for å unngå at satsing på infrastrukturtiltak og økende mobilitet bryter med målene om en bærekraftig utvikling.

4 STATUS IFT. EUROPA 2020 STRATEGIENE

Dette avsnittet presenterer de ulike elementene i Europa 2020 strategiene, redegjør for måleindikatorer og EUS mål på de ulike områder samt eventuelle nasjonale tilleggs mål. Tallverdier presenteres for Sverige og Norge og for de fire svenske og fem svenske fylkene. Denne delen tar utgangspunkt i ØF-notat 06/2012, men presenterer data for alle involverte fylker og län i Sverige-Norge-programmet. Så langt det er mulig er det også gjort en oppdatering og forbedring av datagrunnlaget.

Overordnede mål	Indikatorer
75 % av befolkningen i alderen 20-64 år skal være sysselsatt	Sysselsettingsrate fordelt på kjønn og aldersgruppen 20-64 år
3 % av EUs BNP skal være investert i FoU	Totale bruttoutgifter på forskning og utvikling (FoU)
Redusere klimagassutslippene med 20 % sammenlignet med 1990. Øke andelen fornybar energi av det totale energiforbruket. Øke energi effektiviteten med 20 %.	Klimagassutslipp, basisår 1990
	Andelen fornybar energi av det totale energiforbruket
	Energi intensitet i økonomien (indikator <i>Energibesparelse</i> , som er under utvikling)
Andelen som slutter etter fullført grunnskoleutdanning skal være under 10 % og minst 40 % av de i alderen 30-34 år har fullført høyere utdanning eller tilsvarende	Andelen som slutter etter fullført grunnskole utdanning og ikke tar videre utdanning eller er lærling
	Andelen høyere utdannelse i aldersgruppen 30-34 år
En målsetting om å redusere fattigdom ved at minst 20 millioner mennesker løftes ut av faren for fattigdom og sosial eksklusjon	<i>Mennesker med fare for fattigdom og sosialekskludering (sammensetning av indikatorene nedenfor)</i>
	Mennesker som bor i husholdninger med veldig lav arbeidsintensitet
	Folk "med fare for fattigdom" etter sosiale overføringer
	Svært fattige mennesker, materielt sett

EUs strategi for vekst og sysselsetting - Europa 2020 - er basert på Lisboa-strategien, men legger mer vekt på gjenoppbygging etter den økonomiske nedgangen. Sentrale elementer av EUs nye sosiale agenda som ble vedtatt i 2008, vil bli videreført i Europa 2020-strategien. På sitt møte 17. juni 2010 ble Det europeiske råd enige om fem konkrete mål knyttet til økt sysselsetting, økt forskning, klima- og energi, utdanning og fattigdomsreduksjon:

4.1 Sysselsetting

Målet er at 75 % av befolkningen i alderen 20-64 skal være sysselsatt. I følge Eurostat er situasjonen i 2011 på 68,6 % i EU27, 80,0 % i Sverige og 79,6 % i Norge. Sveriges nasjonale mål er 80 %.

Short Description: The employment rate is calculated by dividing the number of persons aged 20 to 64 in employment by the total population of the same age group. The indicator is based on the EU Labour Force Survey. The survey covers the entire population living in private households and excludes those in collective households such as boarding houses, halls of residence and hospitals. Employed population consists of those persons who during the reference week did any work for pay or profit for at least one hour, or were not working but had jobs from which they were temporarily absent.

Definisjonen av sysselsatte i SSBs arbeidskraftundersøkelse og SCBs Arbetskraftsundersökningarna ligger tett opp til definisjonen som ligger til grunn for definisjonen av sysselsatte i EUs mål for 2020. Dette er en bredere definisjon av sysselsatte enn den registerbaserte statistikken, derfor vil sysselsettingsgraden Eurostat opererer med være høyere enn den vi finner i de regionaliserbare tallene. Vi har brukt registerbasert statistikk for å få sysselsettingsgraden fordelt på riktig aldersinndeling og fylkes-/länsnivå.

Sysselsettingsgraden i Akershus, Hedmark, Sør- og Nord-Trøndelag oppfyller allerede EUs mål for 2020, mens Østfold er nesten i mål, de ligger under med et halvt prosentpoeng. I Västra Götaland, Dalarna og Jämtland har de også passert EUs mål om en sysselsettingsgrad på minst 75 %, mens Värmland ligger rett under med sin sysselsettingsgrad på 74,9 %.

Värmlands lave tall skyldes høy pendling til Norge og måten dette håndteres i statistikken. Grensependlerne inngår nemlig i befolkningsstatistikkens tall for innbyggere 20-64 år, men ikke i svensk registerbasert arbeidsmarkedsstatistikk. Når vi vet at Värmland i 2009 hadde 5.462 innbyggere som pendlet til Norge, hvorav 5.157 var i alderen 20-64 år, tilsier det at sysselsettingsgraden i Värmland egentlig skal være 3,3 prosent høyere enn i tabellen. På samme måte vil:

- 7.161 grensependlerne fra Västra Götalandsregionen, hvorav 6.810 var i alderen 20-64 år, tilsier at sysselsettingsgraden egentlig skal være 0,7 prosent høyere enn i tabellen.
- 1.339 grensependlerne fra Dalarna, hvorav 1.280 var i alderen 20-64 år, tilsier at sysselsettingsgraden egentlig skal være 0,8 prosent høyere enn i tabellen.

- 921 grensependlerne fra Jämtland, hvorav 869 var i alderen 20-64 år, tilsi at sysselsettingsgraden egentlig skal være 1,2 prosent høyere enn i tabellen.

Også på landsbasis i Sverige er sysselsettingsgraden egentlig 0,8 prosent høyere enn i tabellen, når vi tar hensyn til de totalt 28.141 pendlerne til Norge, hvorav 26.605 i alderen 20-64 år, og samtidig de 20.189 pendlerne til Danmark, hvorav 19.767 i alderen 20-64 år.

Danmarkspendlingen fra de fire involverte län utgjør beskjedne tall og andeler : Västra Götaland hadde 249 pendlere til Danmark i alderen 20-64, Värmland 13, Dalarna 9 og Jämtland ingen.

Tabell 9: Sysselsettingsgraden på norsk side, 2011

-	<u>Sysselsatte personer etter bosted, 20-64 år</u>	<u>Befolkning 20-64 år</u>	<u>Andelen sysselsatte Begge kjønn</u>	<u>Menn</u>	<u>Kvinner</u>
Østfold	121 227	162 470	74,6 %	77,6%	71,5%
Akershus	263 347	326 394	80,7 %	83,1%	78,2%
Hedmark	84 178	110 809	76,0 %	78,3%	73,6%
Sør-Trøndelag	142 777	180 201	79,2 %	81,6%	76,7%
Nord-Trøndelag	59 960	75 188	79,7 %	82,4%	76,9%
Norge, Fylkesfordelt	2 336 370	2 969 291	78,7 %	81,0%	76,2%
Norge, Eurostat			79,6 %		

Kilde: SSB. Bearbeidet av ØF

Tabell 10: Sysselsettingsgraden på svensk side, 2011

-	<u>Sysselsatte personer etter bosted, 20-64 år</u>	<u>Befolkning 20-64 år</u>	<u>Andelen sysselsatte Begge kjønn</u>	<u>Menn</u>	<u>Kvinner</u>
Värmland	115 345	153 903	74,9 %	75,9%	73,9%
Dalarna	120 689	154 549	78,1 %	80,0%	76,1%
Västra Götaland	719 188	934 999	76,9 %	78,6%	75,2%
Jämtland	56 660	71 368	79,4 %	80,3%	78,4%
Sverige, Länsfordelt	4 239 235	5 521 541	76,8 %	78,5%	75,0%
Sverige, Eurostat			80,0 %		

Kilde: SCB

Denne statistikken er tilgjengelig på kommunenivå på begge sider av grensen, men kommunetallene på norsk side har inndelingen 20-66 år istedenfor til 20-64.

Innvandrere og sysselsettingsgrad

Det er betydelige regionale variasjoner i andelen innvandrere og i sysselsettingsgraden hos ulike befolkningsgrupper. Utenlandsfødtes andel av befolkningen er hhv. 15,4 prosent i Sverige og 11,7 prosent i Norge og varierer blant svenske grenseregioner fra 6,9 prosent i Jämtland til 15,3 prosent i Västra Götaland og på norsk side fra 5,8 prosent i Nord-Trøndelag til 13,2 i Akershus.

Sysselsettingsgraden for innvandrere er ikke sammenlignbare på tvers av landegrensene. På norsk side gjelder statistikken for aldersgruppen 15-74 og har naturlig nok lavere sysselsettingsgrader enn på svensk side hvor man ser på aldersgruppen 20-64. Det er også visse

forskjeller mellom norsk og svensk statistikk i avgrensingen av de ulike landgruppene. Tallene er imidlertid sammenlignbare mellom fylker og mellom ulike befolkningsgrupper innen hvert land.

Sysselsettingsgraden er gjennomgående høyere blant innvandrere fra Europa enn fra resten av verden, i Norge også gjennomgående høyere enn blant ikke-innvandrere. Videre er de kjønnsmessige forskjellene i sysselsettingsgrad større blant innvandrere enn ikke-innvandrere.

Tabell 11: Sysselsettingsgraden etter befolkningsgruppe og kjønn¹⁾

	Hele befolkningen			Ikke innvandrere			Gruppe 1			Gruppe 2		
	Totalt	Menn	Kvinner	Totalt	Menn	Kvinner	Totalt	Menn	Kvinner	Totalt	Menn	Kvinner
Østfold	64,3	67,5	61,1	65,6	68,5	62,7	68,3	73,6	60,6	46,1	49,4	43,3
Akershus	70,5	73,2	67,8	71,4	73,7	69,2	73,7	76,9	69,4	57,7	63,3	53,0
Hedmark	65,2	67,9	62,4	65,8	68,5	63,2	68,2	72,1	63,6	46,5	47,3	45,7
Sør-Trøndelag	69,5	72,3	66,5	70,3	73,0	67,5	70,9	73,6	66,9	53,9	57,6	50,4
Nord-Trøndelag	68,4	71,5	65,2	68,9	72,0	65,8	72,0	76,0	65,9	47,3	46,1	48,2
Norge	69,1	71,7	66,4	70,1	72,4	67,7	73,1	76,5	68,4	54,1	58,1	50,5
Västra Götaland	76,9	78,6	75,2	81,8	83,1	80,5	62,5	64,6	60,2	52,8	57,0	48,7
Värmland	74,9	75,9	73,9	78,2	78,9	77,5	56,2	58,8	53,7	48,5	52,6	44,8
Dalarna	78,1	80,0	76,1	81,0	82,4	79,4	65,2	68,1	62,3	44,0	48,8	39,8
Jämtland	79,4	80,3	78,4	81,5	82,3	80,6	58,6	58,0	59,1	48,7	50,4	47,3
Sverige	76,8	78,5	75,0	81,6	82,9	80,2	61,5	64,1	58,9	53,4	57,6	49,2

Kilde: Østlandsforskning på grunnlag av SSB og SCB

¹⁾ Sysselsettingsgraden gjelder på norsk side for aldersgruppen 15-74 og på svensk side for gruppen 20-64. Sysselsettingsgraden blir da naturlig nok lavere på norsk side. På norsk side omfatter Gruppe 1: EU/EFTA, Nord-Amerika, Australia og New Zealand og Gruppe 2: Asia, Tyrkia, Afrika, Latin-Amerika, Europa utenom EU/EFTA, Oseania utenom Australia. På svensk side omfatter Gruppe 1 EU/EFTA exkl. Norden og Gruppe 2: Verden utenom EU/EFTA.

4.2 Forskning og utvikling

Mål om at 3 % av BNP skal investeres i forskning og utvikling (FoU). I følge Eurostat var situasjonen i 2009 2,0 % i EU27, 3,6 % i Sverige og 1,8 % i Norge. Sverige har et nasjonalt mål om 4% og Norge om 3 %.

Short Description: The indicator provided is GERD (Gross domestic expenditure on R&D) as a percentage of GDP. "Research and experimental development (R&D) comprise creative work undertaken on a systematic basis in order to increase the stock of knowledge, including knowledge of man, culture and society and the use of this stock of knowledge to devise new applications" (Frascati Manual, 2002 edition, § 63). R&D is an activity where there are significant transfers of resources between units, organisations and sectors and it is important to trace the flow of R&D funds.

Vi bruker her tall fra 2009 fordi dette i skrivende stund er siste år med tilgjengelige tall for både FoU- virksomhet og fylkesfordelt nasjonalregnskap i begge land. Den norske FoU statistikken på fylkesnivå publiseres av NIFU og SSB publiserer de fylkesfordelte bruttonasjonalproduktene.

FoU-statistikken for länen i Sverige er fordelt på sektorer og summert av oss. Dette kan gi noe dobbelttelling fordi noe av det som er registrert som landstingenes egen FoU kan finnes igjen i universitet og høgskolens sektorens FoU-utgifter (Avtale om medisnutdannelse og forskning). Men feilkilder er uansett beskjeden fordi landstinget og kommuner sine utgifter til FoU er beskjedne. Utgiftene til FoU i sektoren for frivillige organisasjoner er ikke fordelt på län, men det utgjør kun 84 mill. kroner på nasjonalt nivå.

Tabell 12: Andelen av BNP som investeres i forskning og utvikling (F&U) på norsk side, 2009

-	F&U utgifter (i mill. kr)	BNP fylkesfordelt (i mill. kr)	F&U andel av BNP
Østfold	646	69 963	0,9 %
Akershus	5 939	183 841	3,2 %
Hedmark	179	48 654	0,4 %
Sør-Trøndelag	6.909	92 407	7,5 %
Nord-Trøndelag	245	32 352	0,8 %
Norge, Fylkesfordelt	41 885	1 687 236	2,5 %
Norge, Eurostat			1,8 %

Kilde: SSB og NIFU. Bearbeidet av ØF

Tabell 13: Andelen av BNP som investeres i forskning og utvikling (F&U) på svensk side, 2009

-	F&U utgifter (mill. kr)	BNP fylkesfordelt (mill. kr)	F&U andel av BNP
Värmland	567	70 462	0,8 %
Dalarna	580	80 077	0,7 %
Västra Götaland	24 143	501 461	4,8 %
Jämtland	167	37 245	0,5 %
Sverige, länsfordelt	111 942	3 105 790	3,4 %
Sverige, Eurostat			3,6 %

Kilde: SCB. Bearbeidet av ØF

På norsk side skiller Sør-Trøndelag og Akershus seg markant ut med en FoU-aktivitet tilsvarende hele 7,5 og 3,2 % av fylkesfordelt bruttonasjonalprodukt, som er mer enn EUs mål for 2020. Dette skyldes i all hovedsak Norges Teknisk-Naturvitenskaplige Universitet i Trondheim (NTNU) og Universitet for miljø- og biovitenskap (UMB) på Ås med omliggende forskningsinstitutter. Akershus har også høgskole og forskningsinstitutter på Kjeller utenfor Lillestrøm og mye FoU-intensivt næringsliv. I Østfold utgjør Høgskolen i Østfold med studiesteder i Halden og Fredrikstad og Østfoldsforskning i Fredrikstad viktige FoU-miljø. I Hedmark har Høgskolen i Hedmark virksomhet i Hamar, Elverum, Rena/Åmot og Eventad/Stor-Elvdal og Østlandsforskning har avdeling i Hamar. I Nord-Trøndelag har vi Høgskolen i Nord-Trøndelag og Trøndelag FoU, begge i Steinkjer.

Grunnen til avviket mellom SSBs norske tall og Eurostat er at i de fylkesvise BNP er ikke oljesektoren inkludert. Denne sektorens verdiskaping er ikke brutt ned regionalt.

På svensk side skiller Västra Götaland seg ut med 4,8 % av länsfordelt BNP. Viktige FoU-aktører her er Göteborgs universitet, Chalmers tekniska högskola og Högskolan Väst i Trollhättan. I Värmland er Karlstads universitet viktig aktør, og i Dalarna Högskolan Dalarna, mens Mittuniversitetets virksomhet i Östersund er viktig i Jämtland.

Tabell 14: Fordeling av FoU-investeringene på sektor i 2009

	Hele Norge				Sør-Trøndelag	Nord-Trøndelag
Næringslivet	18 202	331	3 345	75	1 905	117
Institutt-sektoren	10 262	260	1 794	29	2 162	72
Universitets- og høgskolesektoren	13 420	54	801	75	2 842	56
Totalt	41 885	646	5 939	179	6 909	245

	Hele Sverige				Västra Götaland
Företag	78 630	280	396	37	18 796
Universitet og høgskolor	28 046	274	91	120	4 320
Statliga myndigheter	2 816	0	79	0	133
Landsting och kommuner	2 144	13	14	10	894
Privata icke-vinstdrivande sektorn	84				
SUMMER	111 720	567	580	167	24 143

4.3 Klima/energi (20-20-20)

4.3.1 Klimagassutslipp

Målet er en 20 % reduksjon av klimagassutslipp ift. 1990-nivå. I følge Eurostat er situasjonen i 2009 på -17 % i EU27, -18 % i Sverige og +3 % i Norge.

Dette målet utgjør sammen med en rekke andre EU- målsetninger en såkalt energi- og klimahandlingspakke som ble lovfestet i januar 2009, og er kjent som de såkalte 20/20/20 målsetningene før 2020. Det er følgende:

- Redusere EU's utslipp av drivhusgasser med minst 20 prosent fra 1990-nivået
- Økning av fornybarandelen i EU til 20 prosent (se senere omtale)
- 20 prosent reduksjon av primært energiforbruk sammenlignet med en referansebane, som skal oppnås ved energieffektivisering (se senere omtale)

Sveriges mål for 2020 er at utsklippene av drivhusgasser skal være redsert med 17% fra 2005, mens Norge har mål om 30% reduksjon fra 1990-nivået. Sveriges nasjonale iornybarmål er på 50%, mens Norge har mål om 67,5%.

Short Description: This indicator shows trends in total man-made emissions of the 'Kyoto basket' of greenhouse gases. It presents annual total emissions in relation to 1990 emissions. The 'Kyoto basket' of greenhouse gases includes: carbon dioxide (CO₂), methane (CH₄), nitrous oxide (N₂O), and the so-called F-gases (hydrofluorocarbons, perfluorocarbons and sulphur hexafluoride (SF₆)). These gases are aggregated into a single unit using gas-specific global warming potential (GWP) factors. The aggregated greenhouse gas emissions are expressed in units of CO₂ equivalents. The indicator does not include emissions and removals related to land use, land-use change and forestry (LULUCF); nor does it include emissions from international aviation and international maritime transport. CO₂ emissions from biomass with energy recovery are reported as a Memorandum item according to UNFCCC Guidelines and not included in national greenhouse gas totals. The EU as a whole is committed to achieving at least a 20% reduction of its greenhouse gas emissions by 2020 compared to 1990. This objective implies: - a 21 % reduction in emissions from sectors covered by the EU ETS (emission trading scheme) compared to 2005 by 2020; - a reduction of 10 % in emissions for sectors outside the EU ETS. To achieve this 10% overall target each Member State has agreed country-specific greenhouse gas emission limits for 2020 compared to 2005 (Council Decision 2009/406/EC). Data Source: European Environment Agency.

I SSBs statistikkbank (Tabell 08615) finner vi kommunetall for klimautslipp for årene 1991, 1995, 2000, 2005, 2008 og 2009. Tall er tilgjengelig både for ulike klimagasser og utslippssektorer og både i tonn av de ulike gasser og omregnet til CO₂-ekvivalenter. Det er imidlertid usikkerhet knyttet til denne kommunefordelte utslippsstatistikken fremtidige skjebne. Regional Utveckling och Samverkan i miljömålssystemet (RUS) står i Sverige ansvarlig for en database med kommunefordelte tall for utslipp av klimagasser og data er tilgjengelig for 1990, 19965, 2000, 2005, 2006, 2007, 2008 og 2009. Som i Norge er tall tilgjengelig både for ulike klimagasser og utslippssektorer og både i tonn av de ulike gasser og omregnet til tonn CO₂-ekvivalenter.

Avviket mellom utviklingen i summen av norske fylker og norske totaltall fra Eurostat skyldes i hovedsak at totaltallene også omfatter de store utlippene fra norsk kontinentalsokkel. At utlippene er økt på norsk side, mens de er betydelig redusert på svensk side, må ses i sammenheng med at historisk høy el-anvendning i Norge gjør at kuttene i Norge i større grad på tas gjennom mobile kilder enn i Sverige hvor det har vært en stor overgang fra olje til klimanøytral bioenergi i oppvarmingssektoren.

På både norsk og svensk side foreligger denne statistikken på kommunenivå.

Tabell 15: Klimagassutslipp 1991 og 2009. 1.000 tonn CO₂-ekvivalenter

	Samlede utslipp 1991	Samlede utslipp 2009	Endring 1991-2009
Østfold	1 589,5	1 619,7	+2 %
Akershus	1 734,9	1 954,3	+13 %
Hedmark	1 136,7	1 146,7	+1 %
Sør-Trøndelag	1 592,1	1 726,2	+ 8 %
Nord-Trøndelag	995,8	1,111,7	+12 %
Norge, Fylkesfordelt	36 468,3	35 506,4	-3 %
Norge, Eurostat			+3 %

Kilde: SSB

Tabell 16: Klimagassutslipp 1990 og 2009. 1.000 tonn CO₂-ekvivalenter

-	Samlede utslipp 1990	Samlede utslipp 2009	Endring 1990-2009
Värmland	2 197,2	1 634,6	-26 %
Dalarna	2 351,2	1 872,2	-20 %
Västra Götaland	12 477,8	11 770,8	- 6 %
Jämtland	1 173,7	949,1	-19 %
Sverige, länsfordelt	71 815,5	59 053,5	-18 %
Sverige, Eurostat			-17 %

Kilde: Naturvårdsverket/RUS

4.3.2 Fornybar energi

Målet er at 20 % av energiforbruket skal komme fra fornybar energi. I følge Eurostat er situasjonen i 2009 på 11,7 % i EU27, 48,1 % i Sverige (nasjonalt måltall=49) og 65,1 % i Norge (nasjonalt mål om 67,5).

Short Description: This indicator is calculated on the basis of energy statistics covered by the Energy Statistics Regulation. It may be considered an estimate of the indicator described in Directive 2009/28/EC, as the statistical system for some renewable energy technologies is not yet fully developed to meet the requirements of this Directive. However, the contribution of these technologies is rather marginal for the time being. More information about the renewable energy shares calculation methodology and Eurostat's annual energy statistics can be found in the Renewable Energy Directive 2009/28/EC, the Energy Statistics Regulation 1099/2008 and in DG ENERGY transparency platform http://ec.europa.eu/energy/renewables/index_en.htm.

Dette målet er nedfelt i EUs fornybardirektiv som i desember 2011 også ble innlemmet i EØS-avtalen. Målet er at i 2020 skal EU ha en andel fornybar energi som er 20 prosent av totalt energibruk. Dette er en betydelig økning fra 2005 hvor andelen fornybar energi i EU var på rundt 8,5 prosent. I tillegg skal alle medlemslandene og Norge ha en andel på 10 prosent fornybar energi i transportsektoren i 2020. Fornybardirektivet spesifiserer krav til hvert land slik at andelen i EU samlet blir 20 prosent. Sveriges måltall er 49 prosent, mens Norge skal ha en andel på 67,5 prosent fornybar energi i 2020. Dette er det klart høyeste målet i Europa.

I SSBs statistikkbank (tabell 06926) finner vi kommunetall for energibruken fordelt på energibærere og forbrukssektor for årene 2005-2009. Det er imidlertid usikkerhet knyttet til denne kommunefordelte energistatistikkens kvalitet og fremtidige skjebne.

I SCBs statistikkbank finner vi kommunetall for energibruk fordelt på energibærere og forbrukssektor for 1990, 1995, 2000 og årene 2001-2008. Ny statistikkinnføring er brukt for 2009. Problemet med tallene er at de i mange tilfeller er "prikket" av hensyn til anonymisering.

De offisielle beregningene fornybarandelen bygger på en relativt komplisert modell som er vanskelig å bruke på regionalt nivå. Dette skyldes bl.a. håndtering av overføringstap i el- og fjernvarmenett, import og eksport og effekten av varmpumper. Dette forklarer avviket mellom sum fylkesfordelt og nasjonale tall i Norge. For øvrig kan den høye fornybarandelen i Norge forklares med den høye andelen vannkraft. For Sverige har vi delvis måtte beregne länstallene pga. mangelfull regional statistikk. Disse beregningene må tolkes med forsiktighet.

Tabell 17: Andel fornybar energi i 2009. GWh og prosent

-	Fornybar energi	Sum energibruk	Fornybarandel
Østfold	8 440	12 898	65 %
Akershus	8 261	14 817	56 %
Hedmark	4 106	7 145	57 %
Sør-Trøndelag	6 361	9 750	65 %
Nord-Trøndelag	4 108	6 230	66 %
Norge, Fylkesfordelt	126 931	218 350	58 %
Norge, Eurostat			65 %

Kilde: SSB

Tabell 18: Andel fornybar energi i 2009. GWh og prosent

-	Fornybar energi⁴	Sum energibruk⁵	Fornybarandel
Värmland	8 400	17 400	48 %
Dalarna	7 000	15 300	46 %
Västra Götaland	17 000	59 700	28 %
Jämtland	2 100	4 800	44 %
Sverige, länsfordelt	179 700	379 900	47 %
Sverige, Eurostat			47,3 %

Kilde: SCB

⁴ Tallene for fornybar energi på länsnivå er delvis basert på statistikk og delvis beregnet på bakgrunn av nasjonale tall. For el-forbruket og fjernvarmeforbruket er det brukt beregnede nasjonale fornybarandeler på hhv. 60 og 82 prosent.

⁵ Tall for samlet energibruk i Värmland er fra 2008.

4.3.3 Energieffektivisering

Målet er en 20 % økning i energieffektiviteten (definert som energibruk i (kilogram oljeekvivalenter per 1 000 Euro). I følge Eurostat var situasjonen i 2009 165,20 i EU27, 147,88 i Sverige og 135,79 i Norge

Short Description: This indicator is the ratio between the gross inland consumption of energy and the gross domestic product (GDP) for a given calendar year. It measures the energy consumption of an economy and its overall energy efficiency. The gross inland consumption of energy is calculated as the sum of the gross inland consumption of five energy types: coal, electricity, oil, natural gas and renewable energy sources. The GDP figures are taken at chain linked volumes with reference year 2000. The energy intensity ratio is determined by dividing the gross inland consumption by the GDP. Since gross inland consumption is measured in kgoe (kilogram of oil equivalent) and GDP in 1 000 EUR, this ratio is measured in kgoe per 1 000 EUR.

Som omtalt foran har vi både i Sverige og Norge kommunetall for energibruken med angitte svakheter og usikkerheter. Denne kan imidlertid enkelt omregnes fra GWh til kilo oljeekvivalenter (1 tonn oljeekvivalenter = 11,75 GWh). Når det gjelder nevneren i brøken har vi imidlertid kun data på fylkes-/länsnivå i begge land. Disse er omregnet til Euro med en kurs på hhv. 8 NOK/Euro og 9 SEK/Euro.

Tabell 19: Energieffektivitet i 2009. Kilo oljeekvivalenter per 1000 Euro

	Sum energibruk, GWh	BNP, Mill. kroner (2000)	Energieffektivitet i kg oljeekvivalenter per 1000- Euro
Østfold	12 898	42 134	208
Akershus	14 817	94 454	107
Hedmark	7 145	30 907	157
Sør-Trøndelag	9 750	51 611	129
Nord-Trøndelag	6 230	21 136	201
Norge, Fylkesfordelt	218 350	976 515	152
Norge, Eurostat			136

Kilde: SSB

Tabell 20: Energieffektivitet i 2009. Kilo oljeekvivalenter per 1000 Euro

	Sum energibruk, GWh	BNP, Mill. kroner (2000)	Energieffektivitet i kg oljeekvivalenter per 1000- Euro
Värmland	17 400	58 748	227
Dalarna	15 300	62 107	189
Västra Götaland	59 700	376 689	121
Jämtland	4 800	26 951	136
Sverige, länsfordelt	379 900	2 265 447	128
Sverige, Eurostat			148

Kilde: SCB

Som under FoU skyldes avviket mellom sum fylkesfordelt og nasjonale tall den norske petroleumsvirksomheten som gjør nevneren i regnestykket mye større for Norge som nasjon enn

hva summe av fylkene gir. Avviket mellom länsfordelt i Sverige og Eurostats tall for Sverige må undersøkes nærmere.

4.4 Utdanning

4.4.1 Skoleavhoppere

Målet er at under 10 % av befolkningen i alderen 18-24 år skal ha grunnskole som høyeste fullførte utdanning og ikke tar videre utdanning eller går i lære. I følge Eurostat var situasjonen i 2010 14,1 % i EU27, 6,4 % i Sverige og 17,4 % i Norge.

Short Description: From 20 November 2009, this indicator is based on annual averages of quarterly data instead of one unique reference quarter in spring. Early leavers from education and training refers to persons aged 18 to 24 fulfilling the following two conditions: first, the highest level of education or training attained is ISCED 0, 1, 2 or 3c short, second, respondents declared not having received any education or training in the four weeks preceding the survey (numerator). The denominator consists of the total population of the same age group, excluding no answers to the questions "highest level of education or training attained" and "participation to education and training". Both the numerators and the denominators come from the EU Labour Force Survey.

Utgangspunktet for Eurostat sin statistikk er ikke utdanningsstatistikk, men arbeidskraftundersøkelsen. Arbeidskraftundersøkelsen fanger opp unge voksne som er i utdanningsløp, deltar på kurs og lignende i løpet av siste fire uker, siden den baserer seg på personlige intervjuer. Det vil omfatte langt flere enn de som utdanningsstatistikken fanger opp, fordi denne kun registrerer de som har fullført eller tar ordinær videregående utdanning. Statistikken for skoleavhoppere slik den blir definert av Eurostat og Arbeidskraftundersøkelsen publiseres ikke på fylkes- og länsnivå. Vi har derfor måttet benytte utdanningsstatistikken som finnes på fylkes- og länsnivå.

Norsk aldersfordelt statistikk for utdanningsnivå publiseres for aldersinndelingen 20-24 år og ikke 18-24. Svensk regionalisert statistikk for utdanningsnivå finnes for aldersgruppen 18-24, men mangler tall på personer som fortsatt er i utdanning i samme aldersgruppe. Vi har derfor brukt tall for personer 20-24 med grunnskole som høyeste fullførte utdanning som mål på skolavhoppere. Dermed er mellom 26 % (Sør-Trøndelag) og 36 % (Hedmark) av ungdommene i den norske delen skoleavhoppere. 21 % av befolkningen i aldersgruppen 20-24 år i Dalarna har grunnskole som høyeste fullførte utdanning og tilsvarende 18 % i Västra Götaland, Värmland og Jämtland. Det er store kjønnsmessige forskjeller hvor langt flere kvinner enn menn har fullført videregående skole.

Tabell 21: Andelen personer i alderen 20-24 år med grunnskole som høyeste fullførte utdanning. Norsk side, 2010

-	<u>Menn</u>	<u>Kvinner</u>	<u>Begge kjønn</u>
Østfold	41,2%	31,7%	36,6%
Akershus	34,3%	24,5%	29,6%
Hedmark	41,4%	29,5%	35,7%
Sør-Trøndelag	30,0%	21,2%	25,7%
Nord-Trøndelag	35,8%	27,6%	31,8%
Norge, Fylkesfordelt	34,9%	25,7%	31,8%
Norge, Eurostat			17,4%

Kilde: SSB. Bearbeidet: ØF

Tabell 22: Andelen personer i alderen 20-24 år med grunnskole som høyeste fullførte utdanning. Svensk side, 2010

-	<u>Menn</u>	<u>Kvinner</u>	<u>Begge kjønn</u>
Värmland	19,1%	15,9%	17,6%
Dalarna	22,6%	19,4%	21,1%
Västra Götaland	20,1%	16,5%	18,3%
Jämtland	19,1%	15,9%	17,5%
Sverige, länsfordelt	21,2%	16,9%	19,1%
Sverige, Eurostat			9,7%

Kilde: SCB

4.4.2 Høyere utdanning

Minst 40 % av gruppen 30-34 skal ha avsluttet nivå 3-utdanning (ISCED 1997 - International Standard Classification of Education - of 5-6), det vil si høyere utdanning som høyskole og universitet.. I følge Eurostat er situasjonen i 2010: 33,5 % i EU27, 45,8 % i Sverige og 47,3 % i Norge.

Short Description: The share of the population aged 30-34 years who have successfully completed university or university-like (tertiary-level) education with an education level ISCED 1997 (International Standard Classification of Education) of 5-6. This indicator measures the Europe 2020 strategy's headline target to increase the share of the 30-34 years old having completed tertiary or equivalent education to at least 40% in 2020.

Den offentlige norske statistikken finnes kun for aldersinndelingen 30-39 år.

Tabell 23: Andelen personer 30-39 år som har fullført høyere utdanning. Norsk side, 2010

	Menn	Kvinner	Begge kjønn
Østfold	26,8%	41,5%	34,2 %
Akershus	39,5%	51,7%	45,8%
Hedmark	25,7%	44,3%	35,1%
Sør-Trøndelag	42,1%	55,0%	48,4%
Nord-Trøndelag	25,5%	48,6%	36,9%
Norge, Fylkesfordelt	36,6%	51,5%	44,0%
Norge, Eurostat			47,3%

Kilde: SSB

Tabell 24: Andelen personer 30-34 år som har fullført høyere utdanning. Svensk side, 2010

-	Menn	Kvinner	Begge kjønn
Värmland	30,3%	50,0%	39,8%
Dalarna	29,2%	44,6%	36,7%
Västra Götaland	41,6%	54,4%	47,9%
Jämtland	32,5%	51,9%	42,0%
Sverige, länsfordelt	41,9%	55,0%	48,3%
Sverige, Eurostat			45,8%

Kilde: SCB. Personer uten oppgitt utdanningsnivå er holdt utenfor i både teller og nevner

Avviket mellom statistikken for Sverige og Norge og mellom SSB sine tall og Eurostat kan skyldes aldersinndelingen. Det kan vurderes nærmere om en skal bestille data fra SSB som har den riktige aldersinndeling, da det nok er mulig. Også kommunetall kan spesialbestilles.

4.5 Fattigdom og sosial ekskludering

Minst 20 millioner færre i, eller med risiko for, fattigdom og sosial ekskludering. I følge Eurostat er situasjonen i 2010: 115.479.000. (23,4%) i EU27, 1.418.000 (15,0%) i Sverige og 716.000 (17,4%) i Norge.

Short Description: The Europe 2020 strategy promotes social inclusion, in particular through the reduction of poverty, by aiming to lift at least 20 million people out of the risk of poverty and social exclusion. This indicator corresponds to the sum of persons who are: at risk of poverty or severely materially deprived or living in households with very low work intensity. Persons are only counted once even if they are present in several sub-indicators. At risk-of-poverty are persons with an equivalised disposable income below the risk-of-poverty threshold, which is set at 60 % of the national median equivalised disposable income (after social transfers). Material deprivation covers indicators relating to economic strain and durables. Severely materially deprived persons have living conditions severely constrained by a lack of resources, they experience at least 4 out of 9 following deprivations items: cannot afford i) to pay rent or utility bills, ii) keep home adequately warm, iii) face unexpected expenses, iv) eat meat, fish or a protein equivalent every second day, v) a week holiday away from home, vi) a car, vii) a washing machine, viii) a colour TV, or ix) a telephone. People living in

households with very low work intensity are those aged 0-59 living in households where the adults (aged 18-59) work less than 20% of their total work potential during the past year.

4.5.1 Lav arbeidsdeltakelse

Målet er at færrest mulig skal bo i husholdninger med liten arbeidsdeltakelse. I følge Eurostat er situasjonen i 2010: 37.860.000 (10,0 %) i EU27, 418.000 (5,9 %) i Sverige og 276.00 (7,3 %) i Norge.

Short Description: People living in households with very low work intensity are people aged 0-59 living in households where the adults work less than 20% of their total work potential during the past year.

Denne statistikken er vanskelig tilgjengelig.

4.5.2 Lav disponibel inntekt

Målet er at færrest mulig har en disponibel inntekt som er lavere enn 60 % av den nasjonale median inntekta. I følge Eurostat er situasjonen i 2010: 80.870.000 (16,4 %) i EU27, 1.212.000 (12,9 %) i Sverige og 553.00 (11,2 %) i Norge.

Short Description: The persons with an equivalised disposable income below the risk-of-poverty threshold, which is set at 60 % of the national median equivalised disposable income (after social transfers).

Den norske statistikken ser på disponibel inntekt etter skatt⁶ for husholdningene og ikke enkelt personer. Den nasjonale median inntekta for husholdningene i Norge var i 2009 kr 397 000 og 60 % av den er kr 238 200. Inntektsstatistikken rapporteres i inntektsintervaller så vi har sett på andelen husholdninger som med kr 249 999 i disponibel inntekt og lavere. På nasjonalt nivå lever 26 % av husholdningene på 60 % av den nasjonale median inntekta. I Hedmark, Østfold og Sør.-Trøndelag er andelen litt høyere, henholdsvis 28 % og 27 %, mens i Akershus lever bare 20 % av husholdningene på 60 % av medianinntekta.

I Sverige rapporteres den nasjonale median inntekta til kr 133 800 og 60 % av den utgjør kr 80.280. Både nasjonalt og på länsnivå lever mellom 12-13 % av personene på 60 % av median inntekta. I beregningene har vi sett bort i fra personer som ikke har kr 0 i inntekt, som for eksempel barn.

⁶ SSB definerer Inntekt etter skatt: Dette begrepet omfatter summen av alle yrkesinntekter (lønn- og næringsinntekt), kapitalinntekter (blant annet renteinntekter og avkastning på verdipapirer) og diverse overføringer (for eksempel ulike typer pensjoner, arbeidsledighetstrygd, barnetrygd, kontantstøtte, bostøtte, sosialhjelp etc.) mottatt i løpet av året. Til fratregg kommer utlignet skatt og negative overføringer (det vil si pensjonspremier i arbeidsforhold og betalt barnebidrag). For de fleste husholdninger vil denne inntekten tilsvare det man har disponibelt til forbruk og sparing.

Tabell 25: Andelen husholdninger med lavere inntekt enn 60 % av median inntekta, 2009

-	<u>Median inntekta i fylket</u>	<u>60 % av median inntekta</u>	<u>Andelen husholdninger med lavere inntekt enn 60 % av den nasjonale median inntekta (andelen husholdninger med 249 999 kr i inntekt og lavere)</u>
Østfold	382 000	229 200	27,0 %
Akershus	469 000	281 400	20,0 %
Hedmark	370 000	222 000	28,0 %
Sør-Trøndelag	386 000	231 000	27,0 %
Nord-Trøndelag	394 000	236 400	26,0 %
Norge, Fylkesfordelt	397 000	238 200	26,0 %
Norge, Eurostat			11,2 %

Kilde: SSB. Beregnet: ØF

Tabell 26: Andelen personer med lavere inntekt enn 60 % av median inntekta, 2010

-	<u>Median inntekta i länet</u>	<u>60 % av median inntekta</u>	<u>Andelen personer med lavere inntekt enn 60 % av median inntekta (andelen personer med 79 000 kr i inntekt og lavere)</u>
Värmland	127 800	76 680	12,9 %
Dalarnas	137 300	82 380	12,6 %
Västra Götaland	132 900	79 740	12,6 %
Jämtland	134 000	80 400	13,0 %
Sverige, länsfordelt	133 800	80 280	12,2 %
Sverige, Eurostat			12,9 %

Kilde SCB. Beregnet: ØF

Avviket mellom den norske og Eurostat sin statistikk kan muligens skyldes at den ene ser på husholdninger mens den andre ser på individnivå og at vi ikke har tall for eksakt median, kun for nærmeste 50.000.

Denne statistikken er ikke mulig å få ned på regionalt eller kommunenivå.

4.5.3 Materiell fattigdom

Målet er at færrest mulig opplever materiell fattigdom. I følge Eurostat er situasjonen 40.084.000 (8,1 %) i EU27, 125.000 (1,3 %) i Sverige og 98.000 (2 %) i Norge.

Short Description: The collection "material deprivation" covers indicators relating to economic strain, durables, housing and environment of the dwelling. Severely materially deprived persons have living conditions severely constrained by a lack of resources, they experience at least 4 out of 9 following deprivations items: cannot afford i) to pay rent or utility bills, ii) keep home adequately warm, iii) face unexpected expenses, iv) eat meat, fish or a protein equivalent every second day, v) a week holiday away from home, vi) a car, vii) a washing machine, viii) a colour TV, or ix) a telephone.

Denne statistikken er vanskelig tilgjengelig.

5 ANALYSE - SWOT

5.1 Inledning

Att göra en SWOT-analys innebär att sammanställa de styrkor (Strengths), svagheter (Weaknesses), möjligheter (Opportunities) och hot (Threats) som gäller för en viss företeelse. I det här fallet handlar det om att med hjälp av tillgängligt material analysera situationen för gränsregionen Interreg Sverige-Norge inför nästa programperiod, 2014-2020. De regioner som ingår i vår analys är från söder Gränslöst Samarbete (GS), Inre Skandinavien (IS) och Nordens Gröna Bälte (NGB). Av den första delen av rapporten framgår vilka län/fylken och kommuner som ingår i respektive delområden.

SWOT-analysen bygger på en rad olika källor. Den statistik för området som samlats in och bearbetats av Östlandsforskning och som presenterats i den första delen av rapporten utgör självklart en viktig bas för vår analys. Forskning kring gränsöverskridande utvecklingsfrågor som bedrivits under ett antal år är ett viktigt material för att genomföra analysen liksom den forskning som på ett mer övergripande sätt problematiserat frågor kring demografi, arbetsmarknad, näringsliv, livsvillkor samt miljö- och kommunikationsfrågor. Fokus i den analys som genomförts ligger på de frågor som rör gränsöverskridande samarbete och de planer och visioner som lyfts fram i olika dokument.

Det betyder att ett viktigt underlag för analysen har varit de plan- och strategidokument som presenterats av lokala och regionala myndigheter. Dessa dokument har olika karaktär. Ibland har de utarbetats som svar på centrala nationella uppmaningar att presentera regionala strategier. Ibland har de varit lokala eller regionala initiativ, som gjorts för att inleda medborgardialoger i den egna kommunen eller länet/fylket kring strategiska framtidsfrågor.

Som underlag för SWOT-analysen har det också genomförts intervjuer med representanter för analysgruppen och programgruppen för Sverige-Norgeprogrammet 2014-2020. Dessutom har intervjuer gjorts med ett antal nyckelpersoner, som har specifika kunskaper om det gränsregionala samarbetet.

De tematiska mål som behandlas i respektive SWOT-analys har valts ut av analysgruppen för Sverige-Norgeprogrammet bland de elva tematiska mål som EU-kommissionen föreslagit för den kommande programperioden. De av analysgruppen föreslagna målen grundar sig i sin tur på

vad som kunnat utläsas från de tidigare nämnda strategidokumenterna från i första hand län och fylken. De mål som SWOT-analysen omfattar är Sysselsättning, Forskning och utveckling, Utbildning, Klimat/energi samt Fattigdom och social exkludering.

I ett fall, målet om fattigdom och social exkludering, är det inte prioriterat i de regionala strategidokumenterna utan får ses som ett viktigt tematiskt mål på övergripande politisk nationell och EU-nivå. I vår SWOT-analys är detta mål svåranalyserat, framför allt beroende på brister i jämförande statistik mellan Sverige och Norge (se avsnittet om Grenseindeks) men också beroende på att begreppet social exkludering är svårtolkat både forskningsmässigt och politiskt.

SWOT-analysen tar fasta på de generella problem som vi iakttagit i hela programområdet. Det betyder att vi endast i begränsad omfattning går in på gränsregionala frågor som är specifika för vissa delar av området. Däremot har vi i analysen uppmärksammat regionala exempel som har generell betydelse.

Syftet med vår analys är i första hand att skapa ett underlag för de beslut som under den kommande programperioden ska fattas om lämpliga projekt för att utveckla det gränsregionala samarbetet. Gränsen i sig ger upphov till en rad förutsättningar för samverkan över gränsen, men det handlar samtidigt om att eliminera gränshinder. Dessa hinder kan inte alltid lösas genom åtgärder hos de gränsnära myndigheterna utan måste ibland föras vidare till respektive lands nationella beslutsorgan. Lagar och regelverk som rör skatt- och försäkringsfrågor, samordning av väg- och järnvägstrafik och samordnade insatser inom sjukvård och räddningstjänst är exempel på frågor där ytterligare insatser bör göras.

Ett generellt problem i programområdet är att landsbygdsdelarna har en svag befolkningsutveckling i förhållande till urbana centra. Speciellt de svenska regionerna befinner sig till stor del i en nationell periferi samtidigt som vissa gränskommuner genom arbetspendling kan dra nytta av en expansiv norsk arbetsmarknad. Den svenska gränsregionen erbjuder å andra sidan goda möjligheter för norska medborgare att förvärva fritidsfastigheter eller bostäder för permanentboende. Gränshandeln leder också till en omfattande ström av norrmän som reser över gränsen. Gränsen skapar således ekonomiska incitament som innebär rörelser i båda riktningarna.

SWOT-analyserna visar att de tematiska målen ofta hänger samman på ett påtagligt sätt. Det betyder till exempel att de strukturella problem som visar sig i omvandlingen av näringslivet i sin tur påverkar befolkningsutveckling och ekonomisk bärkraft i regionerna. Incitament för utbildning, innovationer och FoU är på samma sätt nära förknippade med befolkningsunderlag, kompetens och arbetsmarknad och visar att det är de centrala kärnorna som utvecklas bäst. Temaområdet energi/klimat är centralt för frågorna om att utveckla bästa möjliga miljövänliga kommunikationer över gränsen och därmed underlätta arbetspendlingen över gränsen.

Pågående forskning kring dessa gränfenomen har också uppmärksammat de kulturella likheter och särdrag som finns mellan svenskar och norrmän i gränsregionen. För att förstå framväxten och konsekvenserna av de materiella och sociala livsvillkor som utmärker gränsregionen krävs ytterligare kunskapsunderlag. I det sammanhanget har Interreg Sverige-Norgeprogrammet en betydelsefull roll.

5.2 Sysselsättning

<p>Styrkor</p> <ul style="list-style-type: none"> - För delar av området skapas dynamik genom närheten till starka tillväxtcentra - Gränsen skapar goda möjligheter till sysselsättning inom handel - Turismen skapar många sysselsättningstillfällen i stora delar av området - Råvarutillgångar, speciellt inom skogs- och träförädling ger underlag för sysselsättning - Norskt finansiellt läge ger möjlighet till bibehållen/ökad svensk gränspendling vid lågkonjunkturer - Skillnader i priser, skatte- och avgiftspolitik på olika sidor gränsen ger möjlighet till etablering av handel på svenska sidan av gränsen, vilket ger arbetstillfällen för både svensk och norsk arbetskraft 	<p>Svagheter</p> <ul style="list-style-type: none"> - Viss ensidighet i näringslivet ger stor sårbarhet - Låg utbildningsnivå i delar av området ger negativa signaler till högteknologiska delar av näringslivet - Brister i lokala arbetsmarknader skapar hög utflyttning i synnerhet i svenska landsbygdsområden - Befolkningens åldersfördelning skapar problem, speciellt för arbetsmarknaden inom offentlig sektor - Brister i infrastrukturen hindrar ökad arbetspendling - Ensidig arbetsmarknad med traditionella yrkesval bland män och kvinnor i stora delar av området
<p>Möjligheter</p> <ul style="list-style-type: none"> - Besöksnäringen och kultursektorn har ytterligare potential i stora delar av området - Eliminering av kvarstående gränshinder kan utveckla gränsområdets arbetsmarknad - Utveckla hållbara person- och godstransporter - Starta ett långsiktigt sysselsättningsprogram med hjälp av utbildnings- och forskningsinsatser - Skapa alternativa modeller för att förbättra servicen för boende i områdets landsbygdsdelar - Snabbare och bättre kommunikationer kan ge regionförstoring främst runt Oslo. 	<p>Hot</p> <ul style="list-style-type: none"> - Låg utbildningsnivå i stora delar av området ger sämre förutsättningar för nyetableringar - Ökad utflyttning från mindre tätorter och landsbygd - Ensidigt och sårbart näringsliv skapar lokal osäkerhet - Ökat ekonomiskt tryck på den offentliga sektorn, speciellt vård, skola och omsorg

Det finns flera avgörande skillnader mellan sysselsättningsstrukturen på den norska och den svenska sidan. Bland primärnäringarna har jordbruk en högre andel sysselsatta i de norska delarna av området medan skogsbruket har en högre andel sysselsatta på den svenska sidan. Industrisysselsättningens andel av de sysselsatta är betydligt större i de svenska gränsregionerna än i de norska. Det gäller såväl GS som IS, medan industrins andel av de yrkesverksamma är ungefär lika stora i den svenska och norska delen av NGB. Den privata tjänstesektorn sysselsätter totalt en större andel på den norska sidan än den svenska även om det finns en något högre andel finansiella och kulturella tjänster i IS och GS. När det gäller den offentliga sektorn är sysselsättningsandelen något större på svenska sidan av NGB, något större på norska sidan av IS och lika stor på båda sidor av gränsen inom GS.

Yrkesdeltagande och sysselsättningspolitik har traditionellt varit ett staligt sektorsansvar i Norge med NAV som operativ organisation för regeringen. NAV (www.nav.no) har ansvar för både försäkring och arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Den utveckling som vi ser i EU och i Sverige är att de regionala självstyrelseorganen får mer ansvar för sysselsättningspolitiken (se Sveriges nationella reformprogram 2012). Här skapas nu nya möjligheter för Sverige-Norgeprogrammet att genom olika Interregprojekt pröva nya innovativa idéer som kan riktas mot specifika målgrupper.

Sveriges nationella mål som det uttrycks i det nationella reformprogrammet: "Att eftersträva en höjning av sysselsättningsgraden till väl över 80 procent för kvinnor och män i åldrarna 20–64 till år 2020. Höjningen ska främst ske i grupper med en svag förankring på arbetsmarknaden, såsom unga och utrikes födda, och genom att motverka långa tider utan arbete. Skillnaden i sysselsättningsgrad mellan kvinnor och män ska minska genom en ökning av kvinnors sysselsättningsgrad".

Målet för EU är att 75 procent av befolkningen i åldern 20-64 år ska vara sysselsatt år 2020. Enligt Eurostat gällde för 2010 att EU27 hade 68,6 procent i arbete, Sverige 80,0 procent och Norge 79,6 procent. För alla grenslänen har målet i princip redan uppfyllts även om den officiella statistiken visar att Värmland ligger något under. Inräknat gränspendlarna så har Värmland 78 procent i sysselsättningsgrad, Dalarna 79 procent, Västra Götalandsregionen 78 och Jämtland över 80 procent. På norska sidan ligger Østfold på målet med 75 procent, Hedmark något över med 76 procent, medan Akershus, Sør- og Nord-Trøndelag har 79-81 procent.

Med tanke på hur hårt finanskrisen slagit i södra Europa med mycket höga arbetslöshetstal så kan det bli svårt att nå målet inom EU27. Speciellt problematisk är den höga ungdomsarbetslösheten i länder som Grekland, Portugal och Spanien med hälften av ungdomarna utanför arbetsmarknaden.

Vissa delar av Interreg Sverige-Norge har drabbats hårdare än andra av finanskrisen. Genom att verkstadsindustrin, särskilt den fordonsrelaterade sysselsättningen drabbades, så har den svenska delen av GS och IS fått en påtaglig nedgång i sysselsättningen vilket också avspeglas i

befolkningsminskning i ett stort antal svenska gränskommuner. Krisen synliggjorde den sårbarhet som finns i de industriberoende kommunerna och den koppling som finns till de globala marknaderna. Att fordonskrisen inte är över visar nedläggningen av Volvos busstillverkning i Säffle 2012.

Den norska delen av området drabbades inte lika hårt av finanskrisen bland annat beroende på att det satsats "krispengar" till fylkeskommunerna från den offentliga sektorn och att det kunde startas en rad projekt kring offentliga byggnader, broar, vägar och underhåll. På det sättet kunde näringslivet hålla igång sin verksamhet och blev i det närmaste opåverkad av finanskrisen. Detta var betydelsefullt speciellt för regioner som Nord-Trøndelag.

Under de senaste åren har det skett en påtaglig ökning av arbetspendlingen till Norge, framför allt från de svenska gränskommunerna, men också från övriga delar av Sverige. Bristen på arbetskraft inom serviceyrken, sjukvård och byggmarknad i Norge har skapat sysselsättning för såväl yrkesverksamma som arbetslösa svenskar. Ett delvis nytt fenomen vad gäller gränspendlingen är en ökad norsk efterfrågan på mer kvalificerade tjänster. Detta märks bland annat inom sjukvården, men också att fler svenska ingenjörer anställs inom den norska oljeindustrin. Rekryteringen av den kvalificerade arbetskraften sker, enligt våra intervjuer, i huvudsak från de svenska storstadsregionerna, särskilt Stockholm. De yrkesområden som hittills dominerat arbetspendlingen, såsom handel, restaurang och byggbranschen ser ut att hålla sig på ungefär samma nivå som tidigare.

Fortfarande brottas svenska och norska myndigheter med frågor kring pendlarnas skatter, försäkringar och sociala förmåner och det görs betydande ansträngningar från bland annat Grensetjensten att lösa problem för pendlare över gränsen. Arbetsmarknaden hindras av arbetslagsstiftningen i de båda länderna. Om arbetsgivaravgiften kunde harmoniseras skulle det förmodligen skapa fler möjligheter för svenskar att få jobb i Norge. Om exempelvis verksamheter inom entreprenad eller skogsbruk skall arbeta på andra sidan gränsen kan maskiner behöva gå igenom tulladministration. Det är ett stort hinder för en lokal smidig arbetsmarknad.

Forskning visar att såväl veckopendling som dagspendling spelar en stor roll för arbetstagare i gränsregionen. Det är en övervägande del män som pendlar och andelen norska män och kvinnor som flyttat till Sverige och pendlar till Norge är relativt stor i en del av de svenska gränskommunerna.

I gränsområdena finns det en lång tradition av att samarbeta lokalt över gränsen. I gränskommunerna finns det god kännedom om varandras situation och prioriteringar. Inom Sverige-Norge programmet syns en tydlig integrering av arbetsmarknaden. I flera gränsområden är de svenska kommunerna en del av den norska arbetsmarknaden. Det saknas möjligheter till gränspendling med kollektivtrafik. Ett undantag är den gränspendel som finns från Strömstad till Norge. En förutsättning för fortsatt arbetsmarknadsintegration är tillgången på

kommunikationsmuligheter over grensen. Det gjelder både togtrafikk, busslinjer og satsninger på veinettet.

Brister i kollektivtrafikken inneber at arbeidsresorna over grensen till storsta delen ar bilresor. I ulike sammenheng har de grensregionale myndigheterna tillsammans med foretraddere for naringslivet patalat oppenbara grenshinder for respektive lands nasjonale myndigheter. Olikheter betraffande pa vilka nivauer respektive land fattar beslut nar det gjelder blant annet organisering av kollektivtrafikk har forsvarat samordningsmuligheter over grensen.

Bade for de norske fylkene nara Oslo og den svenske GS og IS ar den norske hovedstadsregionens arbeidsmarknad attraktiv. Pa samme satt som Hedmark, Ostfold og Akershus gjennom ulike trafiksatsninger nu knyts narriere Oslo sa behovet for kommunikationsstraken pa den svenske sidan av grensen ytterligere forstarkeas og samordnes med de norske trafikplanerna.

En annen "rorelse" over grensen som skapar sysselsattning pa den svenske sidan ar den handel som koncentrerats till ett antal kopcentra, hovedsakligen i Stromstad, Tocksfors og Charlottenberg. Langre norrut ar handelen ikke like koncentrerad men forekommer sarskilt i kommuner som ar grensnara og har en betydende del av sine ansatte innen besoksnaring (turisme) og handel. Det finns diskussioner om en etablering av ett kopcentrum i Salen, som skulle kunne ha ett kundunderlag pa ca 500 000 norrmenn og det finns ogsa roster som taler for en storre etablering i Storlien (Ostersundsposten 13-03-08). Om pendlingen ar mansdominerad sa kan det sagas at handelen i grensregionen har en positiv inverkan pa kvinnors sysselsattning i grenskommunerna. Det finns samtidig tecken pa at den konssegregerade arbeidsmarknaden i grensregionen tenderer at forstarkeas i jamforelse med den utjamning som sker i storstadsregionerna.

En iakttagelse som har viss betydelse for sysselsattningen innen offentlig sektor ar at kommunerna pa den norske sidan i allmanhet har ett storre innslag av statlig sysselsattning. I den svenske grensregionen ar det i allmanhet bare storre administrative centra eller residenskommuner som har statlige sysselsattningsandeler kring 10 prosent. Daremot ar det ikke overnaturlig at svenske kommuner har 35-45 prosent av sin sysselsattning innen den kommunale sektoren. Skillnaderna mellom landerna henger naturligvis delvis sammen med det statlige ansvaret for sjukevarden i Norge, medan landstingen har ansvaret pa den svenske sidan. En ugunstig aldersfordeling i mange kommuner pa bada sidorna av grensen stiller sarskilte krav pa at trygge framtidens arbeidskraftsbehov for sjukevard og aldreomsorg.

Det som blant annet skapar problem i grensomradet ar den svage og delvis nedatgende tendensen i befolkningsutvekkling for de svenske landsbygdskommunerna og de mindre tetortskommunerna. Befolkningsutvekklingen under de seneste fem aren viser at for programomradet i sin helhet sa har den svenske delen ett nesten oforandret befolkningsstal (+ 0,1 prosent) medan den norske delen oket med 6,5 prosent. Utvekklingen for de ulike

grænsregionerna visar en likartad bild. Den norska befolkningsutvecklingen i programområdet ligger i paritet med rikssiffran (+6,6 procent) medan den nationella utvecklingen i Sverige (+3,2 procent) ligger klart över utvecklingen i den svenska grænsregionen.

Majoriteten av de svenska grænskommunerna i GS, IS och NGB visar minussiffror och har kunnat behålla sitt befolkningstal endast genom att de större kommunerna ökat. I den svenska delen av GS så är det endast Uddevalla, Trollhättan och Strömstad som ökat sin befolkning den senaste femårsperioden. Inom den svenska delen av IS är det endast Kil, Hammarö och Karlstad (i Värmland) och Falun, Borlänge och Ludvika (i Dalarna) som ökat. I den svenska delen av NGB är det endast Krokoms, Åre och Östersund som kan visa upp befolkningsökningar. Det är dock endast ett fåtal norska landsbygdskommuner som visar tillbakagång. Inom GS är det inga norska kommuner som visar befolkningsminskning. Inom IS är det 25 procent av de norska kommunerna som har tillbakagång. Inom den norska delen av NGB, Trøndelag, är det 37,5 procent av kommunerna som har haft befolkningsminskning under de senaste fem åren. Ändå är det bara en arbetsmarknadsregion, Indre Namdal i Nord-Trøndelag som har negativ befolkningsutveckling för perioden (- 0,4 procent).

Landsbygd och glesbygd har lägre utbildningsnivåer hos befolkningen och i många fall saknas motivation hos ungdomar att satsa på högre utbildning. Om de utbildar sig så innebär det ofta flyttning från den egna kommunen. Detta resulterar i att det kan uppstå brist på kompetens i befintliga företag och svårigheter att öka nyföretagande. Benägenheten att starta egna företag är i allmänhet större i den norska grænsregionen än i den svenska. Detta kan till en del hänga samman med en svensk tradition av anställningar i stora industriföretag, som trots industrikris varit svår att bryta. Det är också i de sårbara företags- och branschensidiga kommunerna som benägenheten att starta småföretag varit lägst. Inom GS finns exempel på hur arbetet med nyföretagande inom de äldre industriregionerna på svenska sidan kopplats samman med nytänkande kring entreprenörskap och investeringar i Östfold. Kustsamhällena inom GS visar ett mer entreprenörsinriktat näringsliv. Inom NGB finns en annan näringsstruktur och där har småföretagen en mer framträdande roll. Ett exempel är den småskaliga livsmedelsproduktion som utvecklats i Jämtland.

Ökade skillnader mellan grænsregionens urbana och rurala delar hotar på sikt möjligheterna att upprätthålla acceptabla servicenivåer och kräver nya modeller för den framtida serviceförsörjningen. Det gäller såväl den privata som den offentligt styrda servicen inom vård, skola och omsorg. Det handlar bland annat om att lyfta fram lyckade exempel på hur välfärdstjänster kan utvecklas i samverkan mellan privat och offentlig sektor och hur sysselsättning kan skapas lokalt och regionalt, inte minst med hjälp av nya tekniska lösningar. I det sammanhanget har FoU inom universitet och högskolor en viktig roll.

Av de svenska grænsregionerna har till exempel Västra Götaland tagit fasta på EU:s mål om ökad sysselsättningsgrad (75 procent) som nämndes inledningsvis. Regionen uttalar som mål att 2020 ha 81 procent av befolkningen (20-64 år) i arbete mot 78 procent idag. En del i denna strategi är

också att höja utbildningsnivån för ungdomar. I Östfold på den norska sidan av GS har en omvandling skett av den traditionella industrin och regionen med sitt strategiska läge som transportknutpunkt har nu ambitionen att utveckla sitt näringsliv mot transport- och logistiktjänster.

Erfarenheterna visar att det ofta är den geografiska närheten som gör det lättare att samverka kring entreprenörskap, innovation samt kompetens- och företagsutveckling. Inom ramen för stads- och landsbygdsutveckling har det också utvecklats intressanta samarbeten kring energi och klimat samt kultur och kreativitet.

5.3 Forskning och utveckling

<p>Styrkor</p> <ul style="list-style-type: none"> - Samverkan mellan universitet/högskolor och näringsliv/offentlig sektor väl utvecklad - Vissa mycket konkurrenskraftiga specialiseringar i förhållande till regionala resurser och kompetenser - Regionalt intresse att stödja FoU-arbete 	<p>Svagheter</p> <ul style="list-style-type: none"> - Relativt liten andel av arbetskraften har forskningskompetens - Finns en alltför liten andel högteknologiska små och medelstora företag - Svårt att sprida FoU-resurser till områdets perifera delar - Svårigheter att omsätta forskningsresultat i praktisk verksamhet
<p>Möjligheter</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bygga vidare på klusterbildningar och innovationscentra som utvecklats i vissa branscher - Bra förutsättningar att koppla samman företag och forskning över gränsen - Satsa forskningsmedel på att utveckla den offentliga sektorn - Skapa fler kontaktytor mellan forskare och beslutsfattare 	<p>Hot</p> <ul style="list-style-type: none"> - Utflyttningar av företag och kompetenser från området - Nedläggning av strategiskt viktiga företag - Neddragning av forskningsmedel från nationell nivå och EU - Låg motivation generellt hos ungdomar för att satsa på högre utbildning och forskning

Målet för EU är att det 2020 ska investeras 3 procent av BNP i forskning och utveckling. Enligt Eurostat är läget att EU27 nu investerar 2 procent, Sverige 3,6 procent och Norge 1,8 procent. Inom den norska delen är det endast Sør-Trøndelag og Akershus som nu når målet med 7,7 och 3,2 procent, medan Östfold (0,9 procent), Nord-Trøndelag (0,8 procent) och Hedmark (0,4 procent) ligger klart under målet. På den svenska sidan har Västra Götalandsregionen 4,8

procent, medan Värmland (0,8 procent), Dalarna (0,7 procent) och Jämtland (0,5 procent) är under EU:s mål.

Det finns i Interreg-området ett antal forsknings- och utvecklingscentra som har stor betydelse för att utveckla kompetenser inom viktiga nyckelområden. På den norska sidan av gränsen har närheten till Oslos universitet och de specifika utvecklingscentra kring teknologi och ekonomi som skapats där hög relevans för såväl den nationella som regionala utvecklingen. Högskolan i Lillehammer och Universitetet för miljö- och biovetenskap i Ås har av tradition samarbete över gränsen med Karlstads universitet och med Högskolan Dalarna. Storskaliga projekt skulle kunna skapas genom samordning av forskningsfinansiärer och olika innovationsmiljöer, till exempel Den norska regionala forskningsfonden och de nämnda forskningsmiljöerna

I Trondheim i Trøndelag finns landets största teknologiska forsknings- och utvecklingsmiljö med NTNU, Norges tekniska-naturvetenskapliga universitet och SINTEF (ursprunglig betydelse är Selskapet for industriell og teknisk forskning ved Norges tekniske høyskole, men sedan 2007 används förkortningen som officiellt namn). Dessa miljöer har stor betydelse för det innovativa näringslivsklimatet i Trondheim med omgivning. För det gränsregionala samarbetet spelar kompetensutvecklingen här också en viktig roll för Mittuniversitetet i Östersund/Sundsvall, där bland annat forskning kring besöksnäringens betydelse för regionen uppmärksammas.

På samma sätt har Högskolan Dalarna tillsammans med olika branschforskningsinstitut och större företag en nyckelroll i det regionala utvecklingsarbetet. Karlstads universitet har under lång tid utvecklat nära samarbete med det regionala näringslivet och varit en aktiv part i klusterbildningar kring skogsindustri och IT. Det gränsöverskridande samarbetet mellan Västra Götaland och Östfold kan genom närheten till Oslo och Göteborg förlita sig på det utvecklingsarbete som sker vid universitetet i Oslo och vid Göteborgs universitet och Chalmers. För den norra delen av Västra Götaland och för Östfold finns också utvecklingsresurser i Högskolan Väst i Trollhättan och i Högskolan i Östfold, Halden.

Ett påtagligt problem när det gäller att omsätta FoU i konkreta produkter och tjänster hos företagen är att innovationsbenägenheten snabbt avtar med avståndet från forskningsintensiva centra. Dessutom har mindre och medelstora företag som inte själva har forskarutbildad personal svårare att etablera kontakter med högskolor och universitet. Det tycks vara lättare för de mindre företagen att starta samarbete med branschinstitut än med universitet/högskolor. Företagens vilja att samarbeta och utnyttja forskningskompetens behöver således stärkas för att skapa spridningseffekter kring idéer och innovationer. Det finns för närvarande en tendens i både Sverige och Norge att skillnaderna mellan de centrala urbana kärnorna och landsbygdsdelarna vad gäller etablering av högteknologiska företag ökar trots tillgång till modern informationsteknologi. Det fysiska avståndet och kvalitén på person- och godstransporter har fortfarande stor betydelse för lokalisering av dessa verksamheter liksom frågan om arbetskraftens kvalifikationer och deras bostadspreferenser.

Andelen högskole- och forskarutbildade skiljer sig avsevärt mellan de olika kommunerna i gränsregionerna. Detta bidrar också till att förstärka koncentrationstendenserna av bland annat den högteknologiska tjänste- och varuproduktionen. När ungdomar fått sin högskoleexamen blir man antingen kvar på studieorten för arbete där eller också söker man sig till andra orter som erbjuder attraktiva arbetstillfällen. Det innebär att mindre orter och landsbygdsdelar har svårt att konkurrera om den välutbildade arbetskraften. Diskussionen om kreativa centra och deras attraktionskraft på arbetskraft med högre utbildning ger ytterligare argument för dessa tendenser. Studier av förekomsten av den så kallade kreativa klassen visar att det är storstadsregioner och universitets-/högskoleorter som har de högsta andelarna av dessa yrkesgrupper.

Det är lätt att i diskussionen om högteknologi och innovationer glömma de insatser som är nödvändiga att göra inom den offentliga sektorn. Här finns en avgörande skillnad mellan Sverige och Norge när det gäller finansiering av bland annat den offentliga sjukvården på lokal och regional nivå. Medan dessa tjänster i Sverige bekostas av kommuner och landsting så har Norge en statlig finansiering. Möjligen är det så att framtida innovationsarbete inom offentlig sektor är något lättare att initiera om medlen kommer från den nationella nivån. Om man ser till de regionala utvecklingsstrategierna i de båda länderna så förefaller det som om önskan om mer av innovativa insatser inom offentlig sektor är mer frekventa i de norska utvecklingsplanerna än i de svenska.

Forskning har visat att närheten till högkvalitativ forskning och utveckling är en nödvändighet för att utveckla företag inom branscher som medicinteknik, läkemedelsindustri och informationsteknologi. Det betyder att det är få centrumkärnor i Interreg Sverige-Norge som kommer ifråga för att utveckla denna typ av företag i större skala. Snarare finns konkurrens mellan olika internationella storstadsregioner. Däremot kan existerande och nya företag utvecklas inom sektorer som bygger på gränsregionens naturresurser och kompetenser inom papper och massa, inom järn- och stålindustri och inom maritim teknik. Exempel på detta finns inom de kluster och innovationscentra som finns i Karlstad, Falun/Borlänge och Trondheim. Till dessa traditionella näringar kan också läggas de utvecklingsmöjligheter som finns när det gäller besöksnäringen, som ju också i hög utsträckning bygger på regionens naturresurser, men där FoU-arbetet i första hand handlar om att utveckla tjänster kring denna näring. I detta sammanhang har bland annat ETOUR vid Mitthögskolan varit en viktig resurs liksom Högskolan i Lillehammer.

Även om näringslivet avsätter betydande FoU-medel för egen forskning så är både Sverige och Norge beroende av statliga forskningsresurser för universitet och högskolor. Det finns ofta betydande svårigheter att för statsmakterna motivera behovet av forskningsresurser till institutioner som ligger utanför de traditionella universitetsorterna. Detta drabbar regioner som Interreg Sverige-Norge trots att en betydande forskning, framför allt tillämpad sådan, visat sig ha effekter för utveckling av det regionala näringslivet. Uppbyggnad av konkurrenskraftiga forskningsmiljöer tar lång tid och att därtill skapa utvecklingsbara miljöer för samverkan med

näringsliv och offentlig sektor kräver ofta tillskott av medel från lokal och regional nivå. Ett exempel är att de svenska landstingen avsätter FoU-resurser för insatser inom hälso- och sjukvård. Dessa medel slussas ofta till centrumbildningar vid universitet eller regionala högskolor, men utgör endast en liten del av de totala nationella forskningsmedlen.

Interreg programmen har sedan de började innehållit en mängd olika projekt mellan lärosäten. Det har över tid upparbetats goda relationer som lett till varaktiga och konstruktiva samarbeten. Interreg har spelat en roll för att underlätta forskningssamarbetet över gränsen. Ett exempel på den betydelse som forskning och utveckling har i det gränsregionala sammanhanget kan tas från Inre Skandinavien där partnerskapet tagit ett praktiskt och politiskt ledarskap genom satsningen på «Klimat, miljö och energi» under den innevarande programperioden. Investeringsområdet är det näst största av fem och har en investeringsportfölj på 126,9 milj. kr fördelat på 10 projekt. De samlade investeringarna i Inre Skandinavien-partnerskapet är på 457,5 milj. kr (per 1 januari 2013.03).

5.4 Utbildning

Styrkor	Svagheter
<ul style="list-style-type: none">- God tillgång på högre lärosäten och andra utbildnings- och forskningsinstitutioner.- God kompetens i förhållande till branscher i regionen- Utbildningsutbud i förhållande till regionens näringsliv- Upparbetad samverkan mellan gränsregionala lärosäten i delar av området- Låg ungdomsarbetslöshet i vissa svenska gränskommuner, vilket ger möjlighet att välja mellan att arbeta eller att utbilda sig- Möjlighet att prova på yrkeslivet innan val av studier- Stark benägenhet till internutbildning inom vissa branscher	<ul style="list-style-type: none">- Hög andel ungdomar i 18-24 (Sve) resp. 20-24 (No) med enbart grundskola som högsta utbildningsnivå.- Låg frekvens av högskolestudier (flera regioner lägre andel än riksgenomsnittet)- Stor skillnad i kön vad gäller utbildningsnivå- Högre andel kvinnor än män i övergång från gymnasium till högre utbildning- Lägre utbildningsnivå i icke högskoleregioner- Få incitament att utbilda sig då arbetstillfällen erbjuds- Liten flexibilitet för förändrad arbetsmarknad- Inomregional obalans i utbildningsnivå- Tradition kring internutbildning inom specifika branscher ger individer snäv inriktning

Möjligheter	Hot
<ul style="list-style-type: none"> - Koppling mellan utbildningsinstitutioner över gränsen ger mervärden - Ökad samverkan mellan näringsliv och utbildningsinstitutioner - Kompetensmatchning mellan näringsliv och utbildningar - Erbjudna distansutbildningar för att ge utbildningar i perifera regioner - Ökad satsning på vuxenutbildning och alternativ till eftergymnasiala utbildningar - Behålla utbildad kompetens i regionen - Högre utbildning leder till snabbare etablering på arbetsmarknaden - Framtida utökade pendlingsmöjligheter ger större utbud på olika arbeten, vilket kan öka "motivationen" att utbilda sig (och samtidigt bo kvar) 	<ul style="list-style-type: none"> - Låg arbetslöshet i vissa gränskommuner som ger låg motivation för satsning på högre utbildning - Svårt intresse för kontakt med högre utbildning och forskning bland näringslivet - Svag matchning för att utbildad kompetens skall finna sysselsättning i regionen - Utbildningar matchar ej behovet av kompetensförsörjning - Vid förändrad ekonomi finns risk för "låg förändringsbenägenhet" bland individer med låg utbildning

Målet för EU är att under 10 procent av befolkningen i åldrarna 18-24 år ska ha grundskola som högsta genomförda utbildningsnivå. Enligt Eurostat är situationen sådan beträffande grundskola som högsta nivå att det är 14,1 procent i EU27 idag, 9,7 procent i Sverige och 17,4 procent i Norge. Utbildningsnivån är generellt låg i regionen vilket påverkar den regionala tillväxttakten. Högre kompetensnivå krävs i regionen för att kunna möta branschernas framtida brist på kompetens vid pensionsavgångar. Bland män finns genomgående en större andel lågutbildade än bland kvinnor, såväl i Sverige som i EU.

Andelen 30–34-åringar som har minst tvåårig eftergymnasial utbildning har ökat i Sverige sedan 2002 och uppgick 2010 till 46 procent, vilket ligger över EU:s riktmärke. I detta mått ingår också utbildningar som inte hör till högskolan. Dessa utbildningar har ökat påtagligt under senare år, framför allt kvalificerad yrkesutbildning och yrkeshögskola. Även i Europa i övrigt har andelen med eftergymnasial utbildning ökat kraftigt, och uppgick 2010 till 34 procent.

Man kan idag se en trend kring krav på högre utbildningsnivå inom många branscher. Kompetenskartläggning är nödvändig i alla regioner, men kompetensmatchningen är problematisk. Det finns exempelvis ett stort utbildningsbehov i Värmland för att kunna täcka upp/rekrytera inför framtida pensionsavgångar. Högre utbildningsnivå krävs också för att öka tillväxttakten i regionen.

Vissa problem uppstår i samband med analys då statistiken kring utbildningsnivå skiljer sig mellan länderna. Åldersfördelningen skiljer sig också. På svensk sida finns dessutom inte statistik över elever och lärlingar fördelat på ålder.

Transnationellt och gränsregionalt lärande betonas som viktigt för att aktörer ska arbeta i en större region och för att hitta nya typer av nätverk i ett gränsregionalt samarbete. Lärdomar som skapas av att arbeta med gränsöverskridande frågor och att arbeta över gränsen genererar ett bättre resultat kring lokala och regionala frågor. Om utbildningssystemen var mer harmoniserade skulle invånarna få tillgång till högre utbildning och då kunna välja på båda sidor gränsen.

Det finns en önskan om att stimulera både forsknings- och utbildningsmiljöer genom gränssamarbete. Det har sedan flera Interreg perioder tillbaka pågått gränsöverskridande projekt. Den här typen av samarbeten handlar ofta om kompetensutveckling. Får att få till konkreta forskningsprojekt är känslan att det krävs nära kontakter och tätt samarbete mellan de olika parterna.

De län och fylken som ingår i Interreg Sverige-Norge har angett hur de prioriterar bland de tematiska mål som ingår i EU 2020-strategin. När det gäller utbildningsfrågan och målet Att investera i utbildning, kunskap och livslångt lärande prioriterar enbart vissa län och fylken denna fråga. De norska fylkena Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag, Hedmark, Akershus och Østfold prioriterar denna tematiska målsättning med strategiskt gränsregionalt mervärde och har identifierat detta som tematisk målsättning som ligger i linje med EU 2020-strategin. Dalarna och Jämtland har prioriterat målet kopplat till utbildningsfrågor och angett att denna tematiska målsättning bidrar till strategiskt gränsregionalt mervärde. Målet är inte prioriterat av Västra Götalandsregionen och Värmland (källa: Interreg Sverige-Norge 2020. Valg av tematiske mål ut fra regionale utviklingsplaner og andre strategiske dokumenter).

Den låga arbetslösheten bland ungdomar i vissa svenska gränskommuner beror på möjligheterna till arbetspendling över gränsen. Detta ger låg motivation att satsa på högre studier. Ett exempel är Årjäng där arbetslösheten är låg och sysselsättningsgraden bland ungdomar är mycket hög. På den norska sidan har Østfold generellt högre arbetslöshet än Norge totalt.

De finns skillnader i traditioner kring primärnäringsarna mellan Sverige och Norge. Norge har en tradition med mindre jordbruk och bedriver fortfarande en näringspolitik där dessa stöts (Sverige gick ifrån detta på 70-talet). Detta kan också vara ett delmotiv till att inte gå vidare med högre studier.

Det finns en hög andel ungdomar på både svensk och norsk sida med gymnasieutbildning som högsta nivå. Det finns också stora regionala skillnader kring övergång från gymnasium till högre utbildning och detta starkt kopplat till utbildningsnivå i kommun. Det är en högre andel kvinnor än män som övergår till högre utbildning.

Tillgång till högre lärosäten ger högre utbildningsnivå, högre andel i kontakt med lärosäten, kunskap om lärosätenas verksamhet och högre andel företag i kontakt med lärosäten. Ju större geografiskt avstånd desto lägre intensitet på kontakter (studier eller näringslivskontakter) med högre lärosäten.

Betydelsen av vuxenutbildning, eftergymnasial utbildning (inte högre utbildning) är av stor relevans i regioner med låg utbildningsnivå och låg tradition att gå vidare till högre studier. Koppling mellan näringsliv, kompetensmatchning och kunskapsöverföring inom branscher med traditionellt sett låg utbildningsnivå har en potential här.

Det är en stor utmaning att behålla utbildad kompetens och nyexaminerade studenter i regionen. Samverkan krävs mellan utbildningsinstitutioner och näringsliv för att matcha kompetens, göra studenter anställningsbara och stärka behovet av högre utbildning i regionen.

Det är viktigt med utvecklingskraft underifrån och att ta vara på kreativ kraft hos individer med högre utbildning. Det är också betydelsefullt att mindre orter är attraktiva och konkurrenskraftiga för att arbetskraften ska stanna kvar på orten.

Utbildningsnivån är lägre på landsbygden än i tätorterna. Många ungdomar flyttar ut för att skaffa sig utbildning, vilket leder till en demografisk förändring. De med högre utbildning på landsbygden finns framförallt inom sjukvård, omsorg och skola. De som är utbildade inom teknik och ekonomi får i högre utsträckning söka sig till centralorter, på grund av att det är där som den sortens jobb finns.

Det bedöms som viktigt att invånarna skall få tillgång till högre utbildning och då kunna välja på båda sidor om gränsen. Om utbildningssystemen var mer harmoniserade skulle detta fungera bättre.

5.5 Klimat/energi

Styrkor	Svagheter
- Betydande vattenkraftsproduktion inom regionen	- Överlag hög energiförbrukning i hela regionen
- Stora tillgångar på biomassa i skog, mark och avfall	- Transportsektorn ökar och är i hög grad beroende av fossil energi
- Ökad kompetens inom miljöteknik	- Bristande tillgång på kollektivtrafik över gränsen
- Framsteg görs inom klimatanpassning	
- I delar av regionen täcker biobränslen allt större del av uppvärmningsbehovet	

Möjligheter	Hot
<ul style="list-style-type: none"> - Potential finns för ökad produktion av förnybar energi - Erfarenhetsutbyte av fjärrvärme och bioenergi inom regionen - Utökad användning av bioenergi för uppvärmning kan frigöra el från vattenkraft till andra sektorer - Varmare klimat innebär längre odlingsäsong och skapar möjligheter för nya grödor i jordbruket - Energikontor och etablerade nätverk är en resurs för energieffektivisering - Utvecklingen inom miljöteknik leder till företagsetableringar och ökad sysselsättning 	<ul style="list-style-type: none"> - Bebyggelseförtätning kan öka utsattheten för klimatrelaterade risker - Miljöbelastning från transporter riskerar fortsatt ökning om inte strukturförändringar sker - Gränsöverskridande infrastruktur har låg prioritet på nationell nivå

EU:s mål till 2020 som rör klimat och energi är indelade i tre delområden. Utsläppen av växthusgaser skall minska med minst 20 procent (från 1990 års nivå), 20 procent av energiförbrukningen skall komma från förnybara energikällor och energieffektiviteten skall öka med 20 procent.

5.5.1 Förnybar energi

I stort sett hela området som utgörs av Interreg Sverige-Norge har rika naturtillgångar i form av skog, vind och vatten som medför möjligheter till olika former av förnybar energi. Den största energiproduktionen inom regionen kommer från vattenkraft, som under lång tid bidragit till högeffektiv elektricitet. Andra förnybara energikällor har hittills inte varit ett storskaligt alternativ. På senare tid har dock vissa steg tagits där andra energikällor börjat bidra till energiproduktionen.

På den svenska sidan av regionen har utsläppen av växthusgaser minskat markant de senaste åren, medan de på den norska sidan ökat något. Denna skillnad kan till stor del tillskrivas det i Sverige relativt väl utbyggda fjärrvärmesystemet som möjliggjort en betydande övergång till förnybara energikällor för uppvärmning. Det pågår för tillfället ett flertal projekt för utbyggnad av fjärrvärme på den norska sidan av gränsen. Då utvecklingsgraden är på olika nivå i regionen finns här stora möjligheter till kunskapsöverföring. En väsentlig strukturskillnad mellan länderna är att uppvärmningen i byggnader till stor del drivs av elektricitet i Norge, medan den i Sverige till stor del är vattenburen. Skillnaden innebär skilda förutsättningar för fjärrvärme. För att givande samarbete skall kunna ske är det en förutsättning att parterna är insatta i den andres situation.

I förhållande till de resurser av biomassa som finns i skog och mark, anses att uttaget till energiproduktion har möjlighet att öka. På ett flertal platser ses möjlighet till ett kraftigt ökat uttag. Utöver odlade biogrödor och restprodukter som uppstår från skogsbruk tillkommer potentialen att i högre utsträckning tillvarata det biologiska avfall som kommer från hushåll och industri. Utvecklingspotentialen i bioenergi är i hög grad kopplad till samverkan mellan olika aktörer. Producenter av biomassa från skogs- och jordbruk måste kunna leverera tillräckliga volymer; det måste finnas system för hantering, förädling och användning; och det krävs en marknad för avsättning av produkterna. Inom regionen finns det ett flertal goda exempel där samverkan lagt grund för användning av bioenergi.

Förekomsten av vindkraft har ökat på ett flertal håll runt om i regionen. Bidraget till den totala energiproduktionen är än så länge relativt liten, men dess betydelse kommer sannolikt att öka även fortsättningsvis då det pågår ett flertal etableringsprojekt för nya och utökade vindparker.

Även solenergi har haft en viss etableringsutveckling. Sett till effektuttag är det än så länge i mycket måttfulla mängder men med de tekniska framsteg som görs förutspås att även solenergi kommer bli en betydande energikälla framöver. Det finns i dagsläget ett flertal aktörer inom regionen som är marknadsledande inom området. Det gränsöverskridande samarbetet har varit en nyckelfaktor där samverkan mellan företag, forskning och offentlig sektor haft stor betydelse för utvecklingen.

I ett antal län/fylkeskommuner i regionen produceras betydande mängder elektricitet från vattenkraft. Någon utbyggnad av storskalig vattenkraft är sannolikt inte att vänta, däremot finns potential till effektökning i befintliga anläggningar samt möjligheter till utbyggnad av mindre vattenkraftsanläggningar. Med ökad andel förnybar energi som inte kommer från vattenkraft, kan den vattenkraftsproducerade elen frigöras till andra sektorer som i dagsläget drivs av miljöbelastande energi.

Utöver tillgång till naturresurser som skog, vind och vatten, är utvecklingspotentialen för förnybar energi beroende av kompetens och tekniskt kunnande. Det finns idag kunskapscentra, företagskluster och andra aktörer i regionen som verkar i framkant inom området. Förutom de miljömässiga vinsterna öppnar energiomställningarna för företagsetableringar och arbetstillfällen. Häri ligger en stor utmaning för beslutsfattare inom olika sektorer att spela en pådrivande roll.

Etablering av diverse system för förnybar energi sker alltid med avvägning mot andra värden och behov. Bland exemplen kan tas den inverkan som vattenkraften har på älvarnas ekosystem, eller vindkraftens visuella avtryck i kringliggande miljöer. Beroende på utvecklingen av bioenergi, kan även uttag av biomassa vara föremål för framtida potentiella intressekonflikter.

5.5.2 Klimat

En konsekvens av växthusgasutsläppen är att klimatet förändras. Frånsett vissa lokala skillnader förväntas regionen som helhet få ett varmare klimat med mer nederbörd, kortare vintrar och överlag större vattentillförsel. Förekomsten av skyfall, då mycket nederbörd kommer samtidigt, förväntas inträffa oftare och med mer intensitet än tidigare. Dessa förändringar kommer med stor sannolikhet att öka antalet naturrelaterade olyckor. Risken för översvämningar, ras och skred ökar mest för de platser som redan är utsatta, men på grund av de förändrade förhållandena kan även idag ohotade områden komma att drabbas.

I gränsregionen finns både fjäll, älvar, hav och avrinningsystem som delas av båda länderna. I fjällområdena leder temperaturhöjningen till att en större del av nederbörden kommer som regn än som snö, som i sin tur påverkar flödena i älvar och hela avrinningsområden. I kustområdena i regionens södra delar tillkommer på längre sikt den höjda havsnivån. Utöver den direkta översvämningssproblematiken driver klimatförändringarna på ytterligare faktorer i havsmiljön, som förändrade vindstyrkor, våghöjder och försurning. En genomgående konsekvens av temperaturhöjningen är att artsammansättningen i flora och fauna förändras, både i havet, på land och i fjällmiljön.

Det förändrade klimatet kommer sannolikt även medföra många positiva effekter. I och med att det blir varmare och fuktigare kommer växtsäsongen att förlängas. Det skapar möjligheter för odling av nya grödor och fler skördar, både inom jord- och skogsbruk.

Mycket av det praktiska klimatanpassningsarbetet sker på lokal nivå inom kommuner och regioner. De skall planera för ett attraktivt och hållbart samhälle för invånarna, och i konkurrens med andra platser locka nya invånare att bosätta sig där. Det kan innebära att olika intressen ställs mot varandra. Planering för ett förändrat klimat kräver ansvarsfullt beslutstagande och långsiktigt perspektiv. Vägar, byggnader, dagvattensystem och annan infrastruktur som etableras idag kommer finnas lång tid framöver. De system som byggs behöver därför vara anpassade till de förutsättningar som råder i framtidens klimat. Klimatanpassningsarbetet har under de senaste åren fått ökad uppmärksamhet i både Norge och Sverige. Med utgångspunkt från vara gemensamma förutsättningar finns det möjligheter att både lära av varandra samt att få ut mer av befintliga resurser, exempelvis i samhällsplanering och vid katastrofinsatser.

5.5.3 Transporter

Den vägburna trafiken har ökat över hela regionen. Fordonen har blivit energieffektivare överlag men i och med att transporterna ökat totalt, samt att de är fortsatt starkt beroende av fossil energi, står transportsektorn för en ökning av utsläppta växthusgaser. För gränsregional utveckling är kommunikationsmöjligheterna en avgörande faktor. De mest framträdande gränsgemensamma intressena utgörs av flöden över gränsen, exempelvis gränshandel, arbetspendling och varutransporter. Många gånger är de en central del i regionernas ekonomiska och sociala strukturer, men dessvärre även en miljöbelastning.

Det är många människor som arbetspendlar över gränsen, och då främst från den svenska till den norska sidan. Utbudet av kollektivtrafik över gränsen är begränsad, varpå bilen oftast är det enda alternativet. På många andra håll inom länderna går trenden mot ökade kollektivresor för arbetspendling, där faktorer som bekvämlighet, ekonomi och miljömedvetenhet är avgörande orsaker för resenärerna. Med utökade möjligheter att ta buss eller tåg till jobbet för dem som pendlar mellan Sverige och Norge skulle miljöbelastningen minska, och den gränsregionala arbetsmarknaden skulle stimuleras till ytterligare integration.

Godstrafiken har liksom persontrafiken ökad stadigt över tid. Det är den vägburna godstrafiken som står för det mesta av ökningen medan järnvägsgodset hållit en relativt jämn nivå. En strukturell omläggning från vägbaserade godstransporter till järnväg medför mindre miljöpåverkan och lättar trycket på vägnätet. Möjligheterna till omläggning mot järnvägstransporter är av uppenbara skäl bundna till järnvägsnätets kapacitet. Det finns pågående projekt inom regionen, som främst handlar om elektrifiering av järnvägssträckor på den norska sidan, som kommer att harmonisera systemen och öka kapaciteten för gränstransporterna. Det handlar bland annat om järnvägen Trondheim-Östersund som inte är elektrifierad på den norska sidan. På önskelistan finns också elektrifiering av Solörbanan som därmed skulle få en ännu större betydelse för timmertransporter via Kongsvinger till de svenska pappers- och massaindustrierna. Kapaciteten kan även effektiviseras genom kombiterminaler. Gods kan då omlastas mellan olika transportslag och i högre grad utnyttja befintliga resurser, exempelvis transportera godset närmre slutmålet innan omlastning till lastbil.

Investeringar i infrastruktur som vägar och järnvägar är kostsamma. Det krävs i regel att insatserna är prioriterade från nationell nivå för att kunna finansieras. I det gränsregionala perspektivet är ofta utbyggnad av infrastruktur grundat i ett regionalt/lokalt behov. För att lyckas få gehör för de infrastrukturella satsningar som behövs är en förutsättning att man från regionalt håll är enade och visar en samstämmig linje.

I både Norge och Sverige är målet att på sikt fasa ut den fossilberoende fordonsparken. Trenden som börjar urskiljas är att de framtida energilösningarna kommer vara mer divergerade och anpassade efter regionala förutsättningar än tidigare, exempelvis elektricitet, etanol eller biogas. En övergång från dagens fossilbaserade transportsektor är beroende av strukturella förändringar. Det finns ett flertal goda exempel inom regionen där utvecklingen stimulerats genom att delar av busstrafik och tjänstefordon lagts om till drift från förnybara energikällor. De tendenser som finns till omställning inom transportsektorn har hittills kommit från regionalt och lokalt håll. Det visar på möjligheterna till förändring utifrån lokalt förankrade behov och genom samarbete.

5.5.4 Energieffektivisering

Energiförbrukning inom området som utgörs av Interreg Sverige-Norge är överlag hög. Trenden är som starkast söderut och avtar längre norrut. På den norska sidan kan det kopplas till den

stadiga tillväxten och på den svenska sidan är det framförallt den höga andelen energiintensiv industri som är orsaken.

Energiförbrukning går i många fall att effektivisera med hjälp av relativt enkla insatser. Det kan handla om förändrade vanor eller i form av tekniska lösningar och processer. Inom Interreg Sverige-Norge har det pågått samarbetsprojekt som stimulerat till ökad energieffektivitet, bland annat för byggnader. Konceptet innefattar brett samarbete mellan olika aktörer och har möjligheter att vidareutvecklas inom regionen. De energikontor som finns i regionen är här en central resurs för att skapa nätverk och sprida befintlig kunskap.

5.6 Fattigdom och social exkludering

<p>Styrkor</p> <ul style="list-style-type: none"> - Möjligheten att utnyttja gränsdynamiken t.ex. avseende högre löner i Norge och billigare levnadsomkostnader i Sverige - För svenskar att arbetspendla till Norge - För norrmän att bosätta sig i Sverige respektive utnyttja möjligheterna till lägre prisnivå i Sverige - Den så kallade nordiska välfärdsmodellen, dvs. en utbyggd välfärdspolitik - Goda möjligheter till kulturell mångfald genom immigration och turism 	<p>Svagheter</p> <ul style="list-style-type: none"> - Brister i inkomststatistiken skapar bilder av låga inkomster och t.ex. barnfattigdom på svenska sida. - Den allt mer individualiserade välfärden och de offentliga välfärdssystemen har urholkats - Löneskillnader mellan könen framför allt i Sverige - Brister i samordningen av kommunikationer över gränsen
<p>Möjligheter</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ökad arbetspendling till Norge - Kulturell mångfald genom handel, arbetspendling och immigration - Att positiva attityder och ökad tolerans vad gäller invandring sprider sig över riksgränsen - Ökat gränssamarbete kan skapa modeller för att öka kulturdeltagande och integration 	<p>Hot</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ungdomsarbetslösheten på svenska sida (risk för fattigdom) - Allt större inkomstskillnader mellan "rik" och "fattig" - Bristande motivation för utbildning i en del regioner motverkar inkludering - Sjunkande valdeltagande kan leda till social exkludering - Bristande tolerans mot invandring

År 2000 antogs den så kallade Lissabonstrategin, med ambitiösa mål för den ekonomiska utvecklingen. En central del av Lissabonstrategin är att EU ska sträva efter en hög grad av social sammanhållning (kohesion). Detta kom att definieras genom "social inclusion", vilken i sin tur kom att mätas med ett antal sociala indikatorer. Det nuvarande målet på EU-nivå är att till 2020 främja social delaktighet, framför allt genom fattigdomsminskning, genom att sträva efter att åtminstone 20 miljoner människor ska komma ur en situation där de riskerar att drabbas av fattigdom och social utestängning. Denna befolkningsandel definieras som antalet personer som riskerar att drabbas av fattigdom och social utestängning enligt tre indikatorer:

- risk för fattigdom: antal personer med mindre än 60 procent av medianinkomsten i landet, dvs. personer med låg ekonomisk standard,
- materiell fattigdom: antal personer som har brister i materiell standard, dvs. personer som inte har råd med en viss levnadsstandard, samt
- hushåll där ingen förvärvsarbetar: antal personer som lever i hushåll med en förvärvsfrekvens på mindre än 20 procent av den potentiellt möjliga.

Det svenska nationella målet för minskat utanförskap innebär att öka den sociala delaktigheten. Det innebär i sin tur att minska andelen kvinnor och män 20–64 år som är utanför arbetskraften (utom heltidsstudier), långtidsarbetslösa eller långtidssjukskrivna till väl under 14 procent 2020 (Sveriges nationella reformprogram 2012).

SCB:s senaste mätningar visar att andelen personer med inkomst mindre än 60 procent av medianinkomsten 2011 var för riket 14,4 procent, en ökning från 1999 då andelen var 8,4 procent. Andelen fattiga var störst i Malmö med 18,6 procent. I den svenska delen av IS var andelen personer med inkomster under 60% av medianinkomsten 13 procent. Som jämförelse kan nämnas att andelen för Spanien var 21 procent.

Antalet personer i Sverige i åldersgruppen 20–64 år som inte arbetar och av olika skäl inte heller söker arbete, är långtidsarbetslösa eller långtidssjukskrivna beräknas uppgå till ca 760 000 eller ca 14 procent av åldersgruppen 2010.

I den norska statistiken mäter man disponibel inkomst efter skatt på hushållsnivå vilket innebär att för den norska delen så hamnar andelen hushåll som har intäkter under 60 procent av medianinkomsten på 20 procent för Akershus, 26 procent för Nord-Trøndelag, 27 procent för Östfold och Sør-Trøndelag och 28 procent för Hedmark. För Värmland, Dalarna, Västra Götalandsregionen och Jämtland var andelen 13 procent med reservation för de skillnader som finns i det statistiska underlaget. Att mätmetoderna skiljer sig så markant mellan Sverige och Norge gör det svårt att dra några bestämda slutsatser. Enligt Eurostat så är den nationella andelen för Norge 11,2 procent och för Sverige 12,9 procent (år 2009).

En tydlig tendens i Sverige under senare år har varit att samtidigt som en övervägande del av befolkningen fått förbättrade inkomster genom bland annat skattesänkningar har klyftorna ökat

till de grupper som har de lägsta inkomsterna. Förutom skattepolitiken så har förändrade regler för sjukpenning, arbetsmarknadsstöd och pensioner bidragit till den förändrade bilden. Till detta kommer de svårigheter som drabbade stora grupper i samband med finanskrisen 2008. Forskning har visat att de regionala konsekvenserna och effekterna av finanskrisen för olika yrkesgrupper var relativt stora. Bland annat visade studier i den svenska delen av IS att vissa kommuner och yrkesgrupper drabbades påtagligt medan andra knappast berördes alls.

År 1999 hade den som inte arbetade 75 procent av den ekonomiska standard som en genomsnittlig arbetande person hade. År 2011 hade den siffran sjunkit till 58 procent. Det så kallade jobbskatteavdraget som innebär en reduktion av skatten för den som arbetar har säkerligen också bidragit till att de som arbetar gynnas i förhållande till de som inte arbetar samt att kapitalinkomsterna bidragit till skillnaderna.

Ett uppmärksammat fel i den svenska inkomststatistik som redovisas på kommunnivå har varit att en del svenska gränskommuner med hög arbetspendling angetts ha alltför låga inkomster på grund av att svenskar beskattats i Norge. Detta har i sin tur lett till att kommuner som Eda och Årjäng felaktigt pekats ut som kommuner med höga andelar "fattiga barn".

Inom Europaprogrammen har frågor som rör fattigdom och social exkludering främst behandlats genom att belysa satsningar på infrastruktur, främja utbildning och arbetsmarknadsintegration. Synsättet har mer varit inriktat på övergripande insatsområden än riktat mot specifika grupper. De grupper som kommer i fråga om fattigdom och social exkludering har man tänkt skall innefattas av sociala funktioner i samhället, inte Europaprogrammen.

Det finns tecken som visar på att integrationsbegreppet har en viss skillnad i Norge och Sverige. I Norge är det relativt centrerat kring integration av invandrare i samhället. I Sverige har det en vidare innebörd där fler grupper innefattas, till exempel socialt utsatta, personer med funktionshinder, HBT-personer, och tyngdpunkten ligger mer på mångfald. Det har dragits lärdomar på den norska sidan från det svenska förhållningssättet. Invandringen ökar i Norge och det finns troligtvis en del att lära om integration och mångfald från Sverige.

Angående fattigdom och social exkludering har man i Västra Götaland börjat arbeta med programvaran Explorer statistics. Det ger möjlighet att använda statistik om utbildning, inkomster och hälsotal etc. och jämföra skillnader mellan kommuner och mellan kvinnor och män. Detta går att göra på flera olika områden. Med tillgång till norska data skulle det förmodligen gå att se på mönster som rör fattigdom och social exkludering.

Kommunernas utgifter för ekonomiskt bistånd till hushållen har ökat påtagligt under perioden 2009-2012 och påverkat de svenska gränskommunernas ekonomi. Under 2009 gavs ett särskilt statligt stöd till kommunerna för att lindra effekterna av krisen. Dessutom finns det så kallade skatteutjämningsbidraget för att åstadkomma en omfördelning mellan rika och fattiga kommuner. För att anknyta till EU:s målsättning om att minska utanförskapet för enskilda och

hushåll kan nämnas att Västra Götaland har en målsättning att minska andelen offentligt försörjda från dagens 17 procent till 12 procent år 2020 (målsättningen för Sverige är 14 procent).

Det finns i delar av programområdet oroande tecken på bristande integration, ungas arbetslöshet och bristande jämlikhet. Ungdomar och första generationen svenskar är särskilt utsatta. I strategidokumentet "Västra Götaland 2020" påpekas att ökade kontakter mellan utbildning och arbetsliv och en bättre matchning av kompetenser är centralt för att vända utvecklingen. Starka nätverk blir allt viktigare, inte minst för ekonomiskt svaga grupper. Även om löner och jobb fördelas mer jämförbart än tidigare förändras utbildnings- och yrkesval långsamt och makt fördelas i huvudsak fortsatt traditionellt.

Ett sätt att minska den sociala exkluderingen skulle kunna vara att samarbeta kring frågor om hur avhoppet från skolan ska kunna lösas. Det behövs mer flexibla utbildningsvägar. Genom att utveckla antalet yrkesutbildningar ytterligare kan man säkerställa att även skoltrötta elever får en grundläggande utbildning.

Ett utvecklat kulturliv som framför allt engagerar unga människor är ett sätt att bryta utanförskap. I det sammanhanget har möjligheterna att aktivt delta i kulturskapande verksamhet en stor betydelse. Att få barn och ungdomar att medverka i interkulturella utbyten i evenemangs-, kultur- och besöksverksamhet är centralt. Kommunerna har ett särskilt ansvar för att kulturen bidrar till attraktivitet, delaktighet och samhällsutveckling. Det gränsregionala samarbetet är betydelsefullt i detta sammanhang.

Ett aktivt arbete pågår på båda sidor av gränsen för att förbättra folkhälsan och att motverka utanförskap i samhället. Hälso- och livsstilsfrågor är prioriterade områden som kan bidra till att förutom generellt förbättrad hälsa för befolkningen också ge ökade möjligheter för personer med funktionsnedsättningar att på ett bättre sätt integreras i samhället.

5.7 Sammanfattande SWOT

Styrkor <ul style="list-style-type: none">- Väl utarbetade kanaler för gränsregionalt samarbete- Gränspendlingen skapar goda arbetsmöjligheter för svenska gränskommuner- Välutvecklade kluster och centrumbildningar inriktade på regionala resurser och kompetenser	Svagheter <ul style="list-style-type: none">- Svag befolkningsutveckling i gränsnära landsbygdsdelar- Låg utbildningsnivå utanför större centrumkärnor- Utvecklade kommunikationsstråk försvårar kollektiva och energisnåla resor
--	--

Möjligheter	Hot
<ul style="list-style-type: none">- Nationella och regionala satsningar på fysisk infrastruktur- Satsningar för att höja utbildningsnivån för ungdomar- Ge stöd till gränsöverskridande forskning och utbildning för att utveckla områdets näringsliv	<ul style="list-style-type: none">- Energi- och klimatrelaterade förändringar kan skapa problem i vissa känsliga områden- Bristande integration av utsatta grupper i samhället- Utflyttningar av företag och kompetenser från området

Vår SWOT-analys har tagit fasta på fem målområden:

- Sysselsättning
- Forskning och utveckling
- Utbildning
- Klimat/energi
- Fattigdom och social exkludering

För varje målområde har en SWOT-analys gjorts där vi pekat på de styrkor, svagheter, möjligheter och hot som vi menar föreligger i det gemensamma Interreg Sverige-Norgeprogrammet. Det är tydligt att det för flera av målen finns gemensamma styrkor och svagheter för hela programområdet, men det föreligger också skillnader mellan de olika delregionerna och de områden som ligger på olika sidor av gränsen. På samma sätt kan det sägas att förutsättningarna skapar både gemensamma och olikartade möjligheter och hot inför framtiden. Det är just detta som är en utmaning inför den kommande programperioden.

5.7.1 Styrkor

De traditioner och upparbetade kontakter och samarbeten som finns över den svensk-norska gränsen gör det lättare att identifiera och utveckla de positiva värden som finns i regionens naturresurser och kompetenser. Att med hjälp av utbildning och forskning utveckla och förädla råvaror till produkter, men också som en bas för regionens energiförsörjning ger gränsregionen en unik position. Regionen har hög kompetens för att ytterligare utnyttja de förutsättningar som finns för förnyelsebar energi och klimatrelaterade frågor. Naturresurserna kan också ses som en värdefull bas för primärnäringarna jord- och skogsbruk, men också för att utveckla lokal småskalig livsmedelsindustri och besöksnäring.

De innovations- och forskningscentra som tagit fasta på att tillsammans med regionens näringsliv utveckla såväl varu- som tjänsteproduktion har hittills varit framgångsrika och skapat intressanta

kluster och kärnor i anslutning till regionens specialiseringar. Nu måste dessa kompetenser vidareutvecklas och förnyas.

Gränsen i sig har skapat förutsättningar för arbetspendling från svenska gränsregionen till huvudsakligen det norska huvudstadsområdet, som blivit en viktig arbetsmarknad för bland annat svenska ungdomar. Den starka norska ekonomin utgör en styrka för hela programområdet. I gränsområdet tar det sig också ett påtagligt uttryck i den omfattande gränshandeln.

Den nordiska välfärdsmodellen är en styrka när det gäller att regionalt utveckla modeller för att skapa goda livsvillkor för utsatta grupper i samhället. Även om en övervägande del av välfärdspolitiken utgår från nationella mål och resurser så finns goda förutsättningar att genom gränsöverskridande samarbeten verka för integration och goda sociala och materiella villkor för befolkningen i gränsregionen.

5.7.2 Svagheter

Det finns påtagliga brister när det gäller de gränsöverskridande kommunikationerna. Det har inneburit att arbets- och servicependling till övervägande del sker med bil. Visserligen har de regionala myndigheterna på båda sidor av gränsen initierat och genomfört mindre projekt, men infrastrukturinvesteringar kräver betydande nationella medel och hittills har intresset inte varit så stort från respektive lands regeringar. Persontrafiken, liksom den omfattande godstrafiken på väg, innebär därför onödigt höga miljöbelastningar i gränsregionen.

Den svenska delen av programområdet uppvisar en svag befolkningsutveckling, speciellt i landsbygds- och glesbygdsområden samt kommuner med ett ensidigt och sårbart näringsliv. Från dessa områden sker en omfattande utflyttning, vilket skapar en sned befolkningssammansättning och ökade kostnader för basal lokal service.

Utbildningsnivån och motivationen för högre utbildning är betydligt lägre i de områden som ligger långt från större centrumkärnor. Detta skapar både arbetslöshet och i vissa fall brist på kompetent arbetskraft inom vissa sektorer av näringsliv och offentlig sektor. Dessa förhållanden är likartade på båda sidorna av gränsen. Det är en hög andel ungdomar med grundutbildning som högsta utbildningsnivå i såväl den svenska som den norska gränsregionen.

De nämnda skillnaderna mellan attraktiva centrumregioner och landsbygdsområden permanentar också en del traditioner vad gäller yrkesval mellan män och kvinnor. Den könssegregerade arbetsmarknaden utanför de större städerna försvårar också en övergång till mer otraditionella utbildningsval. Forskning har visat att dessa mönster är särskilt tydliga i stora delar av gränsregionen.

5.7.3 Möjligheter

Ett fortsatt gränsregionalt samarbete för att påverka respektive lands regeringar att investera i gränsöverskridande kommunikationer för att förbättra förutsättningarna för arbets- och serviceresor är en viktig möjlighet för att utveckla regionen. Det återstår också att eliminera ett antal gränshinder i form av skillnader i arbetslagstiftning och försäkringsfrågor för att möjliggöra en smidigare arbetsmarknad mellan de båda länderna.

Det är angeläget att skapa bättre förutsättningar för att utjämna skillnader i utbildningsnivå mellan regionens landsbygds- och stadsbygdsområden. Dessutom har kvinnorna en högre utbildningsnivå än männen och här bör särskilda insatser göras för att höja utbildningsnivån för männen. För att åstadkomma detta krävs insatser inriktade på ökad samverkan mellan näringsliv och utbildningsanordnare. Inte minst kan samverkansprojekt över gränsen bidra till ökad tillgänglighet vad gäller utbildning.

Det finns i hela regionen en potential för att öka produktionen av förnyelsebar energi. Tillgången på biobränsle ger regionen en unik möjlighet att minska beroendet av fossila bränslen. Det finns en hög kompetens inom regionen för ytterligare insatser inom miljöteknik och energieffektivisering. Det är också viktigt att det politiska ledarskapet utvecklas inom klimat- och energiområdet.

Det gäller också att bygga vidare på de upparbetade kanaler som finns mellan universitet/högskolor och näringsliv/offentlig sektor. De framgångsrika kluster och innovationscentra som finns i regionen behöver fortsatt stöd och därtill en öppenhet för att utveckla nya idéer.

Den kulturella mångfalden ökar i stora delar av området och bidrar till att utveckla regionen. Samverkansprojekt som ytterligare bidrar till mångfald och integrering bör uppmuntras. Perifera landsbygdsdelar behöver stöd för att genom entreprenörskap utveckla lokala produkter och tjänster inom bland annat kultur och besöksnäring.

5.7.4 Hot

Den ökade utflyttningen från mindre tätorter och landsbygd i regionen försvårar möjligheten att upprätthålla en fullgod servicenivå. Ett ensidigt och sårbart näringsliv skapar också osäkerhet inför framtiden. Detta bidrar i sin tur till att de perifera delarna av regionen har svårt att konkurrera om kompetent arbetskraft.

Låg motivation för högre utbildning är också vanligast i landsbygdsdelar med svaga utbildningstraditioner. Detta riskerar att ytterligare försämra möjligheter till arbete och lokal försörjning. Utflyttning av företag och kompetenser kan därför bli ett hot på båda sidor av gränsen.

Om inte omfattande satsningar på miljövänliga person- och godstransporter genomförs i regionen så riskerar man stora miljöbelastningar. Detta påverkar i sin tur på ett negativt sätt möjligheten att nå uppsatta klimatmål. Fortsatt bebyggelseförtätning i större tätorter och städer kan också öka de klimatrelaterade riskerna.

Hög ungdomsarbetslöshet i delar av regionen kan öka riskerna för utslagning och utanförskap. Geografiska och befolkningsmässiga skillnader mellan rika och fattiga områden och grupper i samhället kan också vara ett hot mot demokratin. Det är därför väsentligt att beslutsfattare i regionen ägnar uppmärksamhet åt de effekter av olikartade villkor som kan uppstå och hur dessa problem kan hanteras. Även i detta sammanhang är erfarenhetsutbyte över gränsen mellan beslutsfattare på olika nivåer av betydelse.

6 REFERANSER

Andersen, K.V, Hansen, H.K, Isaksen, A. og Raunio, M. (2010) *Nordic City Regions in the Creative Class Debate - Putting the Creative Class Thesis to a Test*. Industry and Innovation, 17 (2), 215-240

Berger, S. & Ørbeck, M. m.fl. (2006). *Grenseindeks og Grense-SWOT*. Analyser av grensereionene innenfor EUs Mål 3 Europeisk Territorielt samarbeid 2007-2013. Karlstad: Karlstads Universitet og Lillehammer: Østlandsforskning.

Berger,S, Forsberg G, & Ørbeck, M (Red.)(2006) *Inre Skandinavien - en gränsregion under omvandling* Karlstad: Karlstad University Press.

Berger, S., Forsberg, G. & Ørbeck, M. (2004). *Atlas över Inre Skandinavien - Befolkningsutveckling, näringsliv og livsmiljö* (Karlstad University Studies nr. 66, 2004). Karlstad: Karlstads Universitet.

Florida, R. (2002). *The Rise of the Creative Class: And How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life*, Basic Books: New York

Florida, R. (2008). *Who's Your City?* Basic Books: New York.

Florida, R. (2012). *The Rise of the Creative Class - Revisited*, Basic Books: New York

Gløtvold-Solbu, K. & Ørbeck, M. (2012). *Cross border region Hedmark and Dalarna - Definition of the cross-border area, economic and innovation profil*. (Østlandsforskning Notat nr.9, 2012). Lillehammer: Østlandsforskning.

Gløtvold-Solbu, K. & Ørbeck, M. (2012). *EUs 5 mål for 2020 i Indre Skandinavia* (Østlandsforskning Notat nr. 6, 2012). Lillehammer: Østlandsforskning.

Hansen, H. K. (2008). *The Urban Turn – and the Location of Economic Activities*. Ph.D. thesis from the Department of Social and Economic Geography, Lund University: Sweden

Hauge, A., Alnes, P.K., Gløtvold-Solbu, K. & Ørbeck, M. (2012). *Indre Skandinavia i et Florida-perspektiv* (Østlandsforskning Notat nr. 1, 2012). Lillehammer: Østlandsforskning

HUI Research (2012) *Nordisk gränshandel och turism 2011*.

Medeiros, E. (2010) – *The Cross-Border Cooperation between Sweden and Norway – INTERREG-A Territorial Impacts (1994-2006)*, INTERREG Sverige-Norge, IGOT – CEG – NEST Report 2010, Lisbon

Medeiros, E. (2011) – *INTERREG-A Inner Scandinavia – Cross-border development partnership – Priorities and Achievements (2007-2010)*, IGOT – CEG – NEST Final Report 2011, Lisbon

Olausson, Peter (2005). *Svenskeradder och baggeruker. Om några källor till gränsflyttarnas historia*. I Olausson, P. (red). Naboliv. Värmland-Hedmark. Arkivene forteller. Statsarkivet i Hamar og Värmlandsarkiv.

Olsson, E., Hauge A & Ericsson, B (red) (2012) , *På gränsen. Interaktion, attraktivitet och globalisering i Inre Skandinavien* (s. 17-25). Karlstad: Karlstad University Press.

Olsson, E., Berger, S. & Gottfridsson, H-O., (red.) (2011) *Gränslöst liv. En studie av två gränskommuner i Värmland*.

Persson, j. & Kullander, M. (2011). *SWOT-analys för Kattegatt-Skagerak*. Oxford Research

St.m eld. St. 13 (2012-2013) *Ta heile Norge i bruk. Distrikts- og regionalmeldinga*. Servicesenteret for departementa.

Sundt, C.S., (2012) *Den svenske arbeidsinnvoandringen: Fortrenge norsk ungdom i arbeidsmarkedet?* Masteroppgave ved programmet Master in Economics. Ökonomisk institutt, Universitetet i Oslo.

Västra Götalandsregionen (2012). *Hur står sig Västra Götaland mot målen i Europa 2020*. Fakta & Analys 2012:3. Regionutvecklingssekretariatet, Västra Götalandsregionen

Västra Götalandsregionen (2012). *Norska företag i Sverige och Västra Götaland*. Fakta & Analys 2012:8. Regionutvecklingssekretariatet, Västra Götalandsregionen

Ørbeck, M. & Gløtvold-Solbu, K. (2012). *Svensker på jobb i Norge*. I E. Olsson, A. Hauge & B. Ericsson. *På gränsen. Interaktion, attraktivitet och globalisering i Inre Skandinavien* (s. 29-44). Karlstad: Karlstad University Press.

Andre dokumenter

- Akershus fylkeskommune. Klima- og energiplan Akershus 2011-2014. 2010.
- Akershus fylkeskommune. Utviklingstrekk og utfordringer for Akershus. 2012.
- Analysegruppen for Sverige-Norgeprogrammet, Interreg Sverige – Norge. Valg av tematiske mål ut fra regionale utviklingsplaner og andre strategiske dokumenter. 2013.

- Dalarna 2020 – Redogörelse för utmaningar och prioriteringar för Dalarnas regionala tillväxtarbete från och med 2014. 2011.
- FEM - Fornybar energi, energieffektivitet och miljö. Interreg Sverige-Norge 2007-2013. Slutrapport. 2011.
- Hedmark fylkeskommune. Energi- og klimaatplan for Hedmark, del 1 & 2. Hedmark fylkesting 2009-09-29.
- Länsstyrelsen Dalarnas län. Energi- og klimaatstrategi för Dalarna. För ett energiintelligent og klimatsmart Dalarna 2050. Rapport 2012:20.
- Länsstyrelsen Jämtlands län. Energi- og klimaatstrategi för Jämtlands län 2009-2020. 2009.
- Länsstyrelsen Värmland. Klimatneutrala Värmland, Länsstyrelsens slutrapport. 2011:06.
- Nord-Trøndelag fylkeskommune. Klima- og energiplan for Nord-Trøndelag. 2010.
- Region Jämtland, Prioriteringar i det regionala tillväxtarbetet för 2014-2020. Regionförbundets styrelse 2011-12-19.
- Regionförbundet Jämtlands län. Jonsson, G., Sammanställning, utvärderingar Interreg Sverige-Norge. Dnr RS2013-194 – Interreg Sverige – Norge.
- Region Dalarna, Fördjupat underlag till Dalastrategin.
- Region Värmland. Mot ett klimaatneutralt Värmland - möjligheter till regional utveckling. Rapport nr. 7, 2012.
- Sveriges nationella reformprogram 2012. Regeringskansliet 2012.
- Sör-Trøndelag fylkeskommune. Regional plan klimaat- og energi Sör-Trøndelag 2010-2014. Sör-Trøndelag fylkesting 2009-12-15.
- Trøndelagsrådet, Felles regional planstrategi for Trøndelag. 2012.
- Västra Götalandsregionen. Klimaatstrategi för Västra Götaland . Smart energi-tillsammans för ett klimatsmart Västra Götaland. 2012.
- Västra Götaland 2020, Strategi för tillväxt og utveckling i Västra Götaland 2014-2020. 2013.
- Östersundsposten 13-03-08
- Östfoldforskning, Menon Business Economics, Högskolen i Östfold. Et kunnskapsbasert Östfold. 2013.
- Östfold fylkeskommune. Energi og klima i Östfold. Grunnlagsrapport for fylkesplan og handlingsprogram. Östfold fylkesting 2008-12-04.

Internetkällor

- Klimatanpassningsportalen, 2013-02-20.
- <http://www.smhi.se/klimatanpassningsportalen>
- Klimatillpassning, 2013-02-20.
- <http://www.regjeringen.no/nb/dep/md/kampanjer/klimatilpasning-norge-2.html?id=539980>

Intervjuer och e-postkontakter

- Programgruppen:
 - Bjørn Terje Andersen, Hedmarks fylkeskommune
 - Mikael Appelqvist, Västra Götalandsregionen
 - Eric Boo, Region Dalarna
 - Magnus Dagerhorn, Länsstyrelsen Värmland
 - Sidsel Trönsdal, Nord-Trøndelag fylkeskommune
 - EvaLena Östlin, Region Värmland
 - Anita Sandell, Länsstyrelsen Jämtland, programansvarig Interreg Sverige-Norge

- Analysgruppen:
 - Christina Christiansson, Västra Götalandsregionen
 - Arild Eggen, Nord – Trøndelag fylkeskommune
 - Erik Hagen, Hedmark fylkeskommune
 - Karen Havdal, Sør-Trøndelags fylkeskommune
 - Jon Moxnes Steineke, Akershus fylkeskommune
 - Ann Otto Nemes, Region Värmland
 - Kjell Rennesund, Østfold fylkeskommune

- Andre:
 - Per Eiritz, Stål & Verkstad, delprosjektledare FEM
 - Trine Kopstad Berentsen, Kunnskapsbyen Lilleström, prosjektledare FEM.
 - Ola Rostad, Tretorget, delprosjektledare FEM

VEDLEGGSTABELL 1 A-D KOMMUNER, REGIONALE INNDELINGER OG NØKKELDATA INNENFOR DELOMRÅDENE

Regioner/kommuner	Befolkning 01.01.2013	Landareal km ²	Bef.endr. siste 5 år	Befolkning per km ²	SSB-NUTEKS Øk.region/FA-region	LA 2009
GRENSELØST SAMARBEID	623 289	10 686	4,3 %	58,3		
Halden, Østfold⁷	29 880	596	6,4 %	50,2		
101 Halden	29 880	596	6,4 %	50,2	Halden	Fredrikstad/Sarpsborg
Nedre Glommareg. Østfold	142 647	1 163	6,1 %	122,7		
105 Sarpsborg	53 696	370	5,2 %	145,2	Fredrikstad/Sarpsborg	Fredrikstad/Sarpsborg
106 Fredrikstad	76 807	283	6,7 %	271,5	Fredrikstad/Sarpsborg	Fredrikstad/Sarpsborg
111 Hvaler	4 284	89	8,2 %	47,9	Fredrikstad/Sarpsborg	Fredrikstad/Sarpsborg
128 Rakkestad	7 860	421	4,6 %	18,7	Fredrikstad/Sarpsborg	Fredrikstad/Sarpsborg
Mossereg., Østfold	57 865	472	7,0 %	122,7		
104 Moss	30 988	58	6,6 %	535,5	Moss	Oslo
135 Råde	7 053	105	3,3 %	67,1	Moss	Fredrikstad/Sarpsborg
136 Rygge	14 967	70	7,6 %	214,8	Moss	Oslo
137 Våler	4 857	239	13,8 %	20,3	Moss	Oslo
Folloreg., Akershus	132 470	772	8,7 %	171,7		
211 Vestby	15 605	134	12,9 %	116,8	Follo	Oslo
213 Ski	29 307	162	6,7 %	181,2	Follo	Oslo
214 Ås	17 568	101	14,6 %	173,5	Follo	Oslo
215 Frogn	15 469	85	8,6 %	182,8	Follo	Oslo
216 Nesodden	17 998	61	6,7 %	296,3	Follo	Oslo
217 Oppegård	25 963	34	7,3 %	757,4	Follo	Oslo
229 Enebakk	10 560	195	6,7 %	54,0	Lillestrøm	Oslo
Trollhättan FA, V. Götaland	194 315	3 797	0,7 %	51,2		
1427 Sotenäs	9 004	139	-1,8 %	64,7	Trollhättan	Vänersborg-Trollhättan
1430 Munkedal	10 173	638	-0,7 %	15,9	Trollhättan	Vänersborg-Trollhättan
1439 Färgelanda	6 549	593	-2,9 %	11,0	Trollhättan	Vänersborg-Trollhättan
1461 Mellerud	8 946	515	-5,3 %	17,4	Trollhättan	Vänersborg-Trollhättan
1484 Lysekil	14 396	210	-1,8 %	68,6	Trollhättan	Vänersborg-Trollhättan
1485 Uddevalla	52 530	642	2,6 %	81,8	Trollhättan	Vänersborg-Trollhättan
1487 Vänersborg	36 968	647	-0,1 %	57,1	Trollhättan	Vänersborg-Trollhättan
1488 Trollhättan	55 749	412	2,3 %	135,3	Trollhättan	Vänersborg-Trollhättan
Bengtstads FA, V. Götaland	14 253	1 619	-2,9 %	8,8		
1438 Dals-Ed	4 665	730	-2,6 %	6,4	Bengtstads	Dals-Ed-Bengtstads
1460 Bengtstads	9 588	889	-3,1 %	10,8	Bengtstads	Dals-Ed-Bengtstads
Strömstad FA, V. Götaland	24 565	1 395	2,9 %	17,6		
1435 Tanum	12 270	924	0,0 %	13,3	Strömstad	Sarpsborg-Fredrikstad
1486 Strömstad	12 295	472	5,9 %	26,1	Strömstad	Sarpsborg-Fredrikstad
Enkeltkommuner, V. Götaland	27 294	873	-2,1 %	31,3		
1492 Åmål	12 211	484	-2,7 %	25,2	Karlstad	Hammarö-Karlstad
1421 Orust	15 083	389	-1,6 %	38,8	Göteborg	Göteborg

⁷ I Halden planregion inngår Halden og Aremark kommuner. Mens Halden kommune er med i Grenseløst Samarbeid erimidlertid Aremark med i Indre Skandinavia. Når vi i figurer med regiontall under GS bruker betegnelsen Haldenregionen er dermed ikke Aremark medregnet. Aremark er tatt med under Indre Østfold i IS. Motsatt er Rakkestad kommune egentlig en del av planregion Indre Østfold, men er i Interreg sammenheng lagt til GS og her medregnet under Nedre Glommaregionen.

Regioner/kommuner	Befolkning 01.01.2013	Landareal km ²	Bef.endr. siste 5 år	Befolkning per km ²	SSB-NUTEKS Øk.region/FA-region	LA 2009
INDRE SKANDINAVIA	1 054 796	77 039	3,1 %	13,7		
Indre Østfold, Østfold	51 608	1 657	5,8 %	31,1		
118 Aremark	1 425	282	-0,3 %	5,1	Halden	Sarpsborg-Fredrikstad
119 Marker	3 587	368	3,6 %	9,8	Askim/Mysen	Oslo
121 Rømskog	691	159	6,5 %	4,3	Askim/Mysen	Oslo
122 Trøgstad	5 273	188	4,6 %	28,1	Askim/Mysen	Oslo
123 Spydeberg	5 474	133	7,9 %	41,0	Askim/Mysen	Oslo
124 Askim	15 315	66	5,8 %	232,1	Askim/Mysen	Oslo
125 Eidsberg	11 195	229	6,5 %	48,9	Askim/Mysen	Oslo
127 Skiptvet	3 668	93	4,1 %	39,4	Askim/Mysen	Oslo
138 Hobøl	4 980	139	7,7 %	35,7	Askim/Mysen	Oslo
Nedre Romerike, Akershus	165 676	1 609	9,3 %	103,0		
221 Aurskog-Høland	15 260	894	9,0 %	17,1	Lillestrøm	Oslo
226 Sørum	16 363	200	14,6 %	81,9	Lillestrøm	Oslo
227 Fet	10 810	137	8,5 %	78,7	Lillestrøm	Oslo
228 Rælingen	16 420	56	8,7 %	291,2	Lillestrøm	Oslo
230 Lørenskog	34 320	67	7,7 %	510,3	Lillestrøm	Oslo
231 Skedsmo	50 532	75	9,5 %	673,2	Lillestrøm	Oslo
233 Nittedal	21 971	179	8,5 %	122,4	Lillestrøm	Oslo
Øvre Romerike, Akershus	94 158	1 912	12,0 %	49,2		
234 Gjerdrum	6 264	82	14,6 %	76,2	Lillestrøm	Oslo
235 Ullensaker	31 743	250	17,9 %	126,8	Jessheim/Eidsvoll	Oslo
236 Nes	19 819	609	7,1 %	32,5	Lillestrøm	Oslo
237 Eidsvoll	22 142	385	11,2 %	57,5	Jessheim/Eidsvoll	Oslo
238 Nannestad	11 505	324	8,0 %	35,5	Jessheim/Eidsvoll	Oslo
239 Hurdal	2 685	261	4,0 %	10,3	Jessheim/Eidsvoll	Oslo
Hamarregionen, Hedmark	89 645	2 463	4,0 %	36,4		
403 Hamar	29 353	338	4,9 %	86,9	Hamar	Hamar-Ringsaker
412 Ringsaker	33 406	1 123	3,9 %	29,8	Hamar	Hamar-Ringsaker
415 Løten	7 479	362	3,1 %	20,6	Hamar	Hamar-Ringsaker
417 Stange	19 407	641	3,1 %	30,3	Hamar	Hamar-Ringsaker
Glåmdalsregionen, Hedmark	53 339	4 969	0,3 %	10,7		
402 Kongsvinger	17 638	953	1,6 %	18,5	Kongsvinger	Oslo
418 Nord-Odal	5 190	475	1,9 %	10,9	Kongsvinger	Oslo
419 Sør-Odal	7 806	479	0,2 %	16,3	Kongsvinger	Oslo
420 Eidskog	6 282	604	-1,8 %	10,4	Kongsvinger	Oslo
423 Grue	4 997	777	-1,6 %	6,4	Kongsvinger	Oslo
425 Åsnes	7 600	1 004	0,3 %	7,6	Kongsvinger	Oslo
426 Våler	3 826	678	-1,1 %	5,6	Elverum	Hamar-Ringsaker
Sør-Østerdal, Hedmark	35 436	9 483	2,2 %	3,7		
427 Elverum	20 343	1 209	4,5 %	16,8	Elverum	Hamar-Ringsaker
428 Trysil	6 689	2 940	-0,8 %	2,3	Elverum	Trysil
429 Åmot	4 387	1 293	1,3 %	3,4	Elverum	Hamar-Ringsaker
430 Stor-Elvdal	2 641	2 125	-1,5 %	1,2	Elverum	Hamar-Ringsaker
434 Engerdal	1 376	1 916	-5,6 %	0,7	Elverum	Trysil
Nord-Østerdal, Hedmark	15 299	9 165	0,3 %	1,7		
432 Rendalen	1 910	3 061	-5,9 %	0,6	Tynset	Tynset
436 Tolga	1 681	1 098	-0,9 %	1,5	Tynset	Tynset
437 Tynset	5 570	1 822	3,1 %	3,1	Tynset	Tynset
438 Alvdal	2 449	919	1,5 %	2,7	Tynset	Tynset
439 Folldal	1 654	1 257	-1,2 %	1,3	Tynset	Tynset
441 Os	2 035	1 008	-0,6 %	2,0	Tynset	Røros

Regioner/kommuner	Befolkning 01.01.2013	Landareal km ²	Bef.endr. siste 5 år	Befolkning per km ²	SSB-NUTEKS Øk.region/FA-region	LA 2009
Karlstad FA, Värmland	215 632	7 386	0,7 %	29,2		
1715 Kil	11 782	361	0,9 %	32,7	Karlstad	Hammarö-Karlstad
1761 Hammarö	15 061	57	2,8 %	264,7	Karlstad	Hammarö-Karlstad
1762 Munkfors	3 642	142	-4,5 %	25,6	Karlstad	Hammarö-Karlstad
1763 Forshaga	11 311	350	-0,9 %	32,3	Karlstad	Hammarö-Karlstad
1764 Grums	8 939	386	-3,4 %	23,1	Karlstad	Hammarö-Karlstad
1766 Sunne	13 102	1 296	-2,8 %	10,1	Karlstad	Torsby-Sunne
1784 Arvika	25 829	1 659	-1,3 %	15,6	Karlstad	Eda-Arvika
1785 Säffle	15 308	1 221	-3,0 %	12,5	Karlstad	Hammarö-Karlstad
1780 Karlstad	86 929	1 165	3,5 %	74,6	Karlstad	Hammarö-Karlstad
1781 Kristinehamn	23 729	748	-1,0 %	31,7	Karlstad	Hammarö-Karlstad
Enkeltkommuner, Värmland	57 448	10 205	-2,9 %	5,6		
1730 Eda, Värmland	8 496	825	-1,8 %	10,3	Eda	Eda-Arvika
1737 Torsby, Värmland	12 219	4 189	-3,8 %	2,9	Torsby	Torsby-Sunne
1765 Årjäng, Värmland	9 864	1 420	-0,9 %	6,9	Årjäng	Oslo
1760 Storfors, Värmland	4 150	394	-5,3 %	10,5	Karlskoga	Karlskoga
1782 Filipstad, Värmland	10 549	1 543	-1,2 %	6,8	Filipstad	Hammarö-Karlstad
1783 Hagfors, Värmland	12 170	1 834	-5,0 %	6,6	Hagfors	Hammarö-Karlstad
Falun-Borlänge FA, Dalarna	152 722	7 140	1,4 %	21,4		
2026 Gagnef	10 012	769	-0,9 %	13,0	Falun/Borlänge	Falun-Borlänge
2029 Leksand	15 146	1 225	-0,9 %	12,4	Falun/Borlänge	Falun-Borlänge
2031 Rättvik	10 799	1 932	-0,5 %	5,6	Falun/Borlänge	Falun-Borlänge
2080 Falun	56 432	2 053	2,1 %	27,5	Falun/Borlänge	Falun-Borlänge
2081 Borlänge	49 482	587	2,7 %	84,3	Falun/Borlänge	Falun-Borlänge
2082 Säter	10 851	574	-1,0 %	18,9	Falun/Borlänge	Falun-Borlänge
Mora FA, Dalarna	34 056	11 488	-1,1 %	3,0		
2034 Orsa	6 835	1 742	-2,2 %	3,9	Mora	Mora
2039 Älvdalen	7 139	6 917	-2,0 %	1,0	Mora	Mora
2062 Mora	20 082	2 828	-0,4 %	7,1	Mora	Mora
Ludvika FA, Dalarna	36 289	2 452	0,1 %	14,8		
2061 Smedjebacken	10 650	953	-0,8 %	11,2	Ludvika	Ludvika
2085 Ludvika	25 639	1 499	0,5 %	17,1	Ludvika	Ludvika
Avesta FA, Dalarna	36 531	1 456	-1,8 %	25,1		
2083 Hedemora	15 064	840	-1,3 %	17,9	Avesta	Avesta
2084 Avesta	21 467	616	-2,1 %	34,9	Avesta	Avesta
Enkeltkommuner, Dalarna	16 957	5 654	-2,0 %	3,0		
2021 Vansbro	6 779	1 549	-2,0 %	4,4	Vansbro	Falun-Borlänge
2023 Malung	10 178	4 106	-2,0 %	2,5	Malung	Malung

Regioner/kommuner	Befolkning 01.01.2013	Landareal km ²	Bef.endr. siste 5 år	Befolkning per km ²	SSB-NUTEKS Øk.region/FA-region	LA 2009
NORDENS GRØNNE BELTE	563 399	87 949	4,4 %	6,4		
Byregionen, Sør-Trøndelag	221 538	1 527	8,6 %	145,1		
1601 Trondheim	179 692	322	8,8 %	558,5	Trondheim	Trondheim
1653 Melhus	15 679	655	8,5 %	23,9	Trondheim	Trondheim
1657 Skaun	7 143	213	12,9 %	33,5	Trondheim	Trondheim
1662 Klæbu	5 939	175	6,9 %	33,9	Trondheim	Trondheim
1663 Malvik	13 085	162	5,6 %	80,8	Trondheim	Trondheim
Kystregionen, Sør-Trøndelag	52 673	5 891	3,1 %	8,9		
1612 Hemne	4 228	628	-0,1 %	6,7	Orkanger	Trondheim
1613 Snillfjord	985	489	-3,6 %	2,0	Orkanger	Trondheim
1617 Hitra	4 477	646	8,3 %	6,9	Frøya/Hitra	Hitra
1620 Frøya	4 506	230	8,7 %	19,6	Frøya/Hitra	Frøya
1621 Ørland	5 155	73	2,6 %	70,6	Brekstad	Ørland-Bjugn
1622 Agdenes	1 712	297	-2,6 %	5,8	Orkanger	Trondheim
1624 Rissa	6 652	588	4,5 %	11,3	Trondheim	Trondheim
1627 Bjugn	4 665	356	1,3 %	13,1	Brekstad	Ørland-Bjugn
1630 Åfjord	3 237	894	0,2 %	3,6	Brekstad	Trondheim
1632 Roan	996	357	-1,1 %	2,8	Brekstad	Trondheim
1633 Osen	1 010	370	-3,0 %	2,7	Brekstad	Trondheim
1638 Orkdal	11 519	563	4,5 %	20,5	Orkanger	Trondheim
1718 Leksvik (Nord-Trøndelag)	3 531	400	1,3 %	8,8	Steinkjer	Trondheim
Innlandsregionen, Sør-Trøndelag	32 075	10 813	1,9 %	3,0		
1634 Oppdal	6 794	2 202	3,5 %	3,1	Oppdal	Oppdal
1635 Rennebu	2 534	925	-2,3 %	2,7	Oppdal	Oppdal
1636 Meldal	3 967	592	2,5 %	6,7	Orkanger	Trondheim
1640 Rørøs	5 589	1 758	-0,6 %	3,2	Rørøs	Rørøs
1644 Holtålen	2 030	1 172	-1,9 %	1,7	Rørøs	Rørøs
1648 Midtre Gau	6 266	1 807	6,0 %	3,5	Trondheim	Trondheim
1664 Selbu	4 030	1 141	0,6 %	3,5	Trondheim	Trondheim
1665 Tydal	865	1 217	1,1 %	0,7	Trondheim	Trondheim
Frostating, Nord-Trøndelag	92 051	6 597	4,2 %	14,0		
1702 Steinkjer	21 392	1 423	3,5 %	15,0	Steinkjer	Trondheim
1711 Meråker	2 510	1 188	0,2 %	2,1	Stjørdalshalsen	Trondheim
1714 Stjørdal	22 379	913	8,6 %	24,5	Stjørdalshalsen	Trondheim
1717 Frosta	2 627	74	6,5 %	35,4	Levanger/Verdal	Levanger/Verdal
1719 Levanger	19 078	610	3,9 %	31,3	Levanger/Verdal	Levanger/Verdal
1721 Verdal	14 539	1 479	3,2 %	9,8	Levanger/Verdal	Levanger/Verdal
1724 Verran	2 834	558	-3,9 %	5,1	Steinkjer	Trondheim
1756 Inderøy	6 692	351	-0,1 %	19,1	Steinkjer	Trondheim
Namdalsregionen, Nord-Trøndelag	38 861	13 780	2,2 %	2,8		
1703 Namsos	12 988	751	3,0 %	17,3	Namsos	Namsos
1725 Namdalseid	1 699	735	-1,0 %	2,3	Steinkjer	Namsos
1744 Overhalla	3 688	688	5,2 %	5,4	Namsos	Namsos
1748 Fosnes	669	474	-2,6 %	1,4	Namsos	Namsos
1749 Flatanger	1 158	435	1,8 %	2,7	Namsos	Namsos
1736 Snåsa	2 154	2 151	-1,0 %	1,0	Steinkjer	Trondheim
1738 Lierne	1 401	2 631	-5,3 %	0,5	Grong	Lierne
1739 Røyrvik	503	1 331	0,8 %	0,4	Grong	Namsos
1740 Namsskogan	902	1 353	-1,5 %	0,7	Grong	Namsos
1742 Grong	2 465	1 098	3,7 %	2,2	Grong	Namsos
1743 Høylandet	1 263	703	-0,8 %	1,8	Namsos	Namsos
1750 Vikna	4 300	310	6,6 %	13,9	Rørvik	Vikna
1751 Nærøy	5 097	1 011	1,6 %	5,0	Rørvik	Vikna
1755 Leka	574	109	-2,5 %	5,3	Rørvik	Vikna
Østersund FA, Jämtland	115 955	37 977	-0,3 %	3,1		
2303 Ragunda	5 466	2 526	-3,8 %	2,2	Østersund	Østersund
2305 Bräcke	6 655	3 429	-5,1 %	1,9	Østersund	Østersund
2309 Krokom	14 590	6 218	1,9 %	2,3	Østersund	Østersund
2321 Åre	10 406	7 263	1,4 %	1,4	Østersund	Østersund
2326 Berg	7 215	5 753	-4,2 %	1,3	Østersund	Østersund
2380 Östersund	59 485	2 221	1,0 %	26,8	Østersund	Østersund
2313 Strömsund	12 138	10 567	-3,1 %	1,1	Østersund	Strömsund
Härjedalen, Jämtland	10 246	11 364	-3,7 %	0,9		
2361 Härjedalen	10 246	11 364	-3,7 %	0,9	Härjedalen	Härjedalen

VEDLEGGSTABELL 2 A-B: NÆRINGSSTRUKTUREN I KOMMUNENE

	Region	Antall arbeidsplasser								Sum primærprod.	Næringsmidler	Trelast og trevare	Treforedling	Metall og metallvare install	Annen industri	Sum industri	Bygg og anlegg	Varehandel	Reiseiv og kultur-/opplevelsesnær	Finansiell og forretningsmessig tj.yt	Øvrig privat tjenesteyting	tjenesteproduksjon	Offentlig forvaltning og forsvar	Undervisning	Helse- og sosialtjenester	Energi, Vann/avløp/renovasjon	tjen. produksjon
			Sum	Jordbruk	Skogbruk	Fiske og fangst	Bergverksdrift og utvinning	1	2																		
Sverige		4 505 600	100	1	1	0	0	2	1	1	1	2	4	4	13	7	12	4	19	8	51	6	10	16	1	33	
Hele grenseregionen		423 259	100	2	2	0	0	4	1	1	2	4	5	3	16	8	12	5	12	7	44	6	10	19	1	36	
Grenseløst samarbeid		113 887	100	2	1	0	0	3	1	1	1	2	8	3	16	8	12	5	11	7	44	5	11	20	1	37	
Indre Skandinavia		248 758	100	1	2	0	0	4	1	2	2	5	4	3	17	8	12	5	12	7	43	6	10	19	1	35	
Nordens grønne belte		60 614	100	2	4	0	0	6	1	2	0	2	2	2	8	8	10	6	14	8	46	8	11	19	1	39	
1421 Orust	GS	5 398	100	4	1	1	0	5	2	2	0	2	10	1	16	13	11	4	9	9	47	4	11	15	1	31	
1427 Sotenäs	GS	4 166	100	1	0	1	0	2	14	0	0	5	5	2	27	10	14	10	7	5	46	6	6	12	1	25	
1430 Munkedal	GS	3 864	100	5	2	0	0	7	1	1	10	1	3	2	16	14	13	4	7	6	44	3	14	15	0	33	
1435 Tanum	GS	5 019	100	5	2	1	0	9	1	6	0	1	1	3	11	12	12	9	9	9	51	3	10	15	1	29	
1438 Dals-Ed	GS	2 143	100	4	6	0	0	10	0	2	0	2	6	4	14	10	13	3	14	6	47	3	13	13	0	29	
1439 Färgelanda	GS	2 232	100	9	4	0	0	13	4	0	0	2	17	1	24	7	7	2	6	8	30	4	11	17	1	33	
1460 Bengtsfors	GS	4 234	100	2	6	0	0	8	2	0	19	4	2	2	29	6	8	2	7	9	31	3	10	18	1	32	
1461 Mellerud	GS	3 323	100	9	2	0	1	12	1	1	0	3	3	3	10	9	12	5	12	7	44	1	10	22	1	34	
1484 Lysekil	GS	6 115	100	1	0	0	0	2	2	0	0	4	7	14	27	9	7	6	10	6	38	3	11	17	2	34	
1485 Uddevalla	GS	24 049	100	1	1	0	0	1	0	0	0	1	4	2	8	9	14	4	13	9	49	7	11	23	1	41	
1486 Strömstad	GS	6 487	100	1	1	1	0	3	0	0	0	0	2	4	7	7	31	12	11	8	68	5	9	9	1	23	
1487 Vänersborg	GS	13 724	100	3	1	0	0	4	1	0	0	3	4	2	10	8	9	4	11	10	41	11	12	21	1	46	
1488 Trollhättan	GS	28 314	100	1	0	0	0	1	0	0	0	1	18	2	22	7	11	3	12	5	38	3	12	23	2	39	
1492 Åmål	GS	4 819	100	2	2	0	0	5	0	1	0	3	13	3	21	5	11	5	11	7	38	7	11	18	1	36	
1715 Kil	IS	3 660	100	4	2	0	0	6	2	2	0	7	5	4	19	12	10	3	9	8	42	5	11	16	1	33	
1730 Eda	IS	3 558	100	3	4	0	0	7	0	2	4	11	2	1	20	6	22	6	6	6	45	5	9	14	1	28	
1737 Torsby	IS	5 822	100	2	8	0	0	10	1	5	0	2	2	4	14	6	9	7	8	6	36	4	10	26	1	40	
1760 Storfors	IS	1 335	100	3	2	0	0	5	0	0	0	17	2	2	20	10	6	2	5	8	31	4	18	20	1	44	
1761 Hammarö	IS	4 224	100	0	4	0	0	5	1	0	22	0	1	1	25	7	11	4	8	4	33	2	18	17	0	37	
1762 Munkfors	IS	1 609	100	1	2	0	0	4	0	2	0	29	0	8	40	5	8	2	4	8	27	3	9	16	1	29	
1763 Forshaga	IS	2 771	100	1	2	0	0	4	0	1	4	3	3	1	12	8	9	3	7	7	34	5	18	27	0	50	
1764 Grums	IS	3 452	100	2	2	0	0	5	0	4	27	2	2	1	36	9	7	4	6	6	32	0	10	16	1	27	
1765 Ärljäng	IS	4 316	100	3	4	0	0	7	1	1	0	4	4	7	16	9	18	5	8	8	48	5	10	14	0	29	
1766 Sunne	IS	5 740	100	4	4	0	0	8	0	1	7	1	3	6	19	9	9	7	10	7	41	4	10	15	1	31	
1780 Karlstad	IS	48 729	100	1	1	0	0	1	1	0	0	2	2	1	7	6	14	5	20	8	54	8	10	18	1	38	
1781 Kristinehamn	IS	9 099	100	2	1	0	0	3	0	1	4	5	8	3	20	6	11	3	11	13	43	5	10	17	1	33	
1782 Filipstad	IS	4 212	100	1	2	0	1	4	16	0	0	7	5	1	29	7	7	3	8	6	30	4	11	20	1	37	
1783 Hagfors	IS	4 902	100	2	3	0	0	5	1	0	0	23	4	1	29	9	8	3	9	5	34	2	8	21	1	32	
1784 Arvika	IS	10 947	100	2	3	0	0	5	0	2	0	4	17	3	26	6	10	4	10	7	36	6	9	17	1	33	
1785 Säffle	IS	6 392	100	5	3	0	0	8	0	3	4	3	12	2	25	8	10	3	9	7	37	5	9	15	1	31	
2021 Vansbro	IS	2 890	100	2	5	0	0	7	7	5	0	6	4	3	25	10	8	3	8	6	35	3	10	19	0	32	
2023 Malung	IS	5 376	100	0	5	0	0	5	0	4	0	1	3	2	9	10	14	20	9	5	58	3	9	13	2	28	
2026 Gagnef	IS	3 070	100	2	5	0	0	7	0	8	0	1	1	10	20	11	9	2	8	5	34	4	13	21	1	38	
2029 Leksand	IS	6 731	100	1	3	0	0	4	2	6	0	1	1	2	11	9	22	9	11	6	56	4	9	13	2	29	
2031 Rättvik	IS	3 987	100	1	5	0	0	6	2	3	0	2	1	5	12	12	11	7	9	8	47	3	12	18	1	35	
2034 Orsa	IS	2 214	100	2	8	0	0	10	0	1	0	2	1	2	6	15	8	8	11	7	49	4	11	19	2	36	
2039 Älvdalen	IS	3 025	100	1	7	0	0	9	0	4	0	4	1	1	10	11	8	14	8	7	48	3	11	17	1	33	
2061 Smedjebacken	IS	3 460	100	1	3	0	0	5	0	1	0	20	7	1	30	10	6	3	8	6	33	4	10	19	1	32	
2062 Mora	IS	10 240	100	0	4	0	0	5	1	3	0	8	5	1	18	8	11	5	9	6	39	4	9	24	1	38	
2080 Falun	IS	27 394	100	1	2	0	0	2	0	1	2	1	2	4	10	6	10	4	16	6	42	8	11	26	1	45	
2081 Borlänge	IS	26 563	100	1	1	0	0	1	0	0	3	10	1	1	16	8	13	4	14	9	49	10	9	13	1	34	
2082 Säter	IS	3 619	100	5	2	0	0	7	2	3	0	2	1	4	12	9	6	2	9	9	34	3	11	32	1	47	
2083 Hedemora	IS	6 847	100	3	2	0	5	10	4	1	0	9	4	1	19	9	10	4	9	6	37	2	9	22	2	34	
2084 Avesta	IS	10 220	100	2	1	0	0	3	0	4	7	16	3	2	32	8	11	3	8	8	38	2	8	16	1	27	
2085 Ludvika	IS	12 354	100	0	1	0	0	2	3	0	0	4	3	23	33	7	9	4	10	5	35	4	8	17	1	31	
2303 Ragunda	NGB	2 359	100	3	8	0	1	11	1	4	0	0	11	2	18	6	6	2	10	9	34	5	8	19	4	36	
2305 Bräcke	NGB	2 379	100	2	11	0	0	13	1	8	1	2	2	2	15	6	8	3	5	6	29	5	13	25	1	43	
2309 Krokoms	NGB	5 008	100	5	6	0	1	13	1	3	0	3	3	2	13	12	5	2	8	7	35	4	18	16	1	39	
2313 Strömsund	NGB	5 246	100	3	7	0	0	10	1	5	0	3	3	5	17	8	10	3	9	8	38	3	10	20	1	34	
2321 Åre	NGB	5 156	100	3	3	0	0	6	1	1	0	4	0	2	8	9	11	21	12	7	59	3	11	12	1	27	
2326 Berg	NGB	3 054	100	5	9	0	0	14	1	3	0	3	0	0	7	9	8	6	12	8	42	4	11	20	2	37	
2361 Härjedalen	NGB	5 050	100	2	6	0	0	8	1	2	0	2	2	4	9	7	10	13	13	7	51	4	9	16	3	31	
2380 Östersund	NGB	32 362	100	1	2	0	0	3	1	0	0	1	1	2	5	7	11	5	18	8	48	11	10	21	1	44	

	Region	Antall arbeidsplasser	Sum	Jordbruk	Skogbruk	Fiske og fangst	Bergverksdrift og utvinning	Sum primærprod.	Næringsmidler	Trelast og trevare	Treforedling	Metall og metallvare	Maskin, transportmidler, maskinrep./-install	Annen industri	Sum industri	Bygg og anlegg	Varehandel	Reiseliv og kultur-/opplevsnær	Finansiell og forretningsmessig tj.yt	Øvrig privat tjenesteyting	Sum privat dominert tjenesteproduksjon	Offentlig forvaltning og forsvar	Undervisning	Helse- og sosialtjenester	Energi, Vann/avløp/renovasjon	Sum offentlig dominert tjenesteproduksjon
Norge		2 562 000	100	2	0	1	2	5	2	1	0	1	2	3	9	8	14	4	16	8	51	6	8	20	1	35
Hele grenseregionen		579 164	100	3	0	0	0	4	2	1	0	1	1	3	9	8	16	4	13	9	50	6	9	22	1	38
Grenseløst samarbeid		147 974	100	1	0	0	0	2	2	0	1	1	1	4	11	8	19	4	13	7	51	6	9	22	1	37
Indre Skandinavia		212 687	100	3	1	0	0	4	3	1	0	1	1	2	8	8	17	4	11	11	51	7	8	22	1	38
Nordens grønne belte		218 503	100	4	0	1	1	5	2	1	0	1	1	3	8	8	13	4	16	7	48	6	10	21	1	38
0101 Halden	GS	12 732	100	1	0	0	0	2	0	1	5	1	1	11	20	6	12	4	12	6	40	7	10	21	0	39
0104 Moss	GS	14 516	100	0	0	0	0	1	1	0	2	4	1	6	14	5	17	3	15	6	46	7	7	24	1	39
0105 Sarpsborg	GS	23 137	100	1	0	0	0	1	4	0	5	1	2	2	13	11	15	4	14	7	51	7	8	19	1	34
0106 Fredrikstad	GS	34 851	100	1	0	0	0	1	4	1	0	2	1	6	14	8	15	3	13	6	46	5	7	26	1	39
0111 Hvaler	GS	1 233	100	1	0	3	0	4	0	0	0	0	1	0	2	13	17	5	8	9	51	7	8	26	2	42
0128 Rakkestad	GS	3 494	100	9	0	0	0	10	11	1	0	4	2	4	23	10	10	2	5	13	41	4	4	17	1	26
0135 Råde	GS	2 711	100	4	0	0	0	4	4	0	0	1	1	3	9	18	16	2	10	7	54	7	8	18	0	33
0136 Rygge	GS	5 944	100	3	0	0	0	3	2	0	0	1	0	2	6	11	26	4	13	5	59	7	6	18	2	32
0137 Våler (Østf.)	GS	1 316	100	4	1	0	0	5	3	1	0	0	2	0	6	12	7	1	4	8	32	6	10	39	2	57
0211 Vestby	GS	6 187	100	2	0	0	0	2	0	0	0	0	1	2	4	8	33	5	10	8	64	4	9	17	0	30
0213 Ski	GS	13 506	100	1	0	0	0	1	1	0	0	1	1	2	6	6	34	3	11	8	62	6	7	19	0	32
0214 Ås	GS	7 949	100	1	0	0	0	2	1	0	0	1	0	1	3	8	20	3	13	6	50	4	23	17	1	46
0215 Frogn	GS	4 166	100	1	0	0	0	2	0	0	0	0	1	1	2	7	21	6	13	7	54	7	11	24	0	42
0216 Nesodden	GS	4 317	100	2	0	0	0	2	0	0	0	0	1	1	2	6	11	4	12	7	39	6	13	37	2	57
0217 Oppegård	GS	9 357	100	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	1	5	8	27	4	21	8	67	3	7	17	0	28
0229 Enebakk	GS	2 558	100	2	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0	1	15	16	1	7	17	56	7	9	24	0	41
0118 Aremark	IS	360	100	8	6	0	0	14	0	0	0	0	1	2	3	7	6	3	10	9	36	7	11	30	0	47
0119 Marker	IS	1 208	100	10	3	0	0	13	2	4	0	0	9	1	16	12	12	2	6	8	39	9	6	17	0	32
0121 Rømskog	IS	220	100	2	8	0	0	10	0	2	0	13	0	0	15	10	7	1	5	9	33	7	5	30	0	43
0122 Trøgstad	IS	1 481	100	11	0	0	0	12	3	0	0	1	1	1	5	13	13	1	8	7	42	9	7	24	1	41
0123 Spydeberg	IS	2 148	100	4	0	0	1	6	1	2	0	2	0	4	8	22	17	2	9	7	56	3	5	21	0	30
0124 Askim	IS	5 849	100	1	0	0	0	1	1	1	0	1	1	5	8	8	20	4	14	7	53	5	11	20	2	38
0125 Eidsberg	IS	4 851	100	5	0	0	0	5	9	0	0	0	2	6	18	8	18	3	8	8	44	3	10	19	0	32
0127 Skiptvet	IS	1 044	100	8	0	0	0	8	0	0	0	0	3	1	5	19	9	1	4	6	39	5	9	33	0	47
0138 Hobøl	IS	1 115	100	4	1	0	0	5	1	1	0	2	1	2	5	8	11	1	9	6	33	6	10	39	0	56
0221 Aurskog-Høland	IS	4 912	100	4	1	0	0	5	1	1	0	1	0	7	11	9	15	3	10	9	46	5	10	22	2	38
0226 Sørum	IS	4 593	100	3	0	0	0	3	0	0	0	3	2	2	7	9	17	2	9	7	45	7	9	22	7	45
0227 Fet	IS	2 468	100	2	1	0	0	3	0	0	0	4	1	10	15	9	17	2	8	5	41	9	8	25	1	41
0228 Rælingen	IS	2 773	100	1	0	0	0	1	0	0	0	0	1	3	4	10	11	2	8	8	38	11	13	32	1	57
0230 Lørenskog	IS	19 720	100	0	0	0	0	1	4	0	0	0	0	1	6	5	20	3	6	16	51	3	5	34	1	43
0231 Skedsmo	IS	26 720	100	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	3	4	7	25	6	19	9	66	7	7	15	1	30
0233 Nittedal	IS	7 763	100	1	0	0	0	1	11	0	0	2	0	2	15	8	24	2	10	7	51	5	7	21	0	33
0234 Gjerdrum	IS	1 581	100	3	0	0	0	3	2	0	0	1	2	1	6	18	17	3	6	9	53	6	8	24	0	38
0235 Ullensaker	IS	22 862	100	1	0	0	0	1	1	1	0	0	2	1	4	5	17	8	9	33	74	6	4	10	0	20
0236 Nes (Ak.)	IS	5 227	100	4	1	0	0	5	1	0	0	0	0	4	5	8	16	1	10	10	44	6	12	28	1	46
0237 Eidsvoll	IS	6 706	100	2	1	0	0	3	3	3	0	1	1	1	9	8	15	3	7	8	41	8	9	29	1	47
0238 Nannestad	IS	2 716	100	4	0	0	0	5	0	0	0	0	0	0	1	15	9	2	8	11	45	9	14	25	1	49
0239 Hurdal	IS	826	100	3	3	0	0	6	0	4	0	0	0	0	4	5	7	10	7	7	37	10	11	33	0	54
0402 Kongsvinger	IS	8 223	100	2	1	0	1	4	1	1	0	2	1	2	6	7	16	3	14	8	47	11	8	22	1	42
0403 Hamar	IS	19 054	100	2	0	0	0	2	1	0	0	1	0	2	4	8	14	4	18	9	54	11	7	20	2	40
0412 Ringsaker	IS	13 847	100	5	1	0	0	5	8	4	0	1	2	2	17	8	17	3	10	7	45	4	7	22	0	33
0415 Løten	IS	1 694	100	8	2	0	0	10	1	4	0	0	1	2	8	7	14	2	4	4	30	9	11	30	1	52
0417 Stange	IS	6 720	100	6	1	0	0	7	1	3	0	2	1	2	9	8	11	2	6	6	33	5	9	37	0	51
0418 Nord-Odal	IS	1 575	100	3	4	0	0	7	1	1	0	1	0	9	11	13	12	2	6	9	42	7	6	27	0	40
0419 Sør-Odal	IS	2 389	100	5	1	0	0	6	9	2	0	1	0	4	16	8	13	4	6	11	42	5	10	19	2	36
0420 Eidskog	IS	1 893	100	4	3	0	0	7	0	3	0	9	0	5	17	13	15	2	5	5	40	5	6	24	1	36
0423 Grue	IS	1 993	100	7	4	0	0	12	2	8	0	1	0	5	16	7	12	4	11	5	39	3	5	24	1	33
0425 Åsnes	IS	3 037	100	8	3	0	0	12	0	6	0	1	0	2	9	9	15	2	7	5	38	4	9	27	1	41
0426 Våler (Hedm.)	IS	1 458	100	10	2	0	0	12	0	19	0	0	0	0	20	5	6	2	5	7	24	6	13	25	0	44
0427 Elverum	IS	10 006	100	1	2	0	0	3	3	1	0	2	0	3	9	8	15	4	11	4	42	9	9	26	1	46
0428 Trysil	IS	2 797	100	3	4	0	0	7	1	3	0	0	0	1	5	10	13	8	13	6	51	5	8	23	1	37

0429 Åmot	IS	1 827	100	4	4	0	0	8	0	1	0	0	0	1	9	10	5	6	5	35	25	8	22	0	55	
0430 Stor-Elvdal	IS	1 028	100	7	4	0	0	10	1	6	0	0	0	1	9	6	12	3	4	7	32	8	17	22	1	49
0432 Rendalen	IS	734	100	10	5	0	0	16	6	1	0	0	0	1	9	12	9	4	4	5	34	5	7	27	2	43
0434 Engerdal	IS	567	100	9	1	0	0	11	1	3	0	0	0	0	3	18	8	3	6	7	42	9	13	22	0	41
0436 Tolga	IS	657	100	23	1	0	0	24	4	4	0	0	0	0	8	5	9	2	9	3	28	5	8	19	8	40
0437 Tynset	IS	3 423	100	11	0	0	0	11	2	0	0	1	0	1	4	9	17	3	9	5	44	4	9	27	2	41
0438 Alvdal	IS	1 191	100	15	1	0	0	16	12	5	0	0	1	0	18	14	9	3	5	6	37	4	9	16	1	30
0439 Follid	IS	649	100	21	0	0	1	22	1	1	0	0	1	1	4	9	6	5	6	7	33	7	6	22	5	40
0441 Os (Hedm.)	IS	782	100	24	0	0	1	25	1	0	0	3	0	6	10	9	7	1	7	3	27	6	7	24	0	37
1601 Trondheim	NGB	108 655	100	0	0	0	1	1	2	0	0	0	1	2	6	8	14	5	23	7	56	5	12	19	1	37
1612 Hemne	NGB	1 963	100	9	0	5	0	14	1	3	0	0	1	11	16	10	10	2	9	7	38	4	8	18	1	31
1613 Snillfjord	NGB	392	100	12	2	23	0	36	0	1	0	4	0	4	8	9	4	3	1	7	23	5	8	19	0	33
1617 Hitra	NGB	2 217	100	3	0	5	0	8	20	0	0	0	3	1	25	8	10	4	12	6	41	3	8	15	0	26
1620 Frøya	NGB	2 187	100	1	0	14	0	15	14	0	0	0	2	7	23	5	11	2	7	9	34	4	7	17	1	28
1621 Ørland	NGB	2 438	100	8	0	0	0	8	3	0	0	0	1	5	9	9	15	4	7	7	42	21	4	15	1	41
1622 Agdenes	NGB	684	100	15	1	1	0	17	0	0	0	0	0	9	9	6	6	2	5	24	43	4	7	20	1	31
1624 Rissa	NGB	2 829	100	9	0	1	0	10	0	0	0	1	12	6	19	10	11	2	5	8	35	5	8	21	1	36
1627 Bjugn	NGB	1 689	100	6	0	3	0	9	3	1	0	0	1	0	5	12	12	1	5	6	36	12	11	24	3	50
1630 Åfjord	NGB	1 540	100	11	0	4	0	15	2	0	0	1	0	1	4	20	12	2	7	8	48	5	9	18	1	33
1632 Roan	NGB	442	100	12	0	26	0	38	2	0	0	0	0	0	2	7	5	3	3	6	23	6	7	23	0	36
1633 Osen	NGB	402	100	9	0	12	3	24	0	2	0	0	1	1	4	5	8	1	5	10	30	7	11	25	0	42
1634 Oppdal	NGB	3 250	100	11	0	0	2	13	2	2	0	0	1	4	9	11	16	8	6	5	47	4	7	19	1	31
1635 Rennebu	NGB	1 136	100	25	0	0	0	25	2	2	0	0	0	2	7	10	7	2	6	5	30	5	7	20	6	38
1636 Meldal	NGB	1 466	100	12	1	0	0	13	0	3	0	2	0	8	14	4	11	2	7	5	29	5	12	26	2	44
1638 Orkdal	NGB	5 713	100	3	0	0	0	3	0	0	0	4	3	8	16	8	15	3	9	7	43	4	6	26	2	38
1640 Rørøs	NGB	3 386	100	6	0	0	0	6	3	3	0	1	0	9	16	9	13	8	9	7	47	4	6	20	1	32
1644 Holtålen	NGB	692	100	11	0	0	0	12	0	0	0	5	0	2	7	10	7	2	9	10	38	6	6	30	1	43
1648 Midtre Gauldal	NGB	2 929	100	11	1	0	0	12	7	7	0	1	0	1	16	9	12	2	10	10	42	4	8	17	2	31
1653 Melhus	NGB	4 667	100	6	1	0	0	7	2	1	0	3	1	1	7	9	14	2	10	7	42	5	14	24	2	45
1657 Skaun	NGB	1 360	100	5	1	0	0	6	2	2	0	1	1	0	6	12	9	3	6	4	34	5	12	36	0	54
1662 Klæbu	NGB	1 213	100	2	0	0	0	3	1	0	0	1	1	3	6	7	6	1	8	12	34	5	12	40	0	57
1663 Malvik	NGB	3 229	100	1	0	0	0	2	7	0	0	3	0	0	11	7	12	3	11	6	38	8	12	28	1	49
1664 Selbu	NGB	1 702	100	12	2	0	0	14	2	11	0	2	0	6	21	6	8	4	7	4	29	6	11	19	1	37
1665 Tydal	NGB	406	100	12	1	1	0	15	0	2	0	0	0	1	4	6	8	5	8	4	32	10	9	20	10	49
1702 Steinkjer	NGB	10 496	100	6	0	0	1	7	3	2	0	0	0	1	6	7	16	4	12	6	45	12	10	16	4	43
1703 Namsos	NGB	7 035	100	1	0	1	0	2	1	2	0	2	0	2	8	7	17	3	13	7	47	5	9	29	1	44
1711 Meråker	NGB	967	100	4	2	0	0	7	5	7	0	2	0	1	15	6	6	4	7	4	27	6	15	29	2	51
1714 Stjørdal	NGB	10 328	100	3	0	0	8	11	0	1	0	1	1	5	8	7	14	6	10	13	50	5	8	16	1	31
1717 Frosta	NGB	896	100	26	0	0	0	26	2	0	0	0	0	1	3	12	11	2	7	8	40	6	7	18	1	31
1718 Leksvik	NGB	1 468	100	9	1	0	0	10	0	0	0	6	10	10	26	4	8	1	5	9	26	5	9	23	0	37
1719 Levanger	NGB	9 341	100	7	0	0	0	7	2	0	5	0	1	1	9	6	13	3	6	6	33	5	9	36	1	50
1721 Verdal	NGB	6 525	100	6	0	0	1	7	3	1	0	3	8	2	17	16	14	4	8	5	46	3	9	16	1	30
1724 Verran	NGB	1 092	100	5	1	2	1	9	0	3	6	7	0	1	17	7	5	0	22	3	37	4	5	25	2	37
1725 Namdalseid	NGB	611	100	21	3	3	0	27	2	2	0	0	1	1	7	7	4	1	5	12	30	7	6	24	0	37
1736 Snåsa	NGB	905	100	21	2	0	1	25	0	4	0	0	0	1	6	6	6	5	6	6	29	11	8	20	1	40
1738 Lierne	NGB	641	100	10	7	0	3	20	13	0	0	0	1	0	14	8	6	2	5	8	29	7	7	22	1	37
1739 Røyrvik	NGB	210	100	16	2	0	2	20	1	0	0	0	1	0	3	2	6	1	18	3	30	10	6	27	3	47
1740 Namsskogan	NGB	400	100	9	1	0	2	12	0	0	0	0	0	1	1	15	8	9	7	7	46	7	7	24	4	41
1742 Grong	NGB	1 221	100	6	2	0	2	10	0	1	0	0	0	0	2	9	15	5	10	6	43	6	15	21	3	45
1743 Høylandet	NGB	531	100	14	3	1	2	20	0	2	0	0	0	1	4	4	13	1	13	6	37	7	7	26	0	40
1744 Overhalla	NGB	1 522	100	18	2	0	0	21	1	3	0	1	0	10	15	12	9	1	6	6	33	3	6	20	1	31
1748 Fosnes	NGB	234	100	17	0	13	0	30	0	0	0	0	9	1	10	5	4	1	4	6	20	8	8	24	0	40
1749 Flatanger	NGB	513	100	9	0	13	0	21	10	0	0	0	6	0	16	6	5	3	5	10	29	5	7	21	1	34
1750 Vikna	NGB	2 512	100	3	0	10	0	13	13	0	0	0	1	1	16	4	12	4	18	8	45	3	8	15	0	26
1751 Nærøy	NGB	1 928	100	10	0	5	1	16	0	0	0	0	3	1	5	7	10	1	9	14	41	6	10	20	2	38
1755 Leka	NGB	267	100	26	0	14	0	39	0	0	0	0	0	0	5	3	1	5	14	29	8	5	18	0	32	
1756 Inderøy	NGB	2 273	100	12	1	0	0	13	6	1	0	0	2	2	11	14	6	2	5	6	34	5	12	25	0	42

Den foreliggende rapport gir en studie av regional utvikling og grenseregional samhandling i regioner innenfor geografien i det planlagte Sverige-Norge programmet i Interreg V A 2014-2020. Den inneholder en form for benchmarking – dvs. sammenlikning av strukturer og utviklingstrekk i grenseregionene innbyrdes og i forhold til omverdenen. Videre er det gjort en SWOT-analyse av grenseregionene. Hensikten er å gi beslutningsaktører på ulike nivå på begge sider av grensen en forbedret, og ikke minst felles, forståelse av fremtidige muligheter og utfordringer. Arbeidet skal bidra til å utvikle tydelige mål, strategier og satsingsområder for et nytt Sverige-Norge program i Interreg V A 2014-2020, med kopling til nasjonal politikk og EUROPA 2020.

ØF-rapport 07/2013

ISBN nr: 978-82-7356-723-9